

(ΤΑ ΣΙΑΤΣΕΝΑ Νο 5)

ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΧΑΤΣΙΟΥΛΗΣ
ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΣ

ΣΙΑΤΙΣΤΑ

ΕΞΙ ΑΙΩΝΕΣ ΖΩΗΣ
ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

ΣΙΑΤΙΣΤΑ 2012

ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΧΑΤΣΙΟΥΛΗΣ
Συνταξιούχος Δάσκαλος

Σ Ι Α Τ Ι Σ Τ Α
ΕΞΙ ΑΙΩΝΕΣ ΖΩΗΣ
ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

ΣΙΑΤΙΣΤΑ 2012

Σιάντισια

Τους θησαυρούς σου ψηλαφώντας
ο νους μου τρέχει σ' ατραπούς και λεωφόρους,
που τα παιδιά σου χάραξαν σ' Ανατολή και Δύση
αναζητώντας το καλό σε λόγο, τέχνη και πραγματεία
για να στολίσουν ζηλευτά μόνο τ' όνομά σου...

Νίκος Ποταμίτης

(Νικόλαος Κ. Ψημμένος)

~*~*~*~*~*~*~

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Με την παρουσίαση αυτή « **ΣΙΑΤΙΣΤΑ** » **ΕΞΙ ΑΙΩΝΕΣ ΖΩΗΣ - ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ** (Συνοπτική Ιστορική Αναδρομή), δεν επιχειρώ να γράψω την ιστορία της Σιάτιστας γιατί δεν είμαι ιστορικός.. Ούτε θα προσπαθήσω να παρουσιάσω τα ιστορικά γεγονότα με μια νέα θεώρηση. Μια τέτοια προσπάθεια μπορεί να μας οδηγήσει σε λανθασμένα συμπεράσματα. και αυτό θα ήταν ιεροσυλία. Τα ιστορικά γεγονότα, που στο σύνολό τους αποτελούν την Ιστορία κάθε λαού, συνέβησαν σε κάποια ορισμένη χρονική στιγμή, με συνθήκες εκείνης της χρονικής στιγμής, από ανθρώπους με ιδέες, συνήθειες και ανάγκες σύγχρονες εκείνων των γεγονότων και δεν είναι δυνατόν να συγκρίνονται με σημερινά δεδομένα. Η γνώση όμως αυτών είναι επιβεβλημένη. Όλοι μας οφείλουμε να γνωρίζουμε την ιστορία μας γιατί η ιστορία είναι όπλο, όπως το παρελθόν είναι δύναμη και αφετηρία για νικηφόρους αγώνες που κάνει ένα έθνος και επιβιώνει. Όποιος δεν έχει χθες είναι φτωχός και όποιος δεν έχει αύριο είναι νεκρός. Η άγνοια και η λησμοσύνη της ιστορίας είναι ο θάνατος ενός έθνους.

Με τις σκέψεις αυτές επιχειρώ να φέρω στη μνήμη, συγκεντρωτικά, μερικά σημαντικά γεγονότα και να παρουσιάσω συνοπτικά εκείνους που εμφορούμενοι από το πάθος της δημιουργίας, της προσφοράς και της απεριόριστης αγάπης για τη Σιάτιστα κατόρθωσαν να δημιουργήσουν σε καιρούς δύσκολους μια πόλη κόσμημα.

Η αναδρομή στο παρελθόν δεν είναι μια συστηματική και λεπτομερής εξιστόρηση της πορείας ενός έθνους, αλλά μια υπόμνηση και έξαρση γεγονότων που επιβεβαιώνουν την ιστορική διαδρομή του έθνους αυτού. Θεωρώ ότι μια ιστορική αναδρομή, είναι απαραίτητη σήμερα. Γιατί, αν κοιτάξουμε γύρω μας, βλέπουμε ότι όλα είναι υπό αμφισβήτηση, τα πάντα μαζικοποιούνται και μπαίνουν σε φόρμες της Παγκοσμιοποίησης. Οι έννοιες παιρίδα, οικογένεια, θρησκεία, Ιστορία, παραδόσεις, γλώσσα, οι οποίες είναι η πεμπουσία ενός έθνους, και οι οποίες χαρακτηρίζουν την ποιότητα ενός λαού, θεωρούνται έννοιες ξεπερασμένες, αναχρονιστικές και καθυστερημένες. Οι έννοιες όμως αυτές είναι τα αναχώματα που εμποδίζουν την εξαφάνιση των εθνών, την ισοπέδωση των λαών, την εκμηδένιση των ινδαλμάτων, που θα μπορούσαν να γίνουν τα πρότυπα σε μια πορεία για ανώτερες πνευματικές σφαίρες. Για όλα αυτά θεωρώ ότι μια ιστορική αναδρομή σήμερα, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, είναι απαραίτητη για να μην πω επιβεβλημένη

Η σημερινή παρουσίασή μου είναι σχετικά εύκολη, αφού απλά σταχυολογώ από ένα πλήθος στοιχείων που υπάρχουν σε έντυπα διάφορα από πολλούς αξιόλογους μελετητές, Σιαπιστινούς και ξένους. Οι ερευνητές αυτοί που μας έδωσαν τα στοιχεία αυτά έκαμαν μια επίπονη, δύσκολη αλλά σημαντική εργασία, έναν πραγματικό άθλο, γιατί η συγκέντρωση των στοιχείων αυτών δεν ήταν εύκολη δουλειά, ιδίως για τα γεγονότα των πρώτων χρόνων, μέχρι το πρώτο μισό του 17^{ου} αιώνα, αφού οι πηγές που θα έχυναν φως ήταν σπάνιες ή σχεδόν ανύπαρκτες και όσες υπήρχαν ήταν διάσπαρτες σε πλήθος εντύπων ή σε άλλες μαρτυρίες.

Ελπίζω ότι με την συγκέντρωση, καταγραφή και παρουσίαση, συνοπτικά, των στοιχείων αυτών που σκιαγραφούν την πορεία της Σιάπιστας μέσα στους έξι αιώνες της ζωής της, θα βοηθήσω τον κάθε ενδιαφερόμενο να γνωρίσει καλύτερα τη Σιάπιστα.

Σιάπιστα 2012

ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΧΑΤΣΙΟΥΛΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τυχαία γεγονότα, φυσικά φαινόμενα, ανεξέλεγκτες καταστάσεις, συντελούν πολλές φορές στο να γίνουν πράγματα σημαντικά που εκτός από μια περιγραφή, δεν μπορούμε να δώσουμε καμιά άλλη ερμηνεία και γι' αυτό τα ονομάζουμε «*θαύματα*». Έτσι η δημιουργία της Σιάτιστας από το πουθενά, η οικονομική της άνθιση, η πνευματική της ανύψωση σε μια εποχή που «*όλα τάσκιαζε η φοβέρα και τα πλάκωνε η σκλαβιά.*» δεν μπορεί να ερμηνευτεί αλλιώς παρά σαν ένα «*ΘΑΥΜΑ*»..

Η ίδρυσή της είναι γέννημα μιας τραγικής στιγμής για το Ελληνικό Έθνος. Γεννήθηκε σε χρόνους καλεπούς, χωρίς εχέγγυα και προοπτικές για επιβίωση, σε έναν τόπο σκληρό, ξερό και άγονο, κρυμμένο στα βουνά, δυσπρόσιτο οχυρό, που το μόνο που μπορούσε να προσφέρει ήταν ασφάλεια και ελευθερία. Αυτήν την ασφάλεια και την ελευθερία ζήτησαν και βρήκαν οι πρώτοι κάτοικοί της. Τα λίγα καλύβια των βοσκών που δέχτηκαν τους πρώτους κυνηγημένους των γύρω χωριών έγιναν κάστρα που σταμάτησαν τις ορδές

των τουρκαλβανών, έγιναν αρχοντικά που φιλοξένησαν αργότερα κι άλλους πολλούς απ' όλο τον ελλαδικό χώρο. Στον τόπο αυτό, παρ' όλες τις δυσοίωνες προοπτικές, γεννήθηκε και επιβίωσε μια πόλη, αναπτύχθηκε οικονομικά, ανυψώθηκε πνευματικά και λάμπρυνε με έργα λαμπρά, πνευματικά και υλικά, σ' Ανατολή και Δύση.

*Στα βραχώδη της Σιάτιστας ύψη
σκαρφαλώσαν αδούλωτοι σκλάβοι
προσπαθώντας να βρουν καταφύγι
να κρατήσουν θρησκεία και γλώσσα
ιστορία, παράδοση, ήθη
λευτεριάς για ν' ασπράψη το φως.*

Αναστάσιος Ν. Δάρδας

«ΣΙΑΤΙΣΤΑ ΑΔΟΥΛΩΤΗ»

Εδώ στον τόπο αυτό έγινε και κάτι άλλο πολύ σημαντικό και μεγάλο. Ίσως αναρωτηθεί κανείς πώς έγινε και στον τόπο αυτό, που δέχτηκε, αγκάλιασε και φιλοξένησε ανθρώπους από διάφορα μέρη του ελλαδικού χώρου, όπου ο καθένας απ' αυτούς έφερε μαζί του και τον δικό του τρόπο ζωής, τις δικές του συνήθειες, τα έθιμά του, ακόμα και την ιδιωματική του ομιλία, να ζυμωθούν όλα αυτά, να αναπλαστούν και να γίνουν ένας ενιαίος τρόπος ζωής; Η μόνη ερμηνεία είναι ότι όλοι αυτοί που δημιούργησαν την κοινωνία της Σιάτιστας, μια αστική κλειστή κοινωνία, είχαν τις ίδιες ρίζες, τις ίδιες ιδέες, τους ίδιους πόθους για πρόοδο και ελευθερία. Γι' αυτό δεν δυσκολεύτηκαν να πλάσουν

κοινά όνειρα, να βάλουν κοινούς στόχους και με το πνεύμα και την εργατικότητα τους, να κάνουν το θαύμα της οικονομικής ευμάρειας, της πνευματικής ανύψωσης και της κοινωνικής καλλιέργειας. Κληρικοί, γενναίοι οραματιστές της ελευθερίας, πραγματευτάδες, έμποροι, λόγιοι, σοφοί δάσκαλοι, απλώνουν τη δράση τους μέσα στον ελλαδικό χώρο αλλά και έξω απ' αυτόν και κατακτούν κορυφές του εμπορίου, της τέχνης, των γραμμάτων και των επιστημών.. Οραματίζονται, πρωτοστατούν και θυσιάζονται σε αγώνες για λευτεριά, για ιδανικά, γιατί έχουν ιδανικά.

Σήμερα, τα πράγματα είναι πολύ διαφορετικά από τότε. Η εικόνα της Σιάτιστας δεν είναι εκείνη που θα έπρεπε να είναι. Συνέχεια γίνεται αποψίλωση από ό,τι ωραίο και καλό έχει ο τόπος, γιατί αβασάνιστα δεχόμαστε καινούριες ιδέες, συνήθειες και καταστάσεις, με αποτέλεσμα να ξεθωριάζει και να χάνεται σιγά-σιγά το μεγαλείο της. Ανάμεσα σ' όλα αυτά, μέσα στον ελλαδικό χώρο, με το πρόσχημα της διατήρησης της παράδοσης, δημιουργούμε, χωρίς να το καταλαβαίνουμε, μικρές εσωτερικές μειονότητες, που πολλές φορές αντί να μας ενώνουν δημιουργούν αντιπαλότητες και αναζωπυρώνουν το αιώνιο μειονέκτημα της φυλής που είναι η διχόνοια. Βλάχοι, Πόντιοι, Ντόπιοι, Μικρασιάτες, Σλαυόφωνοι, κ.ά. είμαστε όλοι Έλληνες και δεν χρειάζεται αυτή η πολυδιάσπαση του εθνικού ιστού. Στις μεγάλες ιστορικές στιγμές του έθνους, που η πατρίδα μας μεγαλούργησε, ήμασταν όλοι μαζί ενωμένοι. Και σήμερα,

περισσότερο από κάθε άλλη φορά, πρέπει να μείνουμε ενωμένοι. γιατί η πατρίδα μας αποψιλώνεται μεθοδικά από εκείνους που αντί να μας ευγνωμονούν για τον πολιτισμό, την ελευθερία και τη δημοκρατία που τους προσφέραμε, μας πολεμούν αθόρυβα και ύπουλα με μοναδικό σκοπό να μας αφανίσουν σαν Έθνος.

ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ-ΚΤΙΣΗ-ΟΝΟΜΑ

Η Σιάτιστα, με τη σημερινή της μορφή, είναι κτισμένη στις πλαγιές των υψωμάτων Ν. και Ν.Δ. του ορεινού όγκου Βέλια που αποτελεί παραφυάδα της οροσειράς Ασκίου (Σινιάτσικου) με μεγαλύτερο υψόμετρο 942 μ. (Αγ. Τριάδα) και χαμηλότερο 872 μ. (Λουλάδικα) . Η τοποθεσία είναι πετρώδης, από φυσικού της οχυρή και δυσπρόσιτη, με κλίμα μεσογειακό, ξηρό και υγιεινό Συνδέεται ανατολικά με την Εθνική οδό Κοζάνης – Καστοριάς και με την Εγνατία Οδό, στη θέση «Μπάρα» και δυτικά στη θέση «Αγ. Κυριακή Καλονερίου» με την εθνική οδό Κοζάνης – Καστοριάς. Προς βορρά συνδέεται με τη Γαλατινή.

Ουσιαστικά η κτίση της Σιάτιστας άρχισε από την εποχή που ο σουλτάνος Μουράτ ο Α! κατέλαβε τη Μακεδονία. (το 1395 μ.Χ.)... Εδώ ο χώρος αυτός που σήμερα το γυμνό τοπίο προξενεί στον επισκέπτη όχι ευχάριστη εντύπωση, κάποτε είχε πλούσια βλάστηση. Αυτό αποδεικνύεται από το ότι οι πρώτοι κάτοικοι, κατά την παράδοση, ήταν κτηνοτρόφοι και τα κοπάδια των προβάτων έβρισκαν αρκετή τροφή στις πλαγιές των γύρω βουνών. Αυτοί είχαν στήσει και τους πρώτους οικισμούς τα «καλύβια» τους, από τα οποία πήρε η Σιάτιστα το πρώτο της όνομα. Αλλά και αργότερα, όταν στον τόπο

αυτόν κτίστηκαν τα μεγάλα αρχοντικά, χρειάστηκε αρκετή και βαριά ξυλεία που με τα διαθέσιμα μέσα της εποχής, ήταν αδύνατον να μεταφερθεί από πολύ μακρινή απόσταση. Τότε έγινε και η μεγάλη αποψίλωση των δασών. Απομεινάρια εκείνων των δασών είναι τα δυο δασάκια «τα κουριά» του Αγ. Γεωργίου και του Αγ. Δημητρίου όπως και μερικά μεμονωμένα γέρικα δένδρα στις εκκλησίες του Αγ. Ιωάννου, Αγ. Γεωργίου και αλλού.

Ο χώρος αυτός, που είναι κτισμένη η Σιάτιστα, εκτός από την καταλληλότητα του βοσκοτόπου, ήταν και ένα φυσικό οχυρό που πρόσφερε προστασία και ασφάλεια σ' όσους την είχαν ανάγκη στους δύσκολους χρόνους της Τουρκικής βαρβαρότητας. Όταν μετά τη νίκη των Τούρκων στο Κοσουφοπέδιο το 1389 κατελήφθη η Μακεδονία, εγκαταστάθηκαν σ' αυτήν Ασιάτες έποικοι. Στην περιοχή δυτικά της Κοζάνης από την Πτολεμαΐδα μέχρι τα Καραγιάννια ήρθαν έποικοι από το Ικόνιο της Μ. Ασίας, οι λεγόμενοι Κονιάροι. Τότε αρκετοί κάτοικοι των χωριών της περιοχής βρήκαν ορεινό κρησφύγετο στη Σιάτιστα. Αλλά και αργότερα που συνέβησαν σημαντικά γεγονότα όπως η ναυμαχία της Ναυπάκτου το 1571, η επανάσταση του επισκόπου Διονυσίου του Φιλοσόφου το 1611, τα Ορλωφικά το 1769, η καταστροφή της Μοσχόπολης το 1769, οι αγώνες των Σουλιωτών στα 1792-1803, η Εθνεγερσία του 1821 έφεραν πολλές μετακινήσεις πληθυσμών, ώστε πολλοί Μοσχοπολίτες, Σουλιώτες, Ηπειρώτες, Θεσσαλοί, Στερεοελλαδίτες και Μωραΐτες ζήτησαν καταφύγιο στη Σιάτιστα. Όλοι αυτοί, εύποροι και δραστήριοι χριστιανοί είχαν βαθιά ριζωμένη Εθνική και Θρησκευτική συνείδηση. Άνθρωποι αδούλωτοι στην ψυχή και το

πνεύμα, στην προσπάθειά τους να αποφύγουν τη βία και τον εξισλαμισμό που επέβαλαν σ' αυτούς οι Τούρκοι Κονιάροι και Αλβανοί επιδρομείς, ήρθαν να συνεχίσουν πεισματικά τον δύσκολο και σκληρό αγώνα, όχι μόνο για επιβίωση, αλλά και για ανάπτυξη και προκοπή...

Για το πότε κτίστηκαν οι πρώτοι οικισμοί που δέχτηκαν να φιλοξενήσουν τους κατοίκους των γύρω χωριών δεν είναι γνωστό. Ένα είναι βέβαιο ότι οι μικροί εκείνοι οικισμοί μεγάλωσαν αφού δέχτηκαν αρκετούς από τους κατοίκους των γύρω χωριών, στο τέλος του 14^{ου} και στις αρχές του 15^{ου} αιώνα. Ο Δημ. Κανατσούλης στο άρθρο του *«Πότε εκτίσθη η Σιάτιστα»* (*Σιατιαστέων Μνήμη* σελ. Α 42) μας λέει : *«... κατά τους μέσους λοιπόν χρόνους και προ της υποτιθέμενης ιδρύσεως της Σιατίστης, υπήρχαν εκεί δύο οικισμοί, ο ένας εντός της περιοχής της σημερινής πόλεως, ο άλλος εις την περιφέρειαν. Και ο μιν ένας απειτέλεσεν αναμφιβόλως του πυρήνα της Κάτω Σιατίστης, της Γεράνειας, ο άλλος απερροφήθη βαθμιαίως από την διογκουμένην πόλιν. ..»* Επίσης ο ίδιος αναφέρεται και σε δυο τοπωνύμια στο *«Καλύβια»* κοντά στην αγορά της Γεράνειας και το άλλο *«Γκραντίσι»* στα δυτικά της Σιάτιστας και σε απόσταση ενός χιλιομέτρου. Αναφέρεται επίσης και στην αποκάλυψη δύο προϊστορικών τάφων κοντά στο λόφο του Προφ. Ηλία και σε απόσταση μεταξύ των 150 μ. περίπου που μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η περιοχική κατοικήθηκε πιθανόν κατά τους προϊστορικούς χρόνους. Οι πρώτοι κάτοικοι, με το ανήσυχο και δραστήριο πνεύμα, δεν ήταν δυνατόν να περιοριστούν σε μια μικρή και άγονη περιοχή, γι' αυτό ξέφυγαν κι άπλωσαν τις δραστηριότητές τους. Έτσι έγινε γνωστή η μικρή αυτή

πόλη με αποτέλεσμα να προσελκύσει πολλούς από διάφορα μέρη του ελλαδικού χώρου, που εγκαταστάθηκαν μόνιμα, αφομοιώθηκαν και όλοι μαζί παλιοί και νέοι βγήκαν έξω και ήρθαν σε επικοινωνία με τις αναπτυσσόμενες περιοχές της Σερβίας, Μολδοβλαχίας, Ρωσίας, Γερμανίας, Αυστροουγγαρίας κ.λ.π. Στην αρχή αναπτύχθηκε το εμπόριο που έφερε πλούτο και αργότερα μαζί με τον πλούτο καλλιεργήθηκαν τα γράμματα, οι τέχνες και οι επιστήμες. Έτσι οι πρώτοι οικισμοί « τα Καλύβια» από τα μέσα του 15^{ου} αιώνα μέχρι τις αρχές του 18^{ου} αιώνα έγιναν η μεγαλύτερη και πλουσιότερη πόλη της Δυτικής Μακεδονίας,

Όπως για το πότε κτίστηκε η Σιάτιστα, υπάρχουν πολλές απόψεις, έτσι και για την ετυμολογία του ονόματός της « Σιάτιστα » ειπώθηκαν πολλά. Τα ονόματα που δόθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν από της ιδρύσεώς της είναι με τη σειρά: *Καλύβια* , *Αρμούτ-Κιόι*, *Φλωροχώρι* (;) και τέλος *Σιάτιστα*. Το πρώτο όνομα « *Καλύβια* » το πήρε από τα καλύβια των πρώτων κατοίκων που ήταν κυρίως κτηνοτρόφοι. Με το όνομα αυτό αναφέρεται και στα παλιά αρχεία της Ι.Μ.Αγ. Νικάνορα. (Ζάμπουρδας.). Αργότερα κατά τον 16^ο αιώνα, με την πρώτη απογραφή από τους Τούρκους, αλλάζει όνομα και ονομάζεται τουρκικά *Αρμούτ-Κιόι* που θα πει *Αχλαδότοπος* ή *Αχλαδοχώρι* από τις πολλές αχλαδιές που ήταν παντού. Το τρίτο όνομα *Φλωροχώρι* δεν συναντιέται πουθενά σαν επίσημο όνομα αλλά σαν χαρακτηριστικό του πλούτου στους χρόνους της εμπορικής ανάπτυξης της πόλης . (Υπάρχει βέβαια και η υπερβολή της παράδοσης, που ο λαός, για να δείξει τον πλούτο της Σιάτιστας, έπλασε το μύθο ότι το όνομα

Σιάτιστα βγαίνει από τη λέξη σασιζω ή σιασιζω που θα πει μένω άλαλος και ξαφνιασμένος, επειδή, λέει, κάποτε κάποιος πασάς περαστικός από τη Σιάτιστα είδε τον πλούτο και τις γεμάτες φλουριά φορεσιές των γυναικών, σ ι ά σ τ ι σ ε. Αυτό, βέβαια, δεν έχει καμιά βάση για αποδοχή)

Για το τέταρτο όνομα « Σιάτιστα » υπάρχουν πολλές απόψεις. Ο Ιωάν. Αποστόλου «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ» αναφέρεται στο Λατινικό *sitis* = δίψα ή στη Σλαυκή προφορά του *sitis* = *siati* = δίψα. Οι Τούρκοι την έλεγαν Σέτσιστα από το σέτσι του Σλαυικού ρήματος σέτσισι = χωρίζω (Χώρα-Γεράνεια) Το πιο πιθανό όμως είναι να προήλθε από την καθαρά Τουρκική λέξη *Set* = οχυρό με την κατάληξη «-ίστα» « Σέτσιστα »

Αν λάβουμε όμως υπ' όψιν ότι το τελευταίο αυτό όνομα « Σιάτιστα » (από το *siati* = δίψα) δεν δόθηκε από την αρχή όταν υπήρχε μεγαλύτερη έλλειψη νερού και το μεταξύ των δυο οικισμών διάστημα ήταν μεγαλύτερο, δόθηκε αργότερα, πιθανόν στις αρχές του 17^{ου} αιώνα, όταν και πηγές νερού ήταν αρκετές για να καλύψουν τις ανάγκες μιας μεγαλούπολης, αλλά και το ενδιάμεσο κενό των δύο οικισμών « Χώρας - Γεράνειας» που θα μπορούσε να αποτελέσει στοιχείο για να μετονομαστεί, μετά από δύο αιώνες περίπου, από « Αρμούτ-Κιόι» σε «Σιάτιστα» ή «Σέτσιστα» δεν υπήρχε τόσο έντονο, **γιατί** ανάμεσα στους δυο οικισμούς είχαν κτιστεί αρκετές κατοικίες και αργότερα οι τέσσερις ναοί Αγ. Γεωργίου, Αγ. Μηνά, Προφ. Ηλία, Αγ. Χριστοφόρου.

Από όλες τις παραπάνω θέσεις και απόψεις επικρατέστερη είναι, κατά τον καθηγητή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων Νικόλαο Ψημμένο, ότι το

όνομα προέκυψε από τη Γερμανική λέξη « *Schatzstadt* » που σημαίνει « *Θησαυρούπολη* » και που προσομοιάζει με το « *Φλωροχώρι* ». Την εποχή εκείνη οι περισσότεροι Σιατιστινοί έρχονταν σε στενή επαφή με πόλεις της Γερμανίας ή γερμανόφωνες περιοχές και αρκετοί ομιλούσαν στις εμπορικές τους συναλλαγές τη Γερμανική γλώσσα και αυτοί ήταν οι πρώτοι που χρησιμοποίησαν το όνομα αυτό. Δηλαδή το όνομα « *Σιάτιστα* » δόθηκε από τους ίδιους τους Σιατιστινούς. Την άποψη αυτή έρχονται άλλοι και την αφισβητούν διότι λένε ότι το όνομα « *Σιάτιστα* » δόθηκε πριν οι Σιατιστινοί αναπτύξουν μεγάλες εμπορικές συναλλαγές με τους γερμανόφωνους λαούς.

Ο καθηγητής Κεραμόπουλος για το όνομα μας λέει ότι «...*τυχαίον μόνον γεγονός, είναι δυνατόν να δώσει του μίτον της ετυμολογίας του ονόματος...*»

* * * * *

~*~*~*~*~*~*~*~*~*

Η ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΣΙΑΤΙΣΤΑΣ στα χρόνια της Τουρκοκρατίας

Η Σιάτιστα, όπως και όλες οι πόλεις και τα χωριά στην Ελλάδα, ήταν οργανωμένη με κοινούς για τους κατοίκους νόμους, με κοινούς δημόσιους θεσμούς, με κοινές οικονομικές προϋποθέσεις κ.λ.π., με όλα δηλαδή τα στοιχεία εκείνα που έχει κάθε αυτοδιοικούμενη πόλη. Τα στοιχεία αυτά τα διατήρησε στα χρόνια της τουρκοκρατίας με μια ιδιαίτερη προσπάθεια να τονώνει συνεχώς την ιδέα για ελευθερία.

Ο Γεώργιος Θ. Γκανούλης, Σιατιστινός. Γεν Επιθεωρητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, με άρθρο του, που δημοσιεύτηκε στο λεύκωμα «ΣΙΑΤΙΣΤΕΩΝ ΜΝΗΜΗ», παρουσιάζει τη Διοικητική Οργάνωση της Σιάτιστας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Εκεί βρίσκουμε ότι τα προνόμια, τα οποία είχαν δοθεί από τους Τούρκους στους Χριστιανούς της Οθωμανικής αυτοκρατορίας επέτρεπαν στους υπόδουλους Χριστιανούς παράλληλα με την άσκηση ελεύθερα των θρησκευτικών καθηκόντων τους, να αυτοδιοικούνται.

Πνευματικός αρχηγός της κοινότητας Σιατίστης ήταν ο εκάστοτε Μητροπολίτης Σιοανίου και Σιατίστης . Σ' αυτόν είχε χορηγηθεί αυτοκρατορικό βεράτι και πατριαρχικά αξιώματα με τα οποία γινόταν ο ανώτατος διευθυντής και επόπτης της κοινότητας και πρόεδρος των διοικητικών σωματείων.

Τα νόμιμα διοικητικά σωματεία ήταν τρία. α) η Δημογεροντία, β) οι δύο Σχολικές Εφορείες (Χώρας και Γεράνειας) και γ) οι Εκκλησιαστικές Επιτροπές των ιερών Ναών . Σύμφωνα με τις αυτοκρατορικές διατάξεις ο Μητροπολίτης πρωτοστατούσε στην εκλογή του προέδρου της κοινότητας (του Μουχτάρη) και των μελών των συμβουλίων (των Αζάδων)

Η Δημογεροντία αποτελούνταν από τέσσερα μέλη (Δύο για τη Χώρα και δύο για τη Γεράνεια) Οι πολίτες αυτοί που αποτελούσαν τη Δημογεροντία στα περισσότερα μέρη της Ελλάδας ονομάζονταν Δημογέροντες και σε άλλα Πρόκριτοι Εδώ στη Σιάτιστα, όπως προκύπτει από διάφορες πράξεις του Κώδικα Ζωσιμά, ονομάζονταν «Εντιμότατοι Άρχοντες». Οι Εντιμότατοι αυτοί Άρχοντες έπρεπε να έχουν ηλικία από 30 έτη και πάνω και πνευματική μόρφωση ανάλογη με τα καθήκοντα που αναλάμβαναν. Εκλέγονταν με μυστική ψηφοφορία από τους κατοίκους της κοινότητας που ήταν εγγεγραμμένοι σε εκλογικούς καταλόγους επικυρωμένους από την Ιερά Μητρόπολη και είχαν ηλικία 21 ετών και πάνω Της εκλογικής συνελεύσεως προέδρευε ο Μητροπολίτης. Τα καθήκοντα των Δημογερόντων ήταν να εκπροσωπούν την κοινότητα στις Τουρκικές αρχές, να εξετάζουν κάθε διοικητική υπόθεση , να δικάζουν υποθέσεις της αρμοδιότητάς

τους και να κρίνουν τις διαφορές μεταξύ των κατοίκων ή των σωματείων. Ο γραμματέας της Δημογεροντίας εκτελούσε και χρέη συμβολαιογράφου της Ιεράς Μητροπόλεως. Οι δυο Σχολικές Εφορείες (μία για τη Χώρα και μία για τη Γεράνεια) ήταν πενταμελείς και εκλέγονταν κάθε δυο χρόνια με μυστική ψηφοφορία. Τα καθήκοντά τους ήταν να εποπτεύουν τα σχολεία , να συνεδριάζουν κάθε δεκαπενθήμερο στη Μητρόπολη παρουσία του Μητροπολίτη ή του αρχιερατικού επιτρόπου, να διορίζουν τους δασκάλους και τους καθηγητές ή να τους παύουν, αν προέκυπτε λόγος, και να πληρώνουν τους μισθούς των διδασκόντων. Είχαν το δικαίωμα αλλά και την υποχρέωση να επισκέπτονται τις αίθουσες διδασκαλίας και να παρακολουθούν τις παραδόσεις των μαθημάτων, καθώς και να είναι παρόντες στις εξετάσεις των μαθητών την τελευταία εβδομάδα του Ιανουαρίου και στο τέλος του σχολικού έτους (15-30 Ιουνίου) Οι εγγραφές γίνονταν στο τέλος Αυγούστου και τα μαθήματα άρχιζαν την 1^η Σεπτεμβρίου. Οι μισθοί των δασκάλων και καθηγητών καθώς και τα άλλα λειτουργικά έξοδα των σχολείων πληρώνονταν από διάφορα προικοσύμφωνα διαθηκών , τους τόκους των κληροδοτημάτων και από τα έσοδα των βοσκοτόπων της Τσερβένας και του Μπούρινου και από άλλες πηγές (πώληση γκιουμιών κ.λ.π.) Οι Εκκλησιαστικές Επιτροπές αποτελούνταν από τέσσερα μέλη για τη Χώρα και τρία για τη Γεράνεια και εκλέγονταν με μυστική ψηφοφορία . Αυτές διορίζαν τους ιεροψάλτες και τους νεωκόρους κρατούσαν τα βιβλία εσόδων και εξόδων των ιερών ναών , νοίκιαζαν τα εκκλησιαστικά κτήματα περιέφεραν τους δίσκους των

εκκλησιών , φύλαγαν το θησαυροφυλάκιο της κοινότητας και διαχειρίζονταν το εκκλησιαστικό κηροποιείο. Από τα παραπάνω έσοδα πληρωνόταν και η αρχιερατική επιχορήγηση που ήταν πάνω από οκτώ χιλιάδες (8000) γρόσια.

Τέλος πενταμελής συντακτική επιτροπή Χώρας και Γεράνειας, που εκλεγόταν νόμιμα, συνεδρίαζε στη Μητρόπολη με πρόεδρο το Μητροπολίτη ή τον νόμιμο αρχιερατικό επίτροπο, και έπαιρνε αποφάσεις για τον κανονισμό λειτουργίας της Ελληνικής Ορθόδοξης κοινότητας.

Κατά το έτος 1880 με Τουρκικό Νόμο ιδρύεται στη Σιάτιστα Δημαρχείο Ο Δήμαρχος εκλέγεται από τους Εντιμότετους Άρχοντες που από τη χρονολογία αυτή ονομάζονται πλέον Δημογέροντες.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στα μέσα του 19^{ου} αιώνα (1840 περίπου) ο πληθυσμός της Σιάτιστας ήταν 5.000 ενώ η Κοζάνη την ίδια εποχή είχε 3.000 κατοίκους Ήταν η εποχή που, ύστερα από δύο σχεδόν προηγούμενους αιώνες μεγάλης οικονομικής άνθισης, είχε αρχίσει να διαγράφεται μια δημογραφική παρακμή. Τον προηγούμενο αιώνα ο πληθυσμός της ήταν μεγαλύτερος.

Από της ιδρύσεως της Σιάτιστας οι άρχοντες, εκτός από τα τυπικά καθήκοντα που πιο πάνω αναφέρθηκαν, κατέβαλαν φιλότιμες και αξιέπαινες προσπάθειες για την πρόοδο της πόλεως. Έτσι κατασκευάστηκαν πάρα πολλά κοινωφελή έργα όπως δρόμοι, βρύσες, δεξαμενές, υπόνομοι κ.λ.π. Ο πρώην Δήμαρχος Σιάτιστας Μιλτιάδης Στρακαλής στο βιβλίο του « 50 Έτη Ελευθερίας» γράφει " ...Αξίζει να τονιστεί ότι

κατά την περί το έτος 1610 ενσκήψασαν εις την πόλιν επιδημίαν πονώλους ανηγέρθησαν απομονωτήρια δια τους πανωλιοπλήκτους και ελειτούργει συνεπώς ειδική υπηρεσία δια την διατροφήν και περιποίησην των πασχόντων , εις εποχήν καθ' ήν ελεύθερα και ως προηγμένα θεωρούμενα κράτη, δεν παρουσίαζον τοιαύτην οργάνωσιν. Ωσαύτως, η ύπαρξις υπονόμων κατά την εποχήν εκείνην και η συνεχής επέκτασις αυτών, μαρτυρεί τον πολιτισμόν των κατοίκων και την αξιοζήλευτον εργασίαν των αρχόντων...»

Ο Γεώργιος Μπόντας, τέως Δ/ντής της Δημόσιας Βιβλιοθήκης Σιάτιστας και λαογράφος, με δημοσίευσμά του στην εφημερίδα «ΕΘΝΟΣ» της 17^{ης} Μαΐου 2010, κάνει μια αναδρομή της ιδρύσεως και λειτουργίας του Δήμου Σιάτιστας, μετά την απελευθέρωση της Μακεδονίας από τον Τουρκικό ζυγό : «...ο Νομός Κοζάνης συστήθηκε οριστικά με το Ν.524 της 24-31/12/1914 και σε εκτέλεση του Ν. αυτού εκδόθηκε Β.Δ. της 31/3/1915 (Φ.Ε.Κ. 120) με έδρα την Κοζάνη. Με τό υπ' αριθμ. 312 Β.Δ. της 28^{ης} Οκτωβρίου 1916 (Φ.Ε.Κ. 256 τεύχος Α' /1916) συστήθηκε η Επαρχία Ανασελίτσης και μετονομάσθηκε σε Επαρχία Βοΐου με έδρα τη Σιάτιστα. (Η Σιάτιστα το 1880 ήταν Δήμος. Το 1890 καταργήθηκε και επανιδρύθηκε το 1900. Η Σιάτιστα το 1912, ημέρα απελευθερώσεώς της από τον Τουρκικό ζυγό ήταν Δήμος με δήμαρχο το γιατρό Μηνά Θεοδώρου...»). «... Το 1952 με διάταγμα του Υπουργείου Εσωτερικών (31/1/1952) που δημοσιεύθηκε στο υπ' αριθμ. (29/13-2-1952 Φ.Ε.Κ. τ. Α') η Σιάτιστα αναγνωρίστηκε σε Δήμο για λόγους Ιστορικούς και Εθνικούς...».

Με την εφαρμογή της νέας διοικητικής διαίρεσης της Ελλάδας με την επωνυμία « Καλλικράτης» έγινε κάποια κίνηση να μεταφερθεί η έδρα του νέου Δήμου Βοΐου από τη Σιάτιστα στη Νεάπολη. Η προσπάθεια αυτή δεν τελεσφόρησε και η έδρα του νέου Δήμου Βοΐου έμεινε στη Σιάτιστα.

~*~*~*~*~*~*~*

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Στοιχεία που αναφέρονται στη Μητρόπολη Σισανίου και Σιατίστης, το χρόνο της ιδρύσεώς της σαν επισκοπή « Σισανίου » ή « Σισανίου και Ανασελίτζου » αρχικά, και σαν μητρόπολη « Σισανίου και Σιατίστης » αργότερα, καθώς και μερικά από τα ονόματα των επισκόπων και μητροπολιτών αυτής, βρίσκουμε συγκεντρωμένα στις παρακάτω πηγές: Α) Στο δύσκολο και επίπονο έργο της συστηματικής έρευνας και της μεθοδικής εργασίας του διδάκτορα της Ιστορικής Θεολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και Περιφερειακού Διευθυντού Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Δυτικής Μακεδονίας κ. Αναστασίου Δάρδα. « Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ – ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΣΙΣΑΝΙΟΥ και ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ » (Συμβολή στην Εκκλησιαστική Ιστορία της Δυτικής Μακεδονίας.) Θεσσαλονίκη 2006. Β) Στο άρθρο του μακαριστού Μητροπολίτη Σισανίου και Σιατίστης Πολυκάρπου Λιώση « Η Μητρόπολη Σισανίου και Σιατίστης » (σελ Α 44 – Α 55) στο Λεύκωμα του Συλλόγου Σιατιστέων Θεσσαλονίκης « ΣΙΑΤΙΣΤΕΩΝ ΜΝΗΜΗ ». Γ) Στα « Ιστορικά Σημειώματα Σιατίστης και Λαογραφικά αυτής » Βιβλίο του Φίλιππα Ζυγούρη που εκδόθηκε πρόσφατα και Δ) Στο σημείωμα του

Μαργαρίτη Ε. Τουμπαλίδη «περί της Ιεράς Μητροπόλεως Σισανίου» στο βιβλίο του Μητροπολίτη Μυτιλήνης του από Σισανίου και Σιατίστης Ιακώβου Κλεομβρότου « Ο κόπος μου εις την Μακεδονίαν » (1945-1952) (παράρτημα σελ. 337).

Οι παραπάνω πηγές καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι στην αρχή ιδρύθηκε η Επισκοπή Σισανίου και είχε έδρα το χωριό Σισάνι (της επαρχίας σήμερα Βοΐου) με τον τίτλο Επισκοπή « Σισανίου » ή Επισκοπή « Σισανίου και Ανασελίτζου ». Υπαγόταν στη Μητρόπολη Καστοριάς, που κι εκείνη υπαγόταν στην Αρχιεπισκοπή Αχριδών. Η χρονολογία της ίδρύσεώς της μας είναι άγνωστη. Στο Σισάνι όμως που ήταν η έδρα της επισκοπής υπάρχουν τα θεμέλια επισκοπικού ναού. Κατά τους αρχαιολόγους που έκαναν τη χρονολόγηση, κτίστηκε τον 11^ο ή τον 12^ο αιώνα. Αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η Επισκοπή Σισανίου υπήρχε τον 12^ο αιώνα. Το βέβαιο είναι ότι το 1557 αναφέρεται η Επισκοπή «Σισανίου και Ανασελίτζου» υπαγομένη στη Μητρόπολη Καστοριάς της Αρχιεπισκοπής Αχριδών. Μετά την κατάργηση της Αρχιεπισκοπής Αχριδών το έτος 1767, η Αχρίδα μαζί με το Δυρράχιο, και άλλες μητροπόλεις και επισκοπές μαζί και η επισκοπή Σισανίου πήγαν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως, όταν Πατριάρχης ήταν ο Σαμουήλ Α! Τότε η Επισκοπή Σισανίου, μαζί με άλλες επισκοπές, προβιβάστηκε σε Μητρόπολη και από τότε υπάγεται στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως. (1767)

Η παράδοση αναφέρει ότι το χωριό Σισάνι κατεστράφη από επιδρομή Τούρκων (;) ή Τουρκαλβανών (;). Τον Επίσκοπο κρέμασαν στα

κλωνάρια μιας καρυδιάς ή τον έσφαξαν στη θέση « *Ράχη Δεσπότη*» (στο μέρος εκείνο το χορτάρι φυτρώνει ακόμα κόκκινο από το αίμα του). Η παράδοση όμως δεν μας λέει πότε έγινε αυτό και ποιος ήταν αυτός ο ιεράρχης. Νεότερες έρευνες μας μιλούν για δυο καταστροφές του Σισανίου. Η μία το 1611 με την επανάσταση του Τρίκκης Διονυσίου του Φιλοσόφου και η δεύτερη το 1690 .

Γραπτά στοιχεία για τα γεγονότα αυτά δεν υπάρχουν, όπως δεν υπάρχουν αρκετά στοιχεία για την καταγραφή των πρώτων Επισκόπων και Μητροπολιτών καθώς και για γεγονότα από της ιδρύσεως της Επισκοπής. Από τα όσα υπάρχουν από επιγραφές ιερών ναών και μοναστηριών ή από παλαιούς κώδικες, γνωρίζουμε τα ονόματα μερικών αρχιερέων.

Ο Μαργαρίτης Ε. Τουμπαλίδης δεν κάνει διαχωρισμό σε περιόδους. Παρουσιάζει τους μητροπολίτες με την παρακάτω σειρά:

- 1) Λαυρέντιος 1610,
- 2) Νεόφυτος,
- 3) Παχώμιος,
- 4) Γερμανός,
- 5) Παρθένιος 1639,
- 6) Δανιήλ 1652,
- 7) Νικηφόρος 1662,
- 8) Λεόντιος 1679,
- 9) Ζωσιμάς 1679-1746 Σιαπιστεύς,
- 10) Νικηφόρος 1746-1769 Αχριδινός,
- 11) Ζαχαρίας,
- 12) Κύριλλος 1769-1792 εκ Τσεπελόβου,
- 13) Δωρόθεος 1780, (;)

14) Νεόφυτος 1792-1811 εξ Αβδέλλας,

15) Ιωαννίκιος 1811-1835,

16) Λεόντιος 1835-1852 Μυτιληναίος,

17) Μελέτιος 1852-1864 Σμυρναίος,

18) Αλέξανδρος 1864-1869 εκ Κων/πόλεως,

19) Θεόφιλος 1869-1872 έπειτα

Σωζοαγαθουπόλεως.

20) Αμβρόσιος 1872-1877 έπειτα Νικοπόλεως και
Πρεβέζης.

21) Αγαθάγγελος 1877-1882 εκ

Κωνσταντινουπόλεως.

22) Αθανάσιος 1882-1893 εξ Ανδριανουπόλεως
και μετά Θεσσαλονίκης.

23) Αθανάσιος 1893-1889 (;) εκ
Κωνσταντινουπόλεως.

24) Σεραφείμ 1889-1909 εκ Καλύμνου και μετά
Γάνου και Χώρας.

25) Ιερόθεος 1909-1920 εκ Κων/πόλεως.

26) Γερμανός 1920-1924 ο από Κορυτσάς.

27) Αγαθάγγελος Παπαναστασίου 1924-1929
εκ Κυδωνιών.

28) Διόδωρος Καράτζης 1930-1944 και

29) Ιάκωβος Κλεόμβροτος 11-11-1945/ 25-6-
1958 εκ Κυδωνιών Μ. Ασίας.

Ο Αναστάσιος Δάρδας χωρίζει την ιστορία της
Επισκοπής Σιασινίου σε δύο περιόδους. Πρώτη περίοδος
από της ιδρύσεώς της μέχρι της ανόδου στον επισκοπικό
θρόνο του Σιατιστινού Ζωσιμά. (από ...;... μέχρι το
1686) και η δεύτερη περίοδος από το 1686 μέχρι
σήμερα.

Πρώτη περίοδος
(Από της ιδρύσεως μέχρι το 1686)

Οι Αρχιερείς της πρώτης περιόδου (; - 1686) όπως χρονολογικά παρουσιάζει στο άρθρο του ο μακαριστός Πολύκαρπος Λιώσης Μητροπολίτης Ι.Μ. Σισανίου και Σιατιστής είναι οι εξής:

Παρθένιος (1639)

Δανιήλ (1647)

Νικηφόρος (1662). (αυτός κατά τον Αν Δάρδα είναι ανύπαρκτος).

Λεόντιος (1676)

Γερμανός (1683), Τον Γερμανό διαδέχτηκε στο θρόνο της Επισκοπής ο Σιατιστινός Ζωσιμάς το 1686.

Ο Αναστάσιος Δάρδας μας παρουσιάζει σαν πιθανότερη σειρά επισκόπων Σισανίου, μέχρι νεότερη και ασφαλέστερη τεκμηρίωση, την εξής:

Λαβρέντιος (Αρχές 16^{ου} αιώνα (1510 ;),

Μεθόδιος (1538),

Αυώνυμος (1578),

Νεόφυτος (;),

Παχώμιος (;),

Δανιήλ (1624, 1647, 1652),

Ιερεμίας (1653, 1654),

Παρθένιος (1665, 1668),

Παΐσιος (;),

Λεόντιος (1676, 1677, 1683)

Γερμανός (1683, 1686) Το Γερμανό διαδέχεται ο Ζωσιμάς, του οποίου η μακρά αρχιερατία (1686–

1746) αποτελεί τον « χρυσούν αιώνα» για τη Σιάτιστα και την επαρχία.»

Ένα άλλο ζήτημα είναι το πότε η Επισκοπή Σισανίου η οποία κατά τον ΙΖ' αιώνα ονομαζόταν «Σισανίου και Ανασελίτζου» ή «Σισανίου και Ανασελίτσης» (Πολύκαρπος Λιώσης) έγινε Μητρόπολη και πότε αυτή μεταφέρθηκε από το Σισάνι στη Σιάτιστα και πήρε τον τίτλο Μητρόπολη « Σισανίου και Σιατίστης ». : Επίσημες μαρτυρίες στο ερώτημα αυτό δεν υπάρχουν. Ο μακ. Πολύκαρπος Λιώσης μας λέει ότι κατά τον ΙΖ' αιώνα ονομαζόταν «Σισανίου και Ανασελίτζου» ή «Σισανίου και Ανασελίτσης». Επικρατέστερες απόψεις είναι ότι η προαγωγή από Επισκοπή σε Μητρόπολη έγινε όπως και πιο πάνω αναφέρεται το έτος 1767, όταν δηλαδή καταργήθηκε η Αρχιεπισκοπή Αχριδών και έγινε η υπαγωγή της μαζί με άλλες Επισκοπές και Μητροπόλεις στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως. Η δε μεταφορά της έδρας της από το Σισάνι στη Σιάτιστα έγινε όταν Επίσκοπος ήταν ο Ζωσιμάς ο οποίος προτιμούσε να διαμένει στην πατρίδα του Σιάτιστα και όχι στην έδρα της Επισκοπής (1696 - 1700). Αυτό γιατί η Σιάτιστα πρόσφερε μεγαλύτερη ασφάλεια και παρουσίαζε μεγάλη ανάπτυξη, ενώ το Σισάνι είχε αρχίσει να παρακμάζει (Αν Δάρδας, σελ 31)

Δεύτερη περίοδος.

(Από αρχιερατεία Ζωσιμά 1685 μέχρι σήμερα

ΖΩΣΙΜΑΣ 1685 – 1746 : Η Αρχιερατεία του Ζωσιμά αποτελεί σταθμό στην ιστορία της Σιάτιστας. Στα εξήντα αυτά χρόνια η Σιάτιστα γνώρισε τη μεγαλύτερη ανάπτυξη. Την ανάπτυξη αυτή την οφείλει στο μεγαλύτερο μέρος στον Σιατιστινό ιεράρχη Ζωσιμά. Ο Ζωσιμάς ήταν γιος του ιερέα Νικολάου Ρούση που καταγόταν από τη Σιάτιστα. Η μητέρα του ονομαζόταν Τριάδα, είχε δυο αδελφές την Κυράνω και την Ασημίνα και έναν αδελφό τον ιερέα Θωμά. Ο ίδιος ήταν παντρεμένος, χειροτονήθηκε ιερέας και είχε ένα γιο τον Γεώργιο Ρούση. Ο Γεώργιος Ρούσης ήταν ένας από τους μεγαλύτερους λογίους της Σιάτιστας και ήταν παπούς του ήρωα της Σιάτιστας Γεωργίου Νιόπλιου. Όταν ο Ζωσιμάς έμεινε χήρος χειροτονήθηκε Επίσκοπος. Το 1686 διαδέχτηκε στον Επισκοπικό θρόνο το Γερμανό. Έμεινε στην Επισκοπή Σισανίου μέχρι το 1695, μετά ανέλαβε τα καθήκοντα του Αρχιεπισκόπου Αχρίδας, από το 1695 μέχρι το 1699. Επανέρχεται στην επισκοπή Σιασανίου μέχρι το 1707 που ξανααναλαμβάνει τα καθήκοντα του Αρχιεπισκόπου Αχρίδας, για δυο ακόμα χρόνια, μέχρι το 1709. Από τότε έμεινε στη μητρόπολη Σισανίου μέχρι το θάνατό του το 1746. Η ταφή του έγινε στη Σιάτιστα στο παρεκκλήσι του Προφήτη Ηλία, αγίου Χαραλάμπους. Η μεταφορά της έδρας της μητροπόλεως από το Σισάνι στη Σιάτιστα έγινε άτυπα το 1696, ο ίδιος όμως δεν υπέγραφε σαν Μητροπολίτης «Σισανίου και Σιατίστης» αλλά υπέγραφε «Σισανίου» ή «Σισανίου και

Ανασελίτσης» Ο τίτλος « Μητρόπολη Σισανίου και Σιατίστης» δόθηκε αργότερα.

Η δράση του στα εξήντα αυτά χρόνια της αρχιερατείας του δεν ήταν περιορισμένη μόνο στα θρησκευτικά και τα εκκλησιαστικά του καθήκοντα, αλλά ήταν εξ ίσου σημαντική και στα εκπαιδευτικά, εθνικά και πολιτικά ζητήματα. Ο Ζωσιμάς ήταν μια δυναμική προσωπικότητα. Οργάνωσε τον κλήρο στην επαρχία της Μητροπόλεως, μετέφερε άτυπα την έδρα της Μητροπόλεως από το Σισάνι στη Σιάτιστα, ανακαίνισε ναούς και έκτισε νέους. Ο ιερέας Νικόλαος Δάρδας, πατέρας του Αν Δάρδα, στο βιβλίο του « Ιεροί Ναοί και Παρεκκλήσια της Σιατίστης» (Αθήνα 1964) μας πληροφορεί ότι επί αρχιερατείας του Ζωσιμά κτίστηκαν οι ναοί: του αγ. Ιωάννη του Προδρόμου (1700), του προφ. Ηλία (1701), του αγ Μηνά (1702, του αγ. Νικάνορα (1709), του αγ. Νικολάου (1743) και των Δώδεκα Αποστόλων (1744).

Πέρα από τα καθαρά εκκλησιαστικά του καθήκοντα, τη φροντίδα για την παιδεία και την πνευματική ανύψωση της Σιάτιστας που πιο κάτω γίνεται αναφορά στο κεφάλαιο «Παιδεία» , ο Ζωσιμάς ανέπτυξε και πολιτική και εθνική δράση

Στο βιβλίο του Αναστασίου Δάρδα « Η Επισκοπή – Μητρόπολη Σισανίου και Σιατίστης » διαβάζουμε: «... Ο Ζωσιμάς ανέπτυξε και εθνική και πολιτική δραστηριότητα. Με τη συνεργασία ενός εμπόρου, (από τη Σιάτιστα:) από τους πολλούς που αλώνιζαν τότε τις αγορές της Κεντρικής Ευρώπης , του Κυρίου Ιωάννη Τσιπουρόπουλου ή Ιωάννη Γκιπρόπουλου, ο Ζωσιμάς , το 1716 ήλθε σε διαπραγματεύσεις μυστικές με τον Κάρολο ΣΤ΄ της

Αυστρίας, με σκοπό την απελευθέρωση από τον Τουρκικό ζυγό της Δυτικής Μακεδονίας, της Βορείου Ηπείρου και τμήματος της Αλβανίας και τη δημιουργία ενός ελεύθερου κράτους με πρωτεύουσα την Αχρίδα και πρίγκηπα τον ίδιο. Ακόμα οραματιζόταν ως κύριο, αν όχι μοναδικό, εκπρόσωπο του κράτους αυτού, στο Γερμανικό Κοινοβούλιο, τον εαυτό του...»

Μετά το θάνατο του Ζωσιμά το 1746, ανέβηκαν στον επισκοπικό και αργότερα στον μητροπολιτικό θρόνο της Επισκοπής Σισανίου ή Σισανίου και Ανασελίτσης και αργότερα Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης, με χρονολογική σειρά οι:

Νικηφόρος Γερασίμου 1746 – 1769. (από την Αχρίδα)

Κύριλλος 1769 – 1792. (από το Τσεπέλοβο Ζαγορίου)

Νεόφυτος 1792 – 1811. (από την Αβδέλα Γρεβενών)

Ιωαννίκιος 1811 – 1835

Λεόντιος Β' 1835 – 1852. (από τη Μυτιλήνη)
(Επί Λεοντίου Β' συνέβη στη Σιάτιστα το Πάσχα του 1839 στον Ι.Ν.Αγ. Δημητρίου « ο σκοτωμός» των γυναικών.) (παρακάτω γίνεται αναφορά στο γεγονός αυτό)

Μελέτιος 1852 – 1864. (από τη Σμύρνη). Ο Μελέτιος ήταν « φιλόμουσος, κάτοχος ευρείας παιδείας και εραστής των γραμμάτων » . Επί Μελετίου κτίστηκε το καμπαναριό του αγίου Δημητρίου στη Χώρα το 1856. Το καμπαναριό της αγίας Παρασκευής στη Γεράνεια άρχισε να κτίζεται επί Μελετίου και τελείωσε το 1865 επί Αλεξάνδρου.

Αλέξανδρος Λάσκαρης 1864 – 1869 (από την Κωνσταντινούπολη) Πρώτος μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης με πτυχίο Θεολογικής Σχολής Χάλκης. Συνέχισε τις θεολογικές σπουδές στη Ρωσία. Δίδαξε σαν διδάσκαλος των ιερών μαθημάτων, έγινε πρώτος γραμματέας της Ιεράς Συνόδου, διορίστηκε καθηγητής της Θεολογίας στην Μεγάλη του Γένους Σχολή και το 1864 έγινε Μητροπολίτης Σισανίου, και Σιατίστης. Σαν Μητροπολίτης ανέπτυξε σπουδαία εθνική και θρησκευτική δράση. Για τη δράση του αυτή δολοφονήθηκε (δηλητηριάστηκε) από τους Τούρκους

Θεόφιλος 1869 – 1871. (Το Δεκέμβριο του 1871 κηρύχτηκε έκπτωτος)

Αμβρόσιος Κωνσταντινίδης 1871 - 1877. Συνέβαλε στην ίδρυση από τους Δυτικομακεδόνες της Κωνστ/λεως της « Μακεδονικής Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητας » και θεμελίωσε το ιστορικό διδακτήριο του Τσοτυλίου.)

Αγαθάγγελος Στεφανάκης 1877 – 1882 (από τη Σμύρνη) Επί Αγαθαγγέλου έγιναν στη Σιάτιστα επιδρομές Γκέγκηδων . Την επανάσταση του Μπούρινου το 1878 ο Αγαθάγγελος τη δέχτηκε με ενθουσιασμό και πρωταγωνίστησε μαζί με τον μητροπολίτη Σερβίων και Κοζάνης Ευγένιο.. (Ανάμεσα στα επαναστατικά σώματα ήταν και το σώμα με οπλαρχηγό τη Σιατιστινή καπετάνισσα Περιστέρα Κράκα ή « Σπανοβαγγέλη »). Ο Αγαθάγγελος, το Σεπτέμβριο του 1879, ενώ βρισκόταν σε περιοδεία στην επαρχία, έπεσε θύμα και κακοποιήθηκε από τουρκική συμμορία. Αυτό κλώνισε την υγεία του και συντόμευσε το θάνατό του.

Αθανάσιος Α' Μεγακλής 1882 – 1893. (από την Αλεξανδρούπολη) Επί Αθανασίου Α' ιδρύεται στη Σιάτιστα το Τραμπάντζειο Γυμνάσιο.

Αθανάσιος Β' Νικολαΐδης ή Μπίστης 1893 – 1900 (από την Άνδρο)

Σεραφείμ Σκαρούλης 1900 – 1909. (από την Κάλυμνο) Από ανικανότητα όξυνε τη διαμάχη μεταξύ των κατοίκων της Σιάτιστας (Χώρας και Γεράνειας) με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένας εμφύλιος πόλεμος που πήρε το όνομα « Σεραφειμικά». Για τα «Σεραφειμικά» έγραψε ο Γ. Μόδης το « Ζητήσατε την γυναίκα» στο «*ΣΙΑΤΙΣΤΕΩΝ ΜΝΗΜΗ*» (σελ. Α 132)

Ιερόθεος Ανθουλίδης 1909 – 1920 (από την Παραμυθιά) Στη Σιάτιστα βρήκε δυο σοβαρά προβλήματα. Τη διαμάχη μεταξύ των κατοίκων της Σιάτιστας (Χώρας και Γεράνειας) και την κίνηση των κατοίκων της Λειψίστας (Νεαπόλεως) να μεταφερθεί η έδρα της Μητροπόλεως από τη Σιάτιστα στη Λειψίστα. Με την ικανότητά του ηρέμησε τα πνεύματα των Σιατιστέων και απέτρεψε την μετάθεση της έδρας. Το 1910 κήκε ο Ι.Ν.Αγ. Δημητρίου Σιατιστής και κτίστηκε το Πρώτο Δημ. Σχολείο. Στις 4 Νοεμβρίου 1912 έγινε η μάχη στο «Καστράκι», που η νίκη των Ελλήνων κατά των Τούρκων οριστικοποίησε την απελευθέρωση της Σιάτιστας και όλης της Δυτικής Μακεδονίας.

Από το 1920 μέχρι το 1922 η Μητρόπολη δεν είχε μητροπολίτη αλλά τοποτηρητές. Τον Αιμιλιανό Β' Γρεβενών και το Γερμανό Κορυτσάς.

Γερμανός Αναστασιάδης (Κορυτσάς) 1922 – 1924

Αγαθάγγελος Β' Παπαναστασίου 1924 – 1929. (από την Έδεσσα)

Διόδωρος Καραντζής 1930 – 1944 (από την Προύσα)

Ιάκωβος Κλεόβροτος 1945 – 1958 (από τις Κυδωνιές Μ. Ασίας) Ανέλαβε καθήκοντα σε μια πολύ δύσκολη εποχή για τη Σιάτιστα αλλά και για την Ελλάδα. Ανασυγκρότησε την κατεστραμμένη έπειτα από δυο πολέμους επαρχία, βοήθησε στην ύδρευση της Σιάτιστας και έκτισε το επιβλητικό μητροπολιτικό μέγαρο. Η όλη του δράση στην Επαρχία Βοΐου περιγράφεται στο βιβλίο του «Ο ΚΟΠΟΣ ΜΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ» Αθήνα 1959.

Πολύκαρπος Λιώσης 1958 – 1973 (από τον Πειραιά) Για τη δράση του στην Επαρχία Βοΐου υπάρχει το έντυπο «ΤΟ ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΟΝ ΚΑΘΗΚΟΝ» Εκδόσεις Γκαβανά Κοζάνη 1963.

Αντώνιος Κόμπος 1974 – 2005 (από το Άργος Πελοποννήσου) Για την μακρόχρονη παραμονή και δράση του στη Μητρόπολη Σισανίου και Σιατίστης, η Ι.Μ.Σισανίου και Σιατίστης εξέδωσε το βιβλίο «ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΤΙΜΗΣ στον Μητροπολίτη Σιασανίου και Σιατίστης κ. Αντώνιο» - Σιάτιστα 2004. Ο Αντώνιος απεβίωσε στη Σιάτιστα όπου και θάφτηκε στις 18 Δεκεμβρίου 2005 στο νεκροταφείο Χώρας των Αγ, Δώδεκα Αποστόλων.

Παύλος Ιωάννου (από την Χαλκίδα Εύβοιας) Η εκλογή του έγινε στις 28 Φεβρουαρίου 2006. Χειροτονήθηκε στις 4 Μαρτίου 2006 και ενθρονίστηκε στη Σιάτιστα την 1 Απριλίου 2006.

ΙΕΡΟΙ ΝΑΟΙ Ναοί, Ναϊσκοί και Παρεκκλήσια της Σιάτιστας

Η θρησκευτικότητα των κατοίκων της Σιάτιστας ήταν και είναι αναπτυγμένη σε υψηλό βαθμό πράγμα που αποδεικνύεται και από την ύπαρξη αρκετών εκκλησιών και παρεκκλησιών. Πληροφορίες μας δίνουν ο μακαριστός ιερέας Νικόλαος Δάρδας με το βιβλίο του «Ιεροί Ναοί και Παρεκκλήσια της Σιατίστης» Αθήναι 1964, ο Γεώργιος Μπόντας με το προσωπικό του αρχείο και ο Φίλιππος Ζυγούρης με τα «Ιστορικά Σημειώματα περί Σιατίστης και Λαογραφικά αυτής». Έτσι έχουμε με χρονολογική σειρά τους παρακάτω Ιερούς Ναούς και Παρεκκλήσια.

1.- Ο Δισυπόστατος Ι. Ν. της Αγίας Τριάδος και του Οσίου Ναούμ. Βρίσκεται στο ψηλότερο σημείο της Σιάτιστας. Είχε κτιστεί το 1610 και είχε υπέροχο ξυλόγλυπτο τέμπλο και θαυμάσιες τοιχογραφίες. Δυστυχώς το βράδυ της 12^{ης} Νοεμβρίου του 1948 κήκε κατά την επίθεση που έγινε από δυνάμεις του «Δημοκρατικού Στρατού», με σκοπό την κατάληψη της πόλεως. Αργότερα, το 1950, μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου στην ίδια θέση κτίστηκε ο νέος Ναός.

2.- Ο Ι.Ν. της Κοιμήσεως της Θεοτόκου. Κτίστηκε το 1625 Είναι μικρός ναός κτισμένος στον ίδιο περίβολο του Ι.Ν. της Αγίας Παρασκευής.

3.- Ο Μητροπολιτικός Ναός του Αγίου Δημητρίου. Κτίστηκε το 1647. Το 1801 λόγω παλαιότητας κατεδαφίστηκε και στην ίδια θέση κτίστηκε μεγαλύτερος. Ο δεύτερος αυτός ναός το 1910 από ατύχημα κάηκε και το 1911 κτίστηκε ο σημερινός Ι. Ν. με σχέδια του σιατιστινού αρχιτέκτονα Αρ. Ζάχου. Τα εγκαίνια έγιναν στις 9-9-1928 από τον μητροπολίτη Γρεβενών Νικόλαο. Το 1955 ολοκληρώθηκε η ανέγερση με την κατασκευή του τρούλου που έδωσε ιδιαίτερη αίγλη και επιβλητικότητα στο Ναό.

4.- Ο Δισυπόστατος Ι.Ν. Αγίας Παρασκευής και Αγίας Αικατερίνης. Κτίστηκε το 1677 και είναι ένας από τους αρχαιότερους ναούς της Σιάτιστας που σώζεται και βρίσκεται σε καλή κατάσταση. Χαρακτηρίστηκε διατηρητέο μνημείο με το από 7-10-1934 Π.Δ. Στον γυναικωνίτη υπάρχουν τοιχογραφίες των αρχαίων Σόλωνα, Πλούταρχου, Αριστοτέλη, Πλάτωνα, Θουκυδίδη και Σίβυλλας.

5.- Ο Ι.Ν. Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου. Κτίστηκε το 1700 προς τιμή των γενεθλίων του αγίου. Είναι διατηρητέο μνημείο με την υπ' αριθ. 24946/ 26-8-1967 απόφαση του Υπουργ. Προεδρίας Κυβερνήσεως. Άξιο προσοχής είναι το ξυλόγλυπτο τέμπλο, το δεσποτικό και ο άμβωνας.

6.- Ο Ι. Ν. του Προφήτη Ηλία. Κτίστηκε το 1701 (23 Ιουνίου 1701) Ο Νικόλαος Δάρδας γράφει ότι κτίστηκε το 1741. Το πιθανό είναι ότι επειδή υπάρχει επιγραφή στο υπέρθυρο του νάρθηκα με ημερομηνία

ΑΨΜΔ' (1744) Δεκέμβριος, που αναφέρεται στη αιογράφηση του ναού, συμπεραίνει ότι κτίστηκε ο ναός λίγα χρόνια πριν δηλαδή το 1741. Στο γυναικωνίτη του ναού, όπως και στο γυναικωνίτη της Αγίας Παρασκευής, απεικονίζονται οι ίδιοι σοφοί: Σόλωνας, Πλούταρχος, Αριστοτέλης, Πλάτωνας, Θουκυδίδης και Σίβυλλα. Είναι διατηρητέο μνημείο.

7.- Το Παρεκκλήσι του Αγίου Χαράλαμπος. Βρίσκεται στα αριστερά της εισόδου του Ι. Ν. του Προφήτη Ηλία. Κτίστηκε αργότερα. Εξωτερικά δεν αποτελεί ξεχωριστό κτίσμα εσωτερικά όμως είναι μονόκλιτος ξεχωριστός ναός.

8.- Ο Ι.Ν. του Αγίου Μηνά. Κτίστηκε το 1702 (ο ιερ. Νικόλαος Δάρδας γράφει ότι κτίστηκε το 1728). Είναι ναός μονόκλιτος. Παλαιότερα στο προαύλιο ανατολικά υπήρχε ξενώνας, αργότερα ο ξενώνας αυτός κατεδαφίστηκε και στη θέση του κτίστηκε, με δαπάνη του συμβολαιογράφου Γ. Τζώνου, τριώροφο κτίριο με προορισμό να στεγάσει η Ι. Μητρόπολη Σισανίου και Σιατιστής το γηροκομείο. Σήμερα στεγάζεται το Κέντρο Υγείας.

9.- Ο Ι. Ν. του Αγίου Νικάνορα. Κτίστηκε το 1709. Στο προαύλιο του ναού βρίσκεται το Νεκροταφείο της Γεράνειας. Το 1956, στο δυτικό μέρος του προαυλίου, κτίστηκε νέο διώροφο οστεοφυλάκιο.

10.- Ο Δισυπόστατος Ι.Ν. Αγίου Νικολάου και Αγίου Σπυρίδωνος. Κτίστηκε το 1743. Το 1929 κατεδαφίστηκε και στη θέση του κτίστηκε νέος ναός με σχέδια του σιατιστινού αρχιτέκτονα Εμμανουήλ Μάλαμα. Οι τοιχογραφίες και ο εσωτερικός διάκοσμος

έγιναν με δαπάνη του σιατιστινού ευεργέτη Μιχαήλ Κουκουλίδη.

11.- Ο Ι.Ν. των Δώδεκα Αποστόλων. Κτίστηκε το 1744. Στο προαύλιο του ναού υπάρχει το δεύτερο Νεκροταφείο, το Νεκροταφείο της Χώρας, καθώς και δύο Οστεοφυλάκια με μορφή ναϊδρίου. Το Νεκροταφείο της Χώρας δεν ήταν στον περίβολο του Ναού των Δώδεκα Αποστόλων αλλά το πρώτο ήταν στην Αγία Τριάδα. μετά μεταφέρθηκε στον Άγιο Δημήτριο και από εκεί στο ναό των Δώδεκα Αποστόλων.

12.- Ο Ι.Ν. του Αγίου Γεωργίου. Κτίστηκε το 1760. Εξωτερικά ο ναός έχει, από τις δύο πλευρές, Νάρθηκα με εντυπωσιακά κομψά τόξα, που από μακριά, δίνουν την εικόνα μοναστηριού.

13.- Ο Ι.Ν. των Παμμεγίστων Ταξιαρχών. Κτίστηκε το 1798 με χρήματα που διέθεσε ο σιατιστινός μοναχός Ιωνάς, που καταγόταν από πλούσια οικογένεια εμπόρων. Ο Φίλιππος Ζυγούρης στα «Ιστορικά Σημειώματα...» (σελ.222) γράφει ότι ο Ναός ήταν διουπόστατος των Παμμεγίστων Ταξιαρχών και των Τριών Ιεραρχών. (;)

14.- Ο Ι. Ν. του Αγίου Χριστοφόρου. Κτίστηκε το 1881, σε ωραία θέση όπου ο επισκέπτης μπορεί να έχει μια εικόνα, από αρκετά τμήματα της Χώρας και της Γεράνειας.

15.- Ο Τρισυπόστατος Ι. Ν. των Αγίων Αθανασίου, Κοσμά και Δαμιανού των Αναργύρων Το έτος κτίσεως του ναού δεν είναι γνωστό επειδή χρειάστηκε να επισκευασθεί ο ναός δύο φορές, το 1928 και το 1963, και δεν σώθηκαν οι τοιχογραφίες και οι διάφορες επιγραφές που θα μας έδιναν κάποια

πληροφορία. Ο Φίλιππος Ζυγούρης στα «Ιστορικά Σημειώματα» (σελ. 218) μας δίνει την πληροφορία ότι στο Ναό υπάρχουν τρεις φορητές εικόνες α) των Αγίων Κοσμά και Δαμιανού με χρονολογία 1765, β) του Προδρόμου που γράφει «Δέησις των δούλων του Θεού Γεωργίου Πολά 1765 δια χειρός Θεοφάνους» και γ) του Αγίου Ιωάννου το έτος 1736, Ιουνίου 26. Η πληροφορία αυτή και το ότι η εκκλησιαστική επιτροπή αναγκάστηκε να επισκευάσει το ναό δυο φορές δείχνει ότι ο ναός ήταν παλιός και πιθανόν να είχε κτιστεί σε κάποια από τις χρονολογίες που αναγράφονται στις παραπάνω φορητές εικόνες, αν βέβαια οι εικόνες αυτές δεν είχαν μεταφερθεί από αλλού.

16.- Το Παρεκκλήσιο της Ζωοδόχου Πηγής (Παναγία). Κτίστηκε το 1935 με σχέδιο του αρχιτέκτονα Αρ. Ζάχου και αποτελεί συνέχεια του βόρειου περιστευλίου του νάρθηκα του Αγίου Δημητρίου.

17.- Ο Ι. Ν. του Αγίου Ιακώβου του Αδελφοθέου. Ο ναός αυτός κτίστηκε το 1947 μέσα στο Μητροπολιτικό Μέγαρο.

18.- Ο Ι. Ν. του Αγίου Αχιλλίου (Α) στη θέση «Μπάρρα». Κτίστηκε το 1950.

19.- Ο Ι. Ν. του Αγίου Αντωνίου. Κτίστηκε το 1959.

20.- Ο Ι. Ν. του Αγίου Παντελεήμονος στο Μπούρινο στη θέση «Τσιάμια» Κτίστηκε το 1961.

21.- Ο Ι. Ν. της Αναστάσεως στο προαύλιο των Δώδεκα Αποστόλων και είναι ένα από τα δύο Οστεοφυλάκια του Νεκροταφείου. Κτίστηκε με δαπάνη του σιατιστινού Ηλία Πρώιου το 1961.

22.- Ο Ι. Ν. της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στη θέση «Βίγλα» . Κτίστηκε με δαπάνη του σιατιστινού Αλεξίου Λιάκου το 1962.

23.- Ο Ι. Ν. του Αγίου Αχιλλίου (Β) στην περιοχή Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου. Κτίστηκε με δαπάνη της Άννας Μηνά Πήτλιαγκα το 1965 και εγκαινιάστηκε στις 18-7-1971.

24.- Ο Ι. Ν. του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου στην περιοχή «Γιάγκοβης». Κτίστηκε το 1971 και πανηγυρίζει στις 29 Αυγούστου.

25,- Ο Ι. Ν. του Αγίου Αχιλλίου (Γ) στην περιοχή «Μπάρα» δυτικά του άλλου Ναού Αγίου Αχιλλίου. Κτίστηκε με δαπάνες των αδελφών Παπαγεωργίου το 1974 και εγκαινιάστηκε στις 15-5-1986.

26.- Ο Ι. Ν. του Αγίου Νεκταρίου στην περιοχή δυτικά της Αγίας Τριάδος. Κτίστηκε το 1977.

27.- Ο Δισυπόστατος Ι. Ν. των Αγίων Θεοδώρων και Αγίου Νεκταρίου. στην περιοχή «Ράχη Συκιάς». Κτίστηκε με δαπάνη του Δημητρίου Ι. Σφενδόνη το 1979.

28.- Ο Ι. Ν. του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού στην θέση Β.Α. του Αγίου Νικάνορος. Κτίστηκε με δαπάνη του Χρήστου Καραμπέρη το 1983.

29.- Ο Ι. Ν. του Οσίου Πατρός Σεραφείμ του Σάρωφ. στον περίβολο του Ναού Αγίου Νικολάου. Κτίστηκε το 2000.

Τα δύο μεγαλοπρεπή καμπαναριά:

Α) Το καμπαναριό του Αγίου Δημητρίου στη Χώρα κτίστηκε το 1856 όταν μητροπολίτης ήταν ο Μελέτιος και

Β) Το καμπαναριό της Αγίας Παρασκευής στη Γεράνεια άρχισε να κτίζεται όταν μητροπολίτης ήτα ο Μελέτιος και τελείωσε το 1865 όταν μητροπολίτης ήταν ο Αλέξανδρος.

ΣΗΜ.: Στους Ιερούς Ναούς Αγίου Δημητρίου και Αγίου Νικολάου ανήκουν και οι δύο μεγάλες αίθουσες πολλαπλών εκδηλώσεων.

Π Α Ι Δ Ε Ι Α

Με την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως το 1453 από του Τούρκους, αρχίζει για το γένος των Ελλήνων η πιο τυραννική υποδούλωση, όχι μόνο πολιτική και οικονομική αλλά πάνω απ' όλα πνευματική. Τα λαμπρά πνεύματα του Βυζαντίου αναγκάζονται να φύγουν στη Δύση και να δημιουργήσουν εκεί την Αναγέννηση. Εδώ αρχίζει να απλώνεται το βαθύ σκοτάδι της αμάθειας. Ο βάρβαρος κατακτητής, ίσως από ένστικτο, γνωρίζει ότι με την αμάθεια εκφυλίζεται ένα έθνος, γι' αυτό κλείνει τα σχολεία, αφανίζει τους δασκάλους και με τη φοβέρα και τη βία πνίγει κάθε σκέψη για μάθηση.

Το υπόδουλο Έθνος των Ελλήνων έμεινε με μοναδικό στήριγμα και με μόνη παρηγοριά την εκκλησία. Είναι σε όλους γνωστό ότι άλλη ηγεσία που να εμπνέει ελπίδα στους σκλαβωμένους δεν υπήρξε παρά μόνο ο Πατριάρχης. Από αυτόν περίμεναν κάποιο ελπιδοφόρο φως να φωτίσει και να θεριέψει την «,,αποσταμένη ελπίδα...» και η ελπίδα ήρθε από τον Οικουμενικό Πατριάρχη *Ιερεμία Β' τον Τρανό* το 1593. Τότε έγινε η συνοδική πράξη, με την οποία οι επίσκοποι στις επαρχίες τους αναλάμβαναν τη φροντίδα της παιδείας. Από αυτό φαίνεται πόση βαρύτητα είχε η παιδεία σαν μόνη δύναμη που θα μπορούσε να κρατήσει

αλώβητο το θρησκευτικό συναίσθημα και ακέραιο το εθνικό φρόνημα των υπόδουλων Ελλήνων. Έτσι δειλά – δειλά και μυστικά δημιουργήθηκαν στους νάρθηκες των μοναστηριών, στους γυναικωνίτες των ναών και σε σπιτία ακόμα, τα «*Κρυφά Σχολεία*» όπου ολιγογράμματοι ιερωμένοι μάθαιναν στα ελληνόπουλα γραφή και ανάγνωση, τα λεγόμενα «*κολλυβογράμματα*». Αργότερα μετά την επανάσταση του 1821, όταν Οικουμενικός Πατριάρχης ήταν ο *Γρηγόριος ο ΣΤ΄*, το 1836 ιδρύεται η Κεντρική Εκκλησιαστική και Πνευματική Επιτροπή και αρχίζει μια περίοδος μεγάλης άνθισης της παιδείας στο τουρκοκρατούμενο κομμάτι της Ελλάδας. Με την απελευθέρωση της χώρας και τη σύσταση του ελληνικού κράτους τα πράγματα της παιδείας βελτιώθηκαν σημαντικά.

Μελετώντας την μορφή της εκπαίδευσης στα πρώτα χρόνια, πριν το επίσημο κράτος να οργανώσει το εκπαιδευτικό σύστημα, τα σχολεία δεν ακολουθούν ενιαίο πρόγραμμα. Το καθένα προσαρμόζει τα προγράμματά του ανάλογα με τις συνθήκες λειτουργίας. Τα ποικίλα αυτά προγράμματα των σχολείων μπορούμε να τα κατατάξουμε, όπως και σήμερα, σε τρεις βαθμίδες, στη *Στοιχειώδη*, στη *Μέση* και στην *Ανώτερη*.

Α) Στη *Στοιχειώδη Εκπαίδευση*: Υπήρχαν τα «*Κοινά Σχολεία*» στα οποία οι μαθητές μάθαιναν γραφή και ανάγνωση και τα «*Αλληλοδιδασκτικά*» στα οποία εφαρμοζόταν η μέθοδος της «αλληλοδιδασχής» κατά την οποία οι μεγαλύτεροι και αρκετά προχωρημένοι μαθητές δίδασκαν τους μικρότερους με την εποπτεία των δασκάλων. Τα βιβλία που χρησιμοποιούνταν ήταν

βιβλία της εκκλησίας όπως το Ψαλτήρι, η Οκτώηχος, το Ωρολόγιο και το Ευχολόγιο.

Β) Στη Μέση Εκπαίδευση: ήταν τα «Ελληνικά Σχολεία» και σ' αυτά διδασκόταν η Αρχαία Ελληνική γλώσσα. Αυτά ανάλογα με τις πόλεις και τον κύκλο μαθημάτων ονομάζονταν «Μουσεία», «Ελληνομουσεία», «Λύκεια», «Σχολές», «Γυμνάσια». Τα «Ελληνικά Σχολεία» είχαν δύο κύκλους σπουδών. Ο πρώτος ήταν των αρχαρίων και ο δεύτερος των προχωρημένων. Στον πρώτο διδάσκονταν Γραμματική, Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής γλώσσας και στο δεύτερο διδάσκονταν Αρχαία Ελληνικά, Ρητορική και Λογική.

Σχολαρχείο ήταν ένας τύπος τριταξίου προγυμνασιακού σχολείου. Σχολάρχης ήταν ο ιδρυτής ή ο διευθυντής του Σχολαρχείου ή ο αρχηγός φιλοσοφικής, λογοτεχνικής ή καλλιτεχνικής σχολής.

Γ) Στην Ανώτερη Εκπαίδευση: Οργανωμένα Σχολεία του επιπέδου αυτού δεν υπήρχαν. Κάποια «Ελληνικά Σχολεία» είχαν έναν ανώτερο κύκλο σπουδών. Μερικά από αυτά ονομάζονταν «Ακαδημίες» ή «Φροντιστήρια»

~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

Η παιδεία στη Σιάτιστα

Η παιδεία στη Σιάτιστα στους χρόνους της Τουρκοκρατίας, αλλά και αργότερα, μετά την απελευθέρωσή της, αποτελεί αντικείμενο έρευνας και μελέτης, αφού η Σιάτιστα, λόγω της εκπαιδευτικής της δραστηριότητας, συγκαταλέγεται μεταξύ των σημαντικών κέντρων της Μακεδονίας.

Στη Σιάτιστα, όταν ήταν ακόμα ένας μικρός οικισμός, ήρθαν και εγκαταστάθηκαν αρκετοί άνθρωποι. Άλλοι απ' αυτούς γιατί είχαν διωχθεί λόγω της οικονομικής τους κατάστασης και άλλοι γιατί ήταν διανο. Αργότερα, στα χρόνια της ανάπτυξης της Σιάτιστας σε αστικό κέντρο, οι Σιατιστινοί, δεν μπόρεσαν να μείνουν καθηλωμένοι και άπραγοι στα στενά όρια μιας κλειστής κοινωνίας και αναζήτησαν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και πνευματικής ανάπτυξης. Τέτοιες συνθήκες βρήκαν στις Βαλκανικές και Παραδουνάβιες χώρες και την Κεντρική Ευρώπη

Η Ευρώπη, με την Αναγέννηση από τον 15^ο μ.Χ. αιώνα, είχε ξυπνήσει από το λήθαργο της αμάθειας και του σκοταδισμού του Μεσαίωνα, είχε αναπτυχθεί οικονομικά και πνευματικά. Η ανακάλυψη της τυπογραφίας, που είχε σαν αποτέλεσμα την κυκλοφορία βιβλίων, και τη διάδοση ιδεών, γνώσεων και επιστημών., κίνησε το ενδιαφέρον των Σιατιστινών. Οι Σιατιστινοί πραιματευτάδες και έμποροι από την αρχή του 17^{ου}

αιώνα, παράλληλα με την ανάπτυξη του εμπορίου και τη βελτίωση των οικονομικών, ενδιαφέρθηκαν και για την πνευματική ανύψωση του λαού, με την ίδρυση και οργάνωση των πρώτων στοιχειωδών σχολείων, τα λεγόμενα «*Κοινά Σχολεία*» όπου οι μαθητές μάθαιναν γραφή και ανάγνωση.

Για την ύπαρξη στη Σιάτιστα «*κρυφού*» ή «*κρυφών σχολείων*» δεν έχουμε καμιά αναφορά. Το πιθανό είναι ότι δεν υπήρξε τέτοιο σχολείο, επειδή στη Σιάτιστα δεν υπήρχε λόγος για «κρυφό σχολείο», αφού έντονη παρουσία των Τούρκων κατακτητών δεν υπήρχε. Η Σιάτιστα ήταν ένας χώρος με κάποια ανεξαρτησία στο να χειρίζεται τα ζητήματα της αυτοδιοίκησης καθώς και της παιδείας

Επίσημα επίσης στοιχεία, που να αποδεικνύουν την ύπαρξη, καθώς και το χρόνο λειτουργίας «*Κοινών Σχολείων*» δεν έχουμε. Μπορούμε όμως να συμπεράνουμε ότι υπήρχαν τέτοια στοιχειώδη σχολεία στις αρχές του 17^{ου} αιώνα (πριν από το 1650) Γιατί πώς μπορεί να εξηγηθεί το γεγονός, ότι πριν από το 1700 λειτουργούσε στη Σιάτιστα «*Ελληνική Σχολή*» ; (σημερινό Γυμνάσιο). Το σχολείο αυτό συστάθηκε και λειτούργησε από το χρονικό διάστημα 1686 – 1695, όταν ήταν Μητροπολίτης Σισανίου ο Σιατιστινός Ζωσιμάς πριν γίνει Αρχιεπίσκοπος Αχρίδος.

Ο Δημήτριος Σιάσιος Σιατιστινός, Φιλολόγος καθηγητής σε άρθρο του που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «*Σιατιστινά*» τεύχ.7/1992 σελ.11 κάνει μια εμπεριστατωμένη παρουσίαση με θέμα: «*Η Σχολή του Ζωσιμά*» - από την ιστορία της εκπαίδευσης στη Σιάτιστα - Παρουσιάζει την όλη πορεία της Σχολής, τις

διακυμάνσεις της λειτουργίας της, τους πόρους, τη στάθμη της εκπαίδευσης, τους δασκάλους και καταλήγει:«. *Ωστόσο γίνεται αντιληπτό ότι οι άνθρωποι που έζησαν στα βουνά της Σιάτιστας κατά τους δύσκολους εκείνους χρόνους θεράπευσαν εξίσου, θα λέγαμε, τον Κερδώο και τον Λόγιο Ερμή και υπήρξαν ερασιές Παιδείας Ελληνικής*». Για την ύπαρξη αυτής της Σχολής μας μιλά και ο Γεώργιος Λάιος και επιβεβαιώνει και ο Αναστάσιος Δάρδας. Από πληροφορία του Αναστασίου Μιχαήλ του Ναουσαίου, «πνευματικού τέκνου του Ζωσιμά», πριν από το 1700 λειτουργούσε ανώτερο σχολείο στη Σιάτιστα που το ίδρυσε ο εκ Σιατίστης Ζωσιμάς Παπανικολάου Ρούσης επίσκοπος «Σισανίου και Ανασελίτσης», στην αρχή της ανόδου του στο θρόνο της Αρχιεπισκοπής Αχριδών (το 1695). Το σχολείο αυτό ήταν ανώτερο, γιατί διδασαν σ' αυτό μορφωμένοι δάσκαλοι, όπως ο *Μεθόδιος Ανθρακίτης*, που κάλεσε ο ίδιος ο Ζωσιμάς. Φοίτησαν νέοι όχι μόνο από τη Σιάτιστα αλλά και από την Καστοριά, τη Μοσχόπολη και τη Θεσσαλονίκη ακόμα.

Ο Φίλιππος Ζυγούρης στο βιβλίο του «*Ιστορικά σημειώματα περί Σιατίστης και λαογραφικά αυτής*» μας πληροφορεί ότι η «Σχολή» αρχικά στεγάστηκε σε κάποιο κελί του Ι. Ν. Αγ. Δημητρίου και αργότερα το 1820 όταν η Βασιλική Νικολάου δώρισε 40.000 γρόσια για τη λειτουργία της σχολής και το πατρικό της σπίτι, η «Σχολή» στεγάστηκε σ' αυτό και το 1888 στη θέση του κτίστηκε το Τραμπάντζειο Γυμνάσιο Σιατίστης.

Όταν στο μητροπολιτικό θρόνο ανέβηκε, όπως πιο πάνω γράφουμε, ο Σιατιστινός Ζωσιμάς (1686 – 1746), η Σιάτιστα ευτύχησε να αναδειχθεί σε ένα από τα

κυριότερα πνευματικά κέντρα ολόκληρης της Μακεδονίας. Με το θάνατο του Ζωσιμά η εκπαιδευτική δραστηριότητα στη Σιάτιστα δεν σταμάτησε, αλλά συνεχίστηκε και στα επόμενα χρόνια με τον ίδιο ρυθμό. Ο Αναστάσιος Δάρδας έκανε εμπειριστατωμένες έρευνες και παρουσιάσεις για την εκπαιδευτική κίνηση στη Σιάτιστα Α) στην «Εισαγωγή» του βιβλίου του «Ίδρυση και λειτουργία του Τραμπαντζείου Γυμνασίου Σιατίστης με την εποπτεία της Εκκλησίας» εκδ. *Πατριαρχικού Ιδρύματος Πατερικών Μελετών.. Θεσσαλονίκη 1997* και Β) «*Η εκπαιδευτική κίνηση στην Σιάτιστα, μετά την αρχιερατεία του Ζωσιμά και ως την ίδρυση του Ταμπαντζείου Γυμνασίου (1746-1888)* στο περιοδικό του Συλλόγου Σιατιστιέων Θεσσαλονίκης «ΣΙΑΤΙΣΤΙΝΑ». Σ' αυτά βρίσκουμε τεκμηριωμένα και λεπτομερή στοιχεία για τα σχολεία, τον τρόπο λειτουργίας, τους δασκάλους και σχολάρχες αυτών και πολλές άλλες πληροφορίες για την εκπαιδευτική κίνηση στη Σιάτιστα. Από τα στοιχεία αυτά μαθαίνουμε τους δασκάλους που δίδαξαν στα σχολεία της Σιατίστης στην παραπάνω χρονική περίοδο. Έτσι έχουμε τους εξής:

1) Ο πολύς και προοδευτικός *Μεθόδιος Ανθρακίτης*, από τα Καμινιά Ζογορίου Ηπείρου . Λόγιος, προοδευτικός δάσκαλος, θεολόγος, φιλόσοφος, μαθηματικός και φυσικός. Γι' αυτόν γίνεται ευρεία παρουσίαση για τη δράση και τις αντιδράσεις πάνω στις νεωτεριστικές του ιδέες. Η πρόσκληση να διδάξει σε σχολείο στη Σιάτιστα (1721 – 1723) αποδεικνύει την προοδευτικότητα των Σιατιστινών. (Ο Νικόλαος Ψημμένος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων κάνει ειδική αφιέρωση στον Μεθ. Ανθρακίτη με το βιβλίο

του « *Για τον Μεθόδιο Ανθρακίτη* » *Μελετήματα*.
Ιωάννινα 2007)

2) *Χρύσανθος Ζιτσαίος* (1725) Ηπειρώτης
ιερωμένος από τη Ζίτσα.

3) *Νικόλαος Σχολάριος* (1732-1742) από τα
Ιωάννινα. Αργότερα χειροτονήθηκε επίσκοπος Λιζάς και
Αγράφων.

4) *Παΐσιος Δήμαρος* (1736-1742) Έγινε
σχολάρχης και ήταν δάσκαλος του Μιχαήλ
Παπαγεωργίου.

5) *Μιχαήλ Παπαγεωργίου* (1727-1796) από τα
πνευματικότερα αναστήματα της Σιάτιστας. Ήταν
φιλόσοφος, ρήτορας, ποιητής, έγραψε διδακτικά βιβλία
στην ελληνική και τη γερμανική γλώσσα κ.λ.π. Στη
Σιάτιστα δίδαξε γύρω στα 1750.

6) Ο ιερέας *Μιχαήλ*, Σιατιστινός ιερωμένος και
δάσκαλος αξιόλογος, δίδαξε και έγινε σχολάρχης στη
Σιάτιστα μαζί με τον Μ. Παπαγεωργίου και τον Νικόλαο
Βάρκοση. Απ' αυτούς διδάχτηκαν ο πολύς Ζαβίρας και ο
περίφημος λόγιος και ιατροφιλόσοφος Δημήτριος
Λουκάς ή Καρακάσσης.

7) *Νικόλαος Βάρκοσης*, από τα Ιωάννινα, δίδαξε
και σχολάρχησε. Ο Ζαβίρας διδάχτηκε απ' αυτόν λογική
και μεταφυσική.

8) *Καλλίνικος Βάρκοσης*, ιεροδιάκονος αδελφός
του Νικολάου Βάρκοση (1760-1770).

9) *Τιμόθεος* αγνώστων λοιπών στοιχείων.

10) *Κωνσταντίνος* ιερέας από τη Σιάτιστα.
(1775-1800)

11) *Αργύριος Παπαρίζος*. Ήταν σοφός και
φημισμένος δάσκαλος της εποχής από την Σέλιτσα

(Εράτυρα) Βοΐου . Υπέγραφε ως Σιατιστεύς επειδή είχε εγκατασταθεί στη Σιάτιστα. Στη σχολή δίδαξε τρεις πενταετίες (1806 – 1821).

Ο Αναστάσιος Δάρδας μας δίνει και τις παρακάτω πληροφορίες:

Στις αρχές του 1800 η σχολή δεν λειτουργούσε κανονικά εξαιτίας οικονομικής κρίσης ή άλλης αιτίας. Ο Παπαρίζος συνέχισε όμως να διδάσκει μαζί με άλλους τοπικούς δασκάλους. Μεταξύ αυτών ήταν και ο μοναχός *Ιωνάς* ο οποίος πριν γίνει μοναχός ήταν μαθητής στην Κοζάνη του Καλλίνικου Βάρκοση και ονομαζόταν Ιωάννης. Αυτός το 1798 έκτισε τον ναό των Ταξιαρχών. Το 1800 έγινε μοναχός, ονομάστηκε Ιωνάς και δίδαξε στη Σιάτιστα μέχρι το θάνατό του το 1825.

Με τον ξεσηκωμό του 1821 οι Τούρκοι, αντιδρώντας, έκλεισαν τη σχολή και υποχρέωσαν τον μητροπολίτη Ιωαννίκιο να απομακρυνθεί από τη Σιάτιστα, επειδή είχε συμμετοχή στην προετοιμασία της επανάστασης. Ο ηρωικός πρόκριτος Γεώργιος Νιόπλιος απουσίαζε επειδή συμμετείχε κι αυτός μαζί με άλλους Μακεδόνες οπλαρχηγούς στην οργάνωση του αγώνα στη Μακεδονία, ο δε λαμπρός δάσκαλος Αργύριος Παπαρίζος έφυγε για τις Σέρρες. Έτσι η σχολή δεν λειτούργησε από το 1821 μέχρι το 1830

Η Σχολή μετά το 1830 άρχισε να λειτουργεί με την ονομασία « *Κοινή Ελληνική Σχολή της Σιάτιστας* ». Δάσκαλοι αναφέρονται τα παιδιά του Αργυρίου Παπαρίζου Δημήτριος και Αθανάσιος, οι οποίοι ονομάζονταν Αργυριάδες από το όνομα του πατέρα τους Αργύριο. Ο Δημήτριος Παπαρίζος ή Αργυριάδης έγινε Σχολάρχης. Αυτός μετάφρασε διάφορα έργα, στα έργα

αυτά αναγράφεται « Επί Δημητρίου Αργυριάδου του εκ Σιατίστης». Ο αδελφός του Δημητρίου Αργυριάδη ο Αθανάσιος Αργυριάδης δίδαξε μετά το 1860. Αυτός έγινε αργότερα, για κάποιο χρονικό διάστημα, σχολάρχης στην Καστοριά

Για την εκπαιδευτική κίνηση στη Σιάτιστα μας μιλούν και οι : Α) Ο Ιωάννης Αποστόλου «Ιστορία της Σιατίστης» σελ. 49., Β) Οι δάσκαλοι Αναστάσιος Σπύρου για τη Δημοτική Εκπαίδευση στη Χώρα « Σιατιστέων Μνήμη» σελ. Α 159, και ο Λεωνίδας Κούγιας για τη Γεράνεια «Σιατιστέων Μνήμη» σελ. Α 157. Γ) Πολλές πληροφορίες μας δίνει και ο Φίλιππος Ζυγούρης Σιατιστινός δάσκαλος (1865 – 1951) στα « Ιστορικά Σημειώματα περί Σιατίστης και Λαογραφικά αυτής».

Ο Λ. Κούγιας αναφέρεται στον μοναχό Ιωνά που τον παρουσιάζει σαν τον πρώτο δάσκαλο στη Γεράνεια. Ο μοναχός Ιωνάς γεννήθηκε στη Σιάτιστα στα 1737, πρώτο δάσκαλο στη Σιάτιστα είχε τον Μιχαήλ Παπαγεωργίου. Μετά συνέχισε τις σπουδές του στην Κοζάνη με δάσκαλο τον Καλλίνικο Μπάρκουση και με εντατική μελέτη απέκτησε πολλές γνώσεις έγινε σπουδαίος ρήτορας και δίδαξε στη Σιάτιστα μέχρι το 1800. Για σχολείο χρησιμοποίησε το σπίτι του δίπλα από το Ναό των Ταξιαρχών. Ο ίδιος με δικά του χρήματα είχε κτίσει και τον Ι.Ν. των Ταξιαρχών. Ο Λ. Κούγιας για την περίοδο 1800-1865 δεν έχει γραπτά στοιχεία Το 1865 δίδαξε ο ιερέυς Οικονόμου (Μπουντώνας) αλλά στις 4-1-1866 η Δημογεροντία τον έπαυσε. Για την περίοδο από το 1866 μέχρι και το 1899 δίδαξαν στη Γεράνεια περίπου 21 δασκάλεις, νηπιαγωγοί και δάσκαλοι

Στη χρονική περίοδο 1900-1913 λειτουργούσε στη Γεράνεια Παρθεναγωγείο και Αστική Σχολή...Το Παρθεναγωγείο λειτουργούσε με τις τέσσερες πρώτες τάξεις και για τις δύο επόμενες τα κορίτσια συνέχιζαν τη φοίτησή τους στην Αστική Σχολή. Διευθύντρια αναφέρεται η δασκάλα *Θεοδότη Δεληνάνου* και λειτούργησε μέχρι το σχολικό έτος 1930-1931. Από το σχολ. έτ. 1933-1934 συγχωνεύτηκε με το Δημ. Σχολ. Γεράνειας σε ένα πλήρες εξατάξιο Δημ. Σχολείο. (Το Παρθεναγωγείο βρίσκεται κοντά στο Ναό των Ταξιαρχών, χτίστηκε με χρήματα των αδελφών Τσιστοπούλου και ήταν διώροφο. Σήμερα ανακαινίστηκε από το ζεύγος Ελένης και Κωνσταντίνου Παπανικολάου και λειτουργεί σαν Νηπιαγωγείο.) .. Η Αστική Σχολή λειτουργούσε με έξι (6) πλήρεις τάξεις. Το παλιό διδακτήριο κατεδαφίστηκε και στην ίδια θέση κτίστηκε αυτό που είναι και σήμερα με σχέδια Γάλλου μηχανικού και με χρήματα από διάφορους φορείς και εράνους. Σήμερα το διδακτήριο αυτό δεν λειτουργεί σαν σχολείο. Στέγασε προσωρινά το Μουσικό Γυμνάσιο, πριν και αυτό μεταφερθεί στο νέο του διδακτήριο που είναι δωρεά των ευεργετών Κωνσταντίνου και Ελένης Παπανικολάου. Οι μαθητές του 2^{ου} Δημ. Σχολείου Γεράνειας στεγάζονται και φοιτούν στο νέο σύγχρονο διδακτήριο πίσω από το παλιό.

Ο Αναστ. Σπύρου μας δίνει στοιχεία από το τέλος του 17^{ου} αιώνα και μετά. Για την πρώτη Ελληνική Σχολή (τη Σχολή που ίδρυσε ο Ζωσιμάς) αναφέρει ότι το 1710 σχολάρχης της Σχολής ήταν ο Μεθόδιος Ανθρακίτης, (πρόκειται για λανθασμένη χρονολογία αφού ο Μεθόδιος Ανθρακίτης δίδαξε στη Σιάτιστα από το

1721 μέχρι και το 1723). Μετά δίδαξαν ο Μιχαήλ Παπαγεωργίου το 1752, στη συνέχεια ο Μιχαήλ ιερέυς και ο Νικόλαος από τα Γιάννενα το 1760, ο Παΐσιος Δήμαρος που έγινε μετά Επίσκοπος Παραμυθιάς, ο Καλλίνικος Μπάρκουσης από τα Γιάννενα, ο ιερέυς Κωνσταντίνος το 1775 . Από το 1775 μέχρι το 1820 δεν έχει στοιχεία. Το 1820 σχολάρχης ήταν ο Αργύριος Παπαρρίζος, το 1841 δίδαξε ο Δημήτριος Μανακίδης, το 1842 οι Π. Ορφανίδης και Δούκας Παπαϊωάννου Το 1842-1854 η Δασκάλα Παπαγιώργινα διηύθυνε ιδιωτικό σχολείο. Το 1848 σχολάρχης ήταν ο Ιωάννης Τζιούμπρας από την Εράτυρα. Ο Αθανάσιος Ζάχος χρημάτισε διευθυντής της «Αλληλοδιδασκτικής Σχολής» με δάσκαλο τον Δημήτριο Καρακάση το 1868 ο Ιωάννης Ρόκος και το 1873 ο Ζήσης Θωμάς.

Το πρώτο διδακτήριο της Χώρας κτίστηκε το 1863 στα Ν.Α. του ναού Αγ. Δημητρίου και λειτούργησε σαν 1^ο Δημ. Σχολ. Σιάτιστας μέχρι το 1910. Το 1910 κτίστηκε νέο διδακτήριο, σε άλλη θέση, αυτή που είναι σήμερα, σε οικόπεδο οικίας Ιωάννου Κούγια. με χρήματα του συλλόγου «Προφήτης Ηλίας» και εράνων μεταξύ των Σιατιστινών. Το παλιό κατεδαφίστηκε και στη θέση του κτίστηκε νέο κτίριο που στέγασε τη Μανούσεια Βιβλιοθήκη και μεγάλη αίθουσα διαλέξεων της Αποστολικής Διακονίας, όταν Μητροπολίτης ήταν ο Ιάκωβος Τα κτίσματα αυτά αργότερα, με τη διαμόρφωση του χώρου γύρο από τον Ι.Ν. Αγ. Δημητρίου, κατεδαφίστηκαν.

Η πρώτη σοβαρή δωρεά για τα σχολεία της Σιάτιστας, από όσα γνωρίζουμε, ήταν της *Βασιλικής Νικολάου*, που έμενε στο Ιάσιο της Μολδοβλαχίας μαζί

με τον ανεψιό της Θωμά Νεράντζη. Αυτοί αποφάσισαν να διαθέσουν το 1/3 της περιουσίας από κληρονομιά που προήλθε από το θάνατο του αδελφού της Γεωργίου Ζικνιζιάρη. Το ποσό αυτό ήταν σαράντα χιλιάδες γρόσια. Αργότερα βέβαια ακολούθησαν πολλές άλλες δωρεές για τα σχολεία όπως του Ιωάννη Τραμπαντζή, του Αναστασίου Θωμά Τσίπου, που έκτισε τις τεχνικές σχολές και το Οικοτροφείο του Τραμπαντζείου Γυμνασίου και πρόσφατα των αδελφών Παπαγεωργίου που έκτισαν το νέο Γυμνάσιο και Λύκειο Σιάτιστας και του ζεύγους Ελένης και Κωνσταντίνου Παπανικολάου που έκτισαν το Μουσικό Σχολείο Σιάτιστας .

Παράλληλα με τη λειτουργία αυτών των σχολείων, λειτουργούσαν στη Σιάτιστα και Ιδιωτικά Σχολεία . Τέτοια αναφέρονται της Παπαγιώργινας και του Παπαγιάννη της Αγόρους.

Τα σχολεία στη Σιάτιστα μέχρι το 1875 ήταν μεικτά, φοιτούσαν αγόρια και κορίτσια μαζί. Μετά το 1875 χωρίστηκαν και τα κορίτσια διδάσκονταν από δασκάλες. Οι πρώτες δασκάλες κοριτσιών ήρθαν από την Αθήνα, ύστερα από πρόσκληση. Αυτές ήταν η Σοφία Στρατηγοπούλου που δίδαξε στη Χώρα και η αδελφή της Λουκία Στρατηγοπούλου που δίδαξε στη Γεράνεια.

Κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα εμφανίστηκε εδώ ο Βουλγαρικός κίνδυνος, όπου, κάτω από την τουρκική ανοχή, τα βουλγαρικά κομιτάτα επιχειρήσαν να εκβουλαρίσουν τα Ελληνικά χωριά της Μακεδονικής υπαίθρου. Μαζί με τον ένοπλο Μακεδονικό Αγώνα, για την αντιμετώπιση του κινδύνου αυτού, έγινε και μια καλύτερη οργάνωση της παιδείας. Τότε έγιναν οι δυο μεγάλοι Σύλλογοι Ο «Ελληνικός Φιλολογικός

Σύλλογος» (το 1861) στην Κωνσταντινούπολη και ο «*Σύλλογος προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων*» (το 1869) στην Αθήνα. Με βάση τους συλλόγους αυτούς ιδρύθηκαν, σε όλες σχεδόν τις πόλεις της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, φιλεκπαιδευτικοί Σύλλογοι και Αδελφότητες. Οι διάφοροι αυτοί σύλλογοι και οι αδελφότητες ανέλαβαν την εκπαίδευση, που μέχρι τότε την είχε η εκκλησία, με αποτέλεσμα αυτή να περιέλθει στην μέριμνα της αστικής τάξης, η οποία ανέλαβε και τη φροντίδα να προσφέρει τα αναγκαία χρηματικά ποσά για τη λειτουργία της. Αργότερα όταν ο βουλγαρικός κίνδυνος έγινε πια φανερός, δραστηριοποιήθηκε το ελεύθερο Ελληνικό κράτος και εκπαιδευσε ικανά στελέχη που ανέλαβαν την οργάνωση των σχολείων εδώ στη Μακεδονία. Πολλά από αυτά σφαγιασθηκαν από τους Βουλγάρους. Για τη Δυτική Μακεδονία είχε ιδιαίτερη σημασία η ίδρυση το 1871 στην Κωνσταντινούπολη της «*Μακεδονικής Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητας*». Αυτή την χρονική περίοδο ιδρύεται το Ιστορικό Γυμνάσιο Τσοτυλίου με δαπάνη της «*Μακεδονικής Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητας*» και αρχίζει η λειτουργία του «*Τραμπαντζείου Γυμνασίου Σιατίστης*».

Ο Ι. Αποστόλου μας πληροφορεί ότι οι πόροι των σχολείων στους χρόνους πριν από την απελευθέρωση της Σιάτιστας από τους Τούρκους, που κάλυπταν τα λειτουργικά έξοδα και τη μισθοδοσία των δασκάλων, προέρχονταν από τα διάφορα επιδόματα των εκκλησιαστικών ταμείων, το ενοίκιο των βοσκοτόπων ιδίως της Τσερβένας και της Βεργάτης, τους τόκους καταθέσεων στην Εθνική Τράπεζα χρηματικών ποσών

διαφόρων δωρητών υπέρ των σχολείων. Για την οικονομική ενίσχυση των σχολείων έστειλε σημαντικά ποσά η «*Φιλόμουσος παροικία Σιατιστέων της Βιέννης*» Στη Σιάτιστα ιδρύεται η «*Ορθόδοξος Φιλεκπαιδευτική Αδελφότης*» το 1868 για ενίσχυση του ταμείου της Ελληνικής Σχολής. Το 1874 έγινε στη Γεράνεια η «*Φιλεκπαιδευτική Αδελφότης Αγίας Τριάδος*» που ανέλαβε τη συντήρηση του νηπιοπαρθεναγωγείου της Γεράνειας. Η ετήσια δαπάνη για όλα τα σχολεία της Σιάτιστας έφτανε κατά μέσο όρο το ποσό των 1500 λιρών. Μετά το 1914 έγινε η αφομοίωση των σχολείων των Νέων Χωρών από το Κράτος.

Ο Αν. Δάρδας συμπληρώνει ότι στη Γεράνεια ιδρύεται το 1901 και η «*Αγαθοεργός Αδελφότης Άγιος Χριστόφορος*». Η αδελφότητα αυτή το 1911 έκτισε με δαπάνες των αδελφών Τσιτοπούλου διώροφο παρθεναγωγείο που επανακατασκευάστηκε πρόσφατα, με δαπάνη του Κων/νου Δ. Παπανικολάου και σήμερα στεγάζει δύο νηπιαγωγεία. Στην τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αιώνα, στην περιοχή του Δήμου της Σιάτιστας, λειτουργούσαν πέντε δημοτικές σχολές αρρένων: Στη Χώρα με 150 μαθητές και στη Γεράνεια με 120 μαθητές, στη Σέλιτσα (Εράτυρα) 120, στο Κοντισικό (Γαλατινή) 60, στο Τσιρούσινο (Μικρόκαστρο) 25 μαθητές. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα (λίγο πριν από την απελευθέρωση του 1912) στην πόλη λειτουργούσαν δύο «*Αστικές Σχολές*» εξατάξιες (Δημοτικά Σχολεία) με 10 δασκάλους και 478 μαθητές, δύο Παρθεναγωγεία, ένα εξατάξιο στη Χώρα και ένα πεντατάξιο στη Γεράνεια με 8 δασκάλες και 345 μαθήτριες, δύο Νηπιαγωγεία από τα οποία το ένα της Χώρας ονομαζόταν Ιωαννίδειο, επειδή δωρητής

ήταν ο Δημήτριος Ιωαννίδης, με 120 νήπια. Ο πληθυσμός της Σιάτιστας υπολογιζόταν γύρω στις 10.000 κατοίκους. Στα παραπάνω στοιχεία δεν συμπεριλαμβάνονται οι μαθητές του Τραμπαντζείου Γυμνασίου που άρχισε να λειτουργεί από το 1889.

Από το βιβλίο του Φ. Ζυγούρη καταγράφο συμπληρωματικά τους παρακάτω δασκάλους.

Κωνσταντίνος Οικονόμου από τη Σιάτιστα απόγονος της οικογένειας Παπασουλιωτών.

Αναστάσιος Βήκας από τη Σιάτιστα. Δίδαξε περίπου από το 1859 μέχρι το 1863. Δίδαξε επίσης και στο Παρθεναγωγείο Θεσσαλονίκης.

Παπαθεόδωρος Γεωργίου από τη Σιάτιστα. Το 1819 δίδαξε στην Ελληνική Σχολή μαζί με τον Αργύριο Παπαρίζο. Από τη Σιάτιστα πήγε στο Ιάσιο της Βλαχίας για την υπόθεση της δωρεάς της μοναχής Βαρβάρας (Βασιλική Νικολάου) Συνέχισε να διδάσκει στη Βλαχία.

Δημήτριος Παυλίδης από τη Σιάτιστα. Δίδαξε στην Ελληνική Σχολή το 1824. (πριν από το 1824 βρισκόταν στο Μεσολόγγι σαν μεταφραστής του Μάγιερ του εκδότη της εφημερίδας του Μεσολογγίου « Χρονικά»).

Δημήτριος Παπα-Χαρισίου Ιερέας από τη Σιάτιστα. Δίδαξε στη Σχολή Κλεισούρας το 1830 και για είκοσι χρόνια.

Τραμπάντζειο Γυμνάσιο.

*Δω ποιός θρόνιασε τας Μούσας;
Δος μου Σιάτιστα Παιρίς
Τ' όνομα να στεφανώσω:
- Ιωάννης Τραμπαντζής.*

Η λειτουργία του Ταμπαντζείου Γυμνασίου αποτέλεσε σημαντικό σταθμό στα εκπαιδευτικά δρώμενα της Σιάτιστας αλλά και των γύρω επαρχιών .Σ' αυτό φοίτησαν κατά καιρούς μαθητές από πολλά μέρη της υπόδουλης ακόμα Ελλάδας αλλά και του ελεύθερου βασιλείου και της Ανατολής (Μικράς Ασίας). Ο Ιωάννης Τραμπαντζής, με την προσφορά του αυτή ευεργέτησε διπλά τη γενέτειρά του Σιάτιστα τόσο για το ύψος της χρηματικής προσφοράς και της προικοδοτήσεως του γυμνασίου, όσο και για το σπουδαιότατο έργο της ιδρύσεως ενός σχολείου τόσο μεγάλης, μοναδικής και σημαντικής πνευματικής προσφοράς στην υπόδουλη τότε πατρίδα. Δίκαια η Σιάτιστα έστησε στην πλατεία απέναντι από το Γυμνάσιο την προτομή του ευεργέτη με τη μοναδική φράση « *Η ΣΙΑΤΙΣΤΑ ΕΥΓΝΩΜΟΝΟΥΣΑ*» και πραγματικά όλοι μας είμαστε ευγνώμονες στο μεγάλο αυτό τέκνο της Σιάτιστας.

Για το Τραμπάντζειο Γυμνάσιο Σιάτιστας και τη λειτουργία του, από της ιδρύσεώς του μέχρι σήμερα, μας προσφέρει μια πληθωρική και τεκμηριωμένη πληροφόρηση με το βιβλίο των 760 σελίδων, ο Δρ. Θεολογίας Αναστάσιος Ν. Δάρδας, με τίτλο « *Ιδρυση και*

*Λειτουργία του Τραμπανιζείου Γυμνασίου Σιατίστης με την
εποπτεία της Εκκλησίας » (Συμβολή στην Εκκλησιαστική
και Εκπαιδευτική Ιστορία της Δυτικής Μακεδονίας)
Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικών Μελετών. Θεσσαλονίκη
1997.*

ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ - ΔΩΡΗΤΕΣ

Οι Σιατιστινοί, από την αρχή, ήταν υποχρεωμένοι να επιβιώνουν όχι μόνο σε συνθήκες τυραννίας, αλλά και σε έναν τόπο άγονο και αφιλόξενο. Παρ' όλα αυτά όμως, μέσα σε δυο αιώνες ζωής, με τη φιλοτιμία, τη φιλοπονία και τη φιλοπατρία τους κατόρθωσαν να δημιουργήσουν μια πόλη που να θεωρείται η περισσότερο αναπτυγμένη όλης της Δυτικής Μακεδονίας. Ο πληθυσμός της αυξήθηκε υπερβολικά και οι ανάγκες για επιβίωση πολλαπλασιάστηκαν. Αυτό ήταν η πρώτη αιτία που πολλοί αναγκάστηκαν να μετακινηθούν σε άλλους τόπους. Ένας άλλος πιο σημαντικός λόγος που παρότρυνε πολλούς από τους κατοίκους να αναζητήσουν νέους τόπους σταδιοδρομίας, ήταν το ανήσυχο και φιλελεύθερο πνεύμα τους. Αυτοί αναζήτησαν χώρες μακριά από την Οθωμανική δουλειά, με καλύτερες συνθήκες εργασίας και διαβίωσης.

Οι Σιατιστινοί και γενικά οι Δυτικομακεδόνες, με τη φυγή τους αυτή, «κατέκτησαν» όχι μόνο τις γειτονικές χώρες αλλά βρήκαν πρόσφορο έδαφος στις παραδουνάβιες μεγαλουπόλεις της Αυστρίας, της Ουγγαρίας και της Γερμανίας. Ο Δούναβης έγινε το δικό τους χιλιοτραγουδισμένο ποτάμι, που άλλοτε τους

έφερνε χαρά, ελπίδα και πλούτο κι άλλοτε τα νερά του έπνιγαν όνειρα και προσδοκίες κι έκοβαν τις γέφυρες του γυρισμού. Οι τολμηροί εκείνοιπραματευτάδες συναλλάσσονταν εμπορικά με τις κυριότερες αγορές από τη Μακεδονία μέχρι τη Βοσνία, τη Σερβία και τη Μολδοβλαχία και αγόραζαν μαλλιά, βαμβάκι, μετάξι, κόκκινο νήμα, αμπάδες, κουβέρτες, περιζήτητες Βεριώτικες βελέντζες, κρόκο, κερι, καπνό, γουναρικά, δέρματα. Τα εμπορεύματα αυτά τα μετέφεραν με τα καραβάνια στο Δυρράχιο και με καράβια στην Αγκώνα, στη Βενετία, στην Τεργέστη και από εκεί σε όλη την Ευρώπη. Στην επιστροφή έφερναν υφάσματα, τσόχες βενέτικες, ατλάζια, μεταξωτά, πορσελάνες, ωρολόγια, σιδηρικά, φάρμακα, χρυσαφικά, κοσμήματα, καλλυντικά, γυαλικά, κρύσταλλα, καθρέφτες, βιβλία, χαρτί και πολλά άλλα. Στις χώρες που συναλλάσσονταν ίδρυσαν μεγάλους εμπορικούς οίκους, ανέπτυξαν Ελληνικές κοινότητες και κατέκτησαν όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων στις τέχνες και στο εμπόριο. Εκεί μπόρεσαν, παράλληλα με τον πλούτο, να αναπτύξουν το πνεύμα. Τα Ευρωπαϊκά πανεπιστήμια όχι μόνο δέχτηκαν τους Σιατιστινούς σαν φοιτητές και τους δίδαξαν τις σύγχρονες επιστήμες, αλλά επιβράβευσαν την επίδοσή τους. Τόση ήταν η αγάπη των Σιατιστινών για μάθηση που πολλοί απ' αυτούς κατέλαβαν διδακτορικές έδρες και δίδαξαν σε πανεπιστήμια της Ευρώπης αλλά και της ελεύθερης Ελλάδας. Έγραψαν δικά τους και μετέφρασαν ξένα συγγράμματα. Έγιναν λαμπροί επιστήμονες, λόγιοι, φιλόσοφοι, καλλιτέχνες.

Η μετανάστευση δεν ήταν φαινόμενο μόνο της εποχής των Μακεδόνων Πραματευτάδων στα χρόνια της

τουρκοκρατίας αλλά είναι ένα διαχρονικό φαινόμενο. Όταν οι συνθήκες της Ευρώπης άλλαξαν, οι Σιατιστινοί βρήκαν άλλους δρόμους ξενιτιάς σε άλλες ηπείρους. Λέγεται ότι: « σε όποιο σημείο της Γης υπάρχει Έλληνας εκεί υπάρχει και Σιατιστινός». Ίσως αυτό να είναι υπερβολή αλλά πίσω από αυτό υπάρχει κρυμμένη κάποια αλήθεια. Οι Σιατιστινοί, σαν γνήσιοι Έλληνες, ακολουθούν το πεπρωμένο της φυλής, από την εποχή των Αργοναυτών και τα χρόνια των ηρώων του Ομήρου μέχρι σήμερα.

Στην ξενιτιά επιδίδονται με πάθος σ' ότι επιχειρούν και προκόβουν. Γίνονται παράγοντες και υποδείγματα στους τόπους της δουλειάς τους και, όταν έρχεται η επιτυχία και τα κέρδη είναι ικανοποιητικά, δεν ξεχνούν την πατρίδα. Ποτέ δεν θέλησαν να κόψουν τον «ομφάλιο λώρο» που τους δένει με τον τόπο τους. Εκεί στην ξενιτιά η νοσταλγία δυναμώνει την αγάπη και καλυβδώνει τη θέληση να προσφέρουν. Γίνονται οι μεγάλοι ευεργέτες και δωρητές.

Η Σιάτιστα είναι περίφανη για το πλήθος των ευεργετών και των δωρητών που γενναιόδωρα πρόσφεραν, όχι μόνο στη γενέτειρα γη, αλλά και εκεί που αναπτύσσεται η επαγγελματική τους δραστηριότητα, μέσα και έξω από τον ελλαδικό χώρο. Κάποτε κάποιος καθηγητής πανεπιστημίου ρώτησε Σιατιστινό φοιτητή να του πει τι παράγει ο τόπος του και ο φοιτητής αδίστακτα του απάντησε « *Ε υ ε ρ γ έ τ ε ς κύριε καθηγητά* » και είχε απόλυτα δίκαιο. Στη Σιάτιστα από περασμένους χρόνους μέχρι και σήμερα, όλα σχεδόν τα δημόσια κτήρια, εκκλησίες, σχολεία, γυμνάσια, τεχνικές σχολές, διοικητήριο, γεροκομείο, παιδικές χαρές και τόσα άλλα

έργα κοινής ωφέλειας, βρύσες, πάρκα, δρόμοι, γήπεδα κ.α. είναι δημιουργήματα Σιατιστινών ευεργετών ή διαφόρων κληροδοτημάτων που θεσπίστηκαν από αυτούς. Είναι η πόλη των ευεργετών και των δωρητών.

Η συγκέντρωση και η καταγραφή των ονομάτων των ευεργετών και δωρητών καθώς και η συνοπτική παρουσίαση των δωρεών τους, έγινε από στοιχεία που περιέχονται σε μελέτες και παρουσιάσεις αρκετών ερευνητών όπως: α) Του Γεωργίου Μπόντα Λαογράφου, ο οποίος έγραψε για τους *«Ευεργέτες και Δωρητές της Σιάτιστας»* Θεσ/νίκη 1983. β) Του Ιωάννη Αποστόλου στην *«Ιστορία της Σιατίστης»*, γ) Στο Λεύκωμα *«Σιατιστέων Μνήμη»* του Συλλόγου Σιατιστέων Θεσσαλονίκης, δ) Του Φίλιππα Αν. Ζυγούρη στο βιβλίο που πρόσφατα κυκλοφόρησε, με τα *« Ιστορικά σημειώματα περί Σιατίστης και λαογραφικά αυτής »* Σιάτιστα 2010. ε) Του Μιλτιάδη Στρακαλή στα *« 50 έτη ελευθερίας»*. στ) Του Αναστασίου Δάρδα και άλλων.

Η καταγραφή των ονομάτων θα έπρεπε να γίνει με μια χρονολογική σειρά, από το χρόνο της πρώτης δωρεάς μέχρι της πιο πρόσφατης. Αυτό κρίθηκε αδύνατο επειδή δεν υπάρχουν στοιχεία για χρονολογική σειρά όλων των δωρεών. Άλλη μια ταξινόμηση θα μπορούσε να γίνει ανάλογα με το ύψος της αξίας της δωρεάς. Αυτό όμως είναι φύσει αδύνατον, γιατί ποιος μπορεί να αξιολογήσει το ύψος της κάθε προσφοράς; Η κάθε προσφορά αποκτά αξία από πολλές παραμέτρους. Ο οβολός της χήρας είχε μεγαλύτερη αξία από ένα αργύριο κατά τη ρήση του Ιερού Ευαγγελίου, διότι άλλο να προσφέρεις από το υστέρημά σου και άλλο από το περίσσευμα.

Η παρουσίαση των Ευεργετών και Δωρητών γίνεται με αλφαβητική σειρά:

== Αλεξίου Βασιλική του Ζήση άφησε στα φιλανθρωπικά ιδρύματα της Μητροπόλεως ένα κατάστημα που βρίσκεται στην Αθήνα και, με δικό της κληροδότημα, κάθε χρόνο ένας φοιτητής από τη Σιάτιστα που σπουδάζει στην Αθήνα να μένει και να σιτίζεται δωρεάν στο Σωματείο « *Η Μεταμόρφωση του Σωτήρος*»

.== Αυξεντιάδης Γεώργιος Καθηγητής Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα δίδαξε σε ελληνικές παροικίες της Αυστρίας και της Ρουμανίας. Καταγόταν από τον Πεντάλοφο (Ζουπάνι) Βοΐου. Δώρισε τη βιβλιοθήκη του στα σχολεία της Σιάτιστας και όχι στην πατρίδα του επειδή στη Σιάτιστα από τα μέσα του 17^{ου} αιώνα υπήρχε βιβλιοθήκη με πολλούς τόμους βιβλίων. Η δωρεά από 217 τόμους βιβλίων έγινε πριν από το 1820 .

== Βαρβέρης Κωνσταντίνος του Ιωάν. Με ιδιόγραφη διαθήκη της 16^{ης} Φεβρουαρίου 1984 συστήνει το «*Ίδρυμα αδελφών Παναγιώτη, Γεωργίου και Κωνσταντίνου Ιωάννου Βαρβέρη*». Σκοπός του ιδρύματος είναι η χορήγηση υποτροφιών σε δύο φοιτητές Α.Ε.Ι. Η περιουσία του ιδρύματος αποτελείται από: τέσσερα (4) αγροτεμάχια στην περιοχή Νεαπόλεως Ν.Κοζάνης συνολικής εκτάσεως 57 στρεμμάτων.

== Βούρος Θωμάς του Αναστ. Πρόσφερε 25 χρυσές λίρες για την κατασκευή της βρύσης «Βρέτος» και άλλα χρήματα για την εξαγορά από τους μπέηδες των βοσκοτόπων της «Τσερβένας», στην ανέγερση του Αγ. Δημητρίου και του 2^{ου} Δημ. Σχολείου Γεράνειας.

== Γκαγκαράτσα Ελένη του Λαζάρου

Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1895. Νέα πήγε στην Αμερική, εργάστηκε στη γουνοποιΐα και έκανε μεγάλη περιουσία. Το 1919 δώρισε 2.500 δολάρια για την ανέγερση του Αγ. Δημητρίου. Την ακίνητη περιουσία της με διαθήκη την άφησε στα Δημοτικά Σχολεία Σιάτιστας. Αυτή αποτελείται από 2 σπίτια στην Αθήνα, 2 στη Σιάτιστα και ένα αγρόκτημα 50 στρεμμάτων. Η Ελένη πέθανε στη Σιάτιστα άγαμη το 1964.

== Γκερεχιές Θωμάς. Άφησε για τα σχολεία

της Σιάτιστας, όταν ζούσε 400 λίρες και έδωσε εντολή στους κληρονόμους του, μετά τον θάνατό του, να δώσουν άλλες 400 λίρες για τον ίδιο σκοπό. (κατ' άλλους δώρισε 1.000 λίρες στα σχολεία).

== Γκόλιας Παρθένιος. Γεννήθηκε στη

Σιάτιστα το 1860. Στην Κωνσταντινούπολη χειροτονήθηκε επίσκοπος και ανέλαβε τις Μητροπόλεις α) Δεβρών και Βελεσσών και β) Πολυανής και Δοϊράνης. Πρόσφερε στον Ι.Ν.Αγίου Δημητρίου τη βιβλιοθήκη του και πολλές μεγάλες εικόνες αγίων.

== Οι Γράβας Δημήτριος του Παν., Μπαρέκα

Σουλτάνα, Βοϊδομάτης Ιωάννης του Προκ., Γκανούλης Γεώργιος και άλλοι πολλοί διέθεσαν σημαντικά ποσά σε Ιερούς Ναούς και σε Σχολεία της Σιάτιστας.

== Δαρδάλης Ζήσης από την Αυστραλία όπου

εργάζεται, έκανε πολλές δωρεές σε Σχολεία, Ιδρύματα και Συλλόγους της γενέτειράς του Σιάτιστας και στην ομογένεια της Αυστραλίας.

== Δήμου Νικόλαος Πρόσφερε το οικόπεδο

όπου έγινε το πάρκο του Ι.Ν.Αγίου Δημητρίου, αγόρασε

και κατεδάφισε μικρομάγαζα που ήταν γύρω από τον Ι.Ν. Αγ. Νικολάου, διαμόρφωσε το χώρο στον Ι.Ν.Αγ. Μηνά και έκανε την περιφράξη στην Αγία Τριάδα.

== Διδώλης Δημητρίου. Βοήθησε σημαντικά στον έρανο που έγινε στις Η.Π.Α. για την ύδρευση της Σιάτιστας. Η σύζυγός του *Ελένη Διδώλη* πρόσφερε στο Ίδρυμα «*Κληροδότημα της Αγάπης*» ένα σπίτι με τα ενοίκια του οποίου σπουδάζουν άπορα παιδιά.

== Δίκος Γεώργιος του Παναγ. Με διαθήκη του άφησε χρηματικά ποσά υπέρ του Ι.Ν.Αγ. Δημητρίου και υπέρ της προικοδότησης ορφανών κοριτσιών.

== Ζωσιμάς Παπανικολάου Ρούσης. Από το 1686 μέχρι το 1746 ήταν Μητροπολίτης Σισανίου και δύο φορές Πατριάρχης Αχρίδας. Δώρισε το οικόπεδο ή το πατρικό του σπίτι, που χρησιμοποιήθηκε σαν Μητροπολιτικό Μέγαρο μέχρι που κατεδαφίστηκε από τους Γερμανοϊταλούς κατά την κατοχή 1941-1944. Στη θέση του κτίστηκε το 1946 το νέο Μητροπολιτικό Μέγαρο. Ο Ζωσιμάς πρόσφερε σημαντικές υπηρεσίες στην Εκκλησία με την ανέγερση και την επισκευή πολλών ναών και στην παιδεία με την ίδρυση και λειτουργία της « Σχολής» στη Σιάτιστα και την προώθηση των γραμμάτων στην πόλη και την περιφέρεια. Μετέφερε την έδρα της Μητρόπολης από το Σισάνι στη Σιάτιστα. (Περισσότερες πληροφορίες υπάρχουν στο κεφάλαιο Εκκλησία).

== Ιάκωβος Κλεόμβροτος Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης. Πρόσφερε σημαντικό έργο στη Σιάτιστα και στην περιφέρεια της μητρόπολης σε μια δύσκολη εποχή. Έκανε έρανο στην Αμερική μεταξύ των Σιατιστινών για την ύδρευση της πόλης, έκτισε το

Μητροπολιτικό Μέγαρο, την Αποστολική Διακονία, εκκλησίες και άλλα.

== Ιωαννίδης Δημήτριος ή Τσεκερδέκης.

Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1840. Νέος μετανάστευσε στη Σερβία και 18 χρονών έγινε δάσκαλος στην Ελληνική παροικία των Βελεσών . Ανέπτυξε πατριωτική δράση και ενίσχυσε οικονομικά τον Μακεδονικό Αγώνα. Νωρίς εγκατέλειψε το επάγγελμα του δασκάλου και ασχολήθηκε με την παραγωγή και το εμπόριο μάλλινων υφαντών. Στα Βελεσά αλλά και στο Μοναστήρι και τη Θεσσαλονίκη που εργάστηκε απέκτησε μεγάλη περιουσία. Όταν ήταν νεαρός δάσκαλος και αργότερα όταν απέκτησε περιουσία, ποτέ δεν ξέχασε την γενέτειρά του Σιάτιστα. Το ότι ήταν Σιατιστινός το θεωρούσε μεγάλη τιμή. Με διαθήκη του το 1903 διαθέτει όλη την περιουσία του, (που αποτελείται από 6 (έξι) πολυκατοικίες στη Θεσσαλονίκη και το Μοναστήρι και οικόπεδα στη Θεσσαλονίκη), για φιλανθρωπικούς σκοπούς. Έτσι η διαθήκη ορίζει την ενίσχυση απόρων μαθητών και φοιτητών που κατάγονται από τη Σιάτιστα, την προικοδότηση φτωχών κοριτσιών της Σιάτιστας, της Θεσσαλονίκης και του Μοναστηρίου της Σερβίας, την ενίσχυση του Γηροκομείου και του Ορφανοτροφείου της Σιάτιστας, την ενίσχυση του Χαρισειού Γηροκομείου Θεσσαλονίκης, του Θεαγένειου Αντικαρκινικού Ιστιπούτου Θεσσαλονίκης, του Παπάφειου Ορφανοτροφείου Θεσσαλονίκης και την εκτέλεση έργων κοινής ωφελείας στη Σιάτιστα. Εκτός από αυτά, ο Δημήτριος Ιωαννίδης οικοδόμησε στη Θεσσαλονίκη την Ελληνική Αστική Σχολή και το πρώτο Δημοτικό Σχολείο Θεσσαλονίκης (το «Ιωαννίδειο Δημ. Σχ.

Θεσ/νίκης»). Στη Σιάτιστα έκτισε, στη θέση του πατρικού του σπιτιού, το Νηπιαγωγείο της Χώρας. Από τα έσοδα του Ιωαννιδείου Κληροδοτήματος έγινε ο ξενώνας στον Μπούρινο, η περιφραξη του Αθλητικού γηπέδου, παιδικές χαρές και ενισχύονται εκκλησίες και άλλα κτήρια και ιδρύματα στη Σιάτιστα. (Στα Βελισσά παντρεύτηκε την Μαρία Τσεκερδέλη από την οποία πήρε το δεύτερο επώνυμο Τσεκερδέκης) Το 1906 πέθανε στη Θεσσαλονίκη.

== Ιωάνης Μοναχός Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1737. Είχε δασκάλους τον Μ. Παπαρίζο και τον Καλλίνικο Μπάρκουση και απόκτησε πολλές γνώσεις. Ήταν ρήτορας και, σαν δάσκαλος, δίδαξε στη Γεράνεια μέχρι το 1800. Για σχολείο χρησιμοποιούσε το σπίτι του. Με δικά του χρήματα έκτισε τον ναό των Ταξιαρχών.

== Καλλίνικος Μοναχός (δεν υπάρχουν άλλα στοιχεία). Αυτός διέθεσε μεγάλα ποσά για την ανέγερση του Ι. Ναού Αγ. Νικολάου και κατασκεύασε με έξοδά του τη βρύση «Τσιπουτούρα»

== Καλλιός ή Τριανταφύλλου Δημήτριος. Το 1885 άφησε στο Πρώτο Δημοτικό Σχολείο Σιάτιστας την ακίνητη περιουσία του που ήταν στο Κραγιούγεβατς της Σερβίας. Η περιουσία αποτελούνταν από 4 καταστήματα, 3 κατοικίες, 2 αποθήκες, 1 κήπο και 1 οικόπεδο. Κατά την κρατικοποίηση των περιουσιών από το κράτος της Γιουγκοσλαβίας κρατικοποιήθηκαν και αυτά. Το 1991 ύστερα από διαπραγματεύσεις, το Σχολείο πήρε σαν αποζημίωση 230.000 δραχμές.

== Καρακώτσιου Ειρήνη του Γεωρ. και Καρακώτσιου Νίκη του Εμμαν. Άφησαν στη Μητρόπολη το σπίτι τους που βρίσκεται στη Σιάτιστα.

== Καράιζια Αδελφοί διέθεσαν όλη την περιουσία τους στον Ναό του Αγ. Χριστοφόρου.

== Κλεισίας Κωνσταντίνος. Ίδρυσε το κληροδότημα « *Κωνσταντίνου Κλεισία* » με το οποίο το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης, κατά καιρούς, προκηρύσσει διαγωνισμό για τη χορήγηση τριών υποτροφιών σε φοιτητές Φυσικομαθηματικής, Πολυτεχνικής και Τεχνικής σχολής «*Ο Ευκλείδης*» που κατάγονται από τη Δυτική Μακεδονία και ιδιαίτερα από τη Σιάτιστα και την Κοζάνη.

== Κουκουλίδης Μιχαήλ του Νικολάου. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1872. Το 1884 μεταναστεύει στο Ποζάρεβιτς της Σερβίας και ανοίγει μεγάλο εμπορικό κατάστημα και μετά από 25 χρόνια πηγαίνει στο Βελιγράδι και με σύνεταίρο το Σακελλαρίδη ιδρύουν μεγάλο εμπορικό κατάστημα νεωτερισμών με την επωνυμία «Κουκουλίδης - Σακελλαρίδης». Από τη νέα αυτή επιχείρηση κέρδισε πολλά χρήματα. Το 1911 παντρεύτηκε τη Σιατιστινή Αλεξάνδρα Κων/νου Πάντου. Όλα αυτά τα χρόνια δεν ξέχασε τη Σιάτιστα αλλά ούτε στάθηκε αχάριστος και προς τους Σέρβους, που τόσο τον εκτίμησαν και τον αγάπησαν. Από το Βελιγράδι στέλνει στα Δημοτικά σχολεία και στο γυμνάσιο πλούσια εποπτικά όργανα και άφθονη γραφική ύλη στους μαθητές και στην Σερβική Κυβέρνηση ένα τεράστιο χρηματικό ποσό για τους ανάπηρους του πρώτου παγκοσμίου πολέμου. Το 1927 επιστρέφει στη Θεσσαλονίκη και κτίζει πολυτελή πολυκατοικία (Τσιμισκή 94) και από εκεί συνεχίζει να βοηθάει τους φτωχούς της Σιάτιστας. Το 1931 κτίζει το ηρώο των πεσόντων της Σιάτιστας, πρωτοστατεί στην ίδρυση του

Συλλόγου Σιατιστέων Θεσ/νίκης, αναλαμβάνει την αποπεράτωση και την εσωτερική διακόσμηση του Ναού του Αγ. Νικολάου και δενδροφυτεύει τους λόφους του Προφήτη Ηλία και Αγ. Χριστοφόρου. Το 1940 στον Ελληνοϊταλικό πόλεμο στέλνει στο μέτωπο υγειονομικό υλικό αξίας 2 εκατομμυρίων προπολεμικών δραχμών. Βοηθάει οικονομικά στην αποπεράτωση του Μητροπολιτικού μεγάρου και στο μεγάλο έργο της ύδρευσης της Σιάτιστας. Την 6 Φεβρουαρίου 1954 πεθαίνει αφήνοντας με διαθήκη του το μεγαλύτερο μέρος της πολυκατοικίας στη Θεσ/νίκη, τα έσοδα της οποίας τα διαχειρίζεται εξαμελής επιτροπή από Σιατιστινούς. Με χρήματα του «Κουκουλίδειου Κληροδοτήματος» κτίστηκε το πνευματικό κέντρο της Σιάτιστας που στεγάζει και τη μεγάλη Δημόσια Μανούσεια Βιβλιοθήκη. Βοηθός στο πατριωτικό έργο υπήρξε η σύζυγός του *Αλεξάνδρα* που με δική της διαθήκη στις 11 Ιουλίου 1958 αφήνει και τη δική της περιουσία στη Σιάτιστα. Ο Δήμος Σιάτιστας έστησε την προτομή του Κουκουλίδη δίπλα στον Ιερό Ναό Αγ. Νικολάου.

== *Κουτσώνας Αθανάσιος* διέθεσε διάφορα χρηματικά ποσά και γραφική ύλη στους μαθητές των σχολείων, πολυελαίους στον Ι.Ν. Αγίου Νικολάου και τη βιβλιοθήκη του στη βιβλιοθήκη της Σιάτιστας.

== *Λιάκος Αλέξιος του Γεωρ.* Κατασκεύασε δρόμο και μνημείο στο ύψωμα «*Καπιτσίνη*» (Γκραντίσι), όπου έγινε η μάχη της 4^{ης} Νοεμβρίου 1912 και έχτισε τον Ι. Ναό της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος στη θέση «*Βίγλα*»

== Μανούσης Θεόδωρος. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1793, φοίτησε στις Ελληνικές Σχολές της Τεργέστης και της Βιέννης, συνέχισε τις σπουδές του στα πανεπιστήμια της Γερμανίας (Φιλοσοφία και Φιλολογία) Στην Ελλάδα έγινε πρώτος καθηγητής της Πολιτειολογίας και της Ευρωπαϊκής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Διορίστηκε Βασιλικός Επίτροπος στην Ιερά Σύνοδο. Το πανεπιστημιακό έτος 1845-46 έγινε πρόεδρος του Πανεπιστημίου. Με διαθήκη του (29 Σεπτεμβρίου 1858) αφήνει στη Σιάτιστα την πλούσια βιβλιοθήκη του με 8.000 τόμους και ένα ακίνητο στην Αθήνα που το διαχειρίζεται το Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Από τα έσοδα παίρνουν υποτροφία πολλοί νέοι από τη Σιάτιστα και την περιφέρεια. Η Σιάτιστα τίμησε τον ευεργέτη δίνοντας το όνομα στην βιβλιοθήκη της «Μανούσεια Δημοσία Βιβλιοθήκη Σιατιστής» και έστησε την προτομή του στο πάρκο Νικολάου Δήμου. Ο Θεόδωρος Μανούσης πέθανε στη Αθήνα την 1^η Νοεμβρίου 1858.

== Μέγας Αναστάσιος του Ευθ. Με διαθήκη του όρισε ότι από την πώληση των διδακτικών βιβλίων του ένα μεγάλο ποσοστό να δίνεται για την αγορά γραφικής ύλης και να μοιράζεται στους φτωχούς μαθητές

== Μέγας Χριστόδουλος του Ν. Με χρήματά του έκανε το περιτοίχισμα του Ι.Ν.Αγ. Ιωάννου και δενδροφύτεψε τον χώρο.

== Μήκας Γεώργιος και Αλεξάνδρα Μήκα
Δώρισαν στο Δήμο Σιάτιστας δύο οπίτια καθώς και οικοπέδα σε φτωχούς της Σιάτιστας.

== Μιχαηλίδης Ιωάννης. Δώρισε οικόπεδο του πατρικού του σπιτιού για την ανέγερση του 2^{ου} Δημ. Σχολείου Γεράνειας.

== Μπαισής Νικόλαος του Δημητρίου. Δώρισε μεγάλο οικόπεδο στην περιοχή Αγ. Μηνά όπου εκεί κτίστηκε το Αγροτικό Νηπιοτροφείο Σιάτιστας.

== Μεριζιάνης Δημήτριος. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1913. Σπούδασε στην Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσσαλονίκης και εργάστηκε σε σχολεία της επαρχίας Βοΐου. Το 1940 έλαβε μέρος στον Ελληνοϊταλικό πόλεμο, όπου έπαθε κρουσπαγήματα που κλόνισαν την υγεία του, αλλά συνέχισε να εργάζεται σε σχολεία της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Λόγω υγείας αναγκάστηκε να μείνει στο ιερό Καθίδρυμα του Αγ. Βασιλείου «Βασιλειάδα», Λαγκαδά, όπου έκτισε με δικά του χρήματα μια πτέρυγα, που φέρει το όνομά του. Διέθεσε στον Ιερό Ναό του Αγίου Βασιλείου το ποσό των 13.000.000. δραχμ. και στο ίδρυμα ένα διαμέρισμα 80 τ.μ. στην οδό Αγγελάκη Θεσ/νίκης Για τη Σιάτιστα διέθεσε το ποσό των 10.000.000 δραχ. για την αγιογράφηση του Αγ. Δημητρίου και άλλα χρηματικά ποσά για επισκευές στο μοναστήρι της Παναγίας Μικροκάστρου. Μετά το θάνατο του (16-8-1995) η σύζυγός του Σταυρούλα συνεχίζει να διαθέτει, στη μνήμη του συζύγου της, σημαντικά χρηματικά ποσά σε ναούς και σε συλλόγους της Σιάτιστας.

== Μουσαφάς Γεώργιος Σιατιστινός. Πήγε στη Γερμανία και ασχολήθηκε με το εμπόριο, ίδρυσε στη Λειψία οίκο γουνοποιίας. Κέρδιζε αρκετά και βοηθούσε πολλούς πατριώτες. Κοντά του βρήκαν προστασία ο γιατρός Θ. Χ. Φλωράς, οι αδελφοί Ζυγούρη, ο Ιωάννης

Νεράντζης και άλλοι. Μαζί με τον συνεργάτη του Κωνσταντίνο Περπέσα δώρισαν στο Ταμπάντζειο Γυμνάσιο εποπτικά όργανα και μια κινηματογραφική μηχανή προβολής.

== Νάκου Αδελφοί. Το 1993 συστήνουν ίδρυμα με την επωνυμία «*Κληροδότημα Αδελφών Ιωάννη και Θωμά Χρήστου Νάκου*». Σκοπός του ιδρύματος είναι η χορήγηση ετησίων υποτροφιών σε φοιτητές που πληρούν ορισμένους όρους. Περιουσία του ιδρύματος είναι το ποσόν των 2.000.000 δραχ. σε ομόλογα Δημοσίου.

== Νικολάου Βασιλική Τοιχνητοσύρη ή Ζικνιζάρη (η κατόπιν μοναχή *Βαρβάρα*). Το 1812 κληρονόμησε από τον αδελφό της Γεώργιο, φαρμακοποιό στο Ιάσιο της Μολδοβλαχίας, το ποσόν των 40.000 γροσίων και το πρόσφερε δια μέσου του Οικομενικού Πατριαρχείου υπέρ της Ελληνικής Σχολής Σιάτιστας. Υπάρχει η πληροφορία ότι για τη Σχολή πρόσφερε το πατρικό της διώροφο σπίτι, με μέρος των χρημάτων επισκευάστηκε αυτό κατάλληλα, για να λειτουργήσει η Σχολή και τα υπόλοιπα τα κληροδότησε βάζοντας πληρεξούσιο το Σωματείο των Εμπόρων Κωνσταντινουπόλεως. Τους τόκους αυτών το σωματείο καταβάλλει στη Σιάτιστα. Η Σχολή κατεδαφίστηκε το 1888 και στη θέση της κτίστηκε το Ταμπάντζειο Γυμνάσιο. Πριν η Σχολή στεγαζόταν σε κελιά του Αγίου Δημητρίου.

== Νούσιος Τριαντάφυλλος έκτισε το κωδωνοστάσιο της Αγ. Παρασκευής.

== Παπαγεωργίου Αδελφοί. (Νικόλαος και Δεωνίδας Παπαγεωργίου) (Γουνέμποροι). Για τους μεγάλους αυτούς σύγχρονους ευεργέτες ό,τι και αν

γραφεί θα είναι πολύ λίγο μπροστά στις μεγάλες προσφορές τους, όχι μόνο στη γενέτειρά τους Σιάτιστα και την περιφέρειά της, αλλά και στο Πανελλήνιο και έξω από τον Ελλαδικό χώρο.

Γεννήθηκαν στη Σιάτιστα. Ο πατέρας τους Γεώργιος Παπαγεωργίου εκτελέστηκε στη Σιάτιστα από τους Γερμανούς κατακτητές το 1944. Η μητέρα τους Αλεξάνδρα το γένος Λεωνίδα Γκίμπα γαλούχησε τα παιδιά της με χριστιανικά και πατριωτικά ιδεώδη.

Για μια συνοπτική παρουσίαση των προσφορών τους σταχυολογούμε παρακάτω στοιχεία από σχετική ομιλία του Γεωργίου Μπόντα.

Οι Αδελφοί Παπαγεωργίου άρχισαν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία το 1947.

Το 1972 έκτισαν στη Σιάτιστα μεγαλοπρεπές εργοστάσιο επεξεργασίας γουναρικών. Πρόσφεραν εργασία επί σειρά ετών σε πάνω από 600 γουνεργάτες και, με την αμειώτη εργατικότητα τους, την εντιμότητα στις συναλλαγές τους και την άρτια επαγγελματική τους κατάρτιση, κατέκτησαν τις αγορές και κατέχουν την πρώτη θέση στην εμπορία γουναρικών σε παγκόσμια κλίμακα. Από την όλη τους αυτή προσπάθεια απέκτησαν την οικονομική άνεση, όχι για να απολαύσουν οι ίδιοι τον καρπό των κόπων τους, αλλά για να προσφέρουν.

Συνοπτικά η προσφορά τους είναι:

Το 1986 έκτισαν Σύγχρονο Διδακτήριο που στεγάζει το Γυμνάσιο και το Λύκειο Σιάτιστας με τη επωνυμία « Γεώργιος Παπαγεωργίου » Το διδακτήριο έχει 28 αίθουσες διδασκαλίας και όλους τους άλλους

βοηθητικούς χώρους. Για την κατασκευή του δαπανήθηκαν 140 εκατομμύρια δραχμές.

Το 1987 διαμορφώθηκε ο αύλειος χώρος και η είσοδος σ' αυτόν και ασφαλοστρώθηκε. Δαπάνη 8 εκατομμυρίων δραχ.

Το 1987 με δαπάνη 2 εκατομμυρίων δραχμών έγινε η συντήρηση του Ιερού Ναού Αγ. Γεωργίου.

Για την διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου του Μητροπολιτικού Ναού Αγίου Δημητρίου δαπανήθηκε το ποσό των 120 εκατομμυρίων δραχ.

Στη Φραγκφούρτη της Γερμανίας, όπου έχει την έδρα του ο Λεωνίδας Παπαγεωργίου, ο ένα από τους Αδελφούς Ευεργέτες, με δαπάνη τους έκτισαν σε κεντρική πλατεία επιβλητικό Ναό του Αγ. Γεωργίου, μεγάλη προσφορά στους Έλληνες Ορθοδόξους της διασποράς.

Αποκορύφωμα των προσφορών τους είναι η συμβολή στην ανέγερση του γνωστού στο Πανελλήνιο, Γενικού Νοσοκομείου « ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ » στη Δυτική Θεσσαλονίκη. Το « Ίδρυμα Παπαγεωργίου » πρόσφερε το ποσό των 30 εκατομμυρίων δολλαρίων, ποσό που χρειαζόταν για να εξοικονομηθούν τα υπόλοιπα χρήματα από τα Ευρωπαϊκά Κοινοτικά Κονδύλια.

Με τη μεγάλη τους αυτή προσφορά έκλεισαν έναν κύκλο του τρίπτυχου « Θρησκεία-Παιδεία-Υγεία » που είναι α) ο Ι. Ν. Αγ. Γεωργίου στη Φραγκφούρτη της Γερμανίας β) το Γυμνάσιο-Λύκειο Σιάτιστας και γ) το Νοσοκομείο «ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ» στη Δυτική Θεσσαλονίκη.

Προσέφεραν στο Δήμο Σιάτιστας συνολικά πάνω από 10 εκατομμύρια δραχ. για τη μελέτη και κατασκευή

του περιφερειακού δρόμου και τη σύνδεσή του με τις διάφορες αρτηρίες της πόλης.

Διαμορφώθηκε ο χώρος γύρω από τον Άγιο Δημήτριο Σιάτιστας και κτίστηκε η αίθουσα τελετών με πλήρη εξοπλισμό, που φέρει το όνομα « ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ » το όνομα της μητέρας των ευεργετών.

Συνεχίζοντας το κοινωνικό τους έργο προχώρησαν στην δημιουργία μιας Στέγης Γερόντων στην Ιερά Μητρόπολη Νεαπόλεως και Σταυρουπόλεως (Θεσσαλονίκη) Η θεμελίωση έγινε στις 20 – 10 – 2006 από τον Οικομενικό Πατριάρχη κ.κ. Βαρθολομαίο.

Οι Αδελφοί Παπαγεωργίου εκτός από την προσφορά τους σε Ναούς, σε Ιδρύματα, σε Σχολεία, σε Πολιτιστικούς Συλλόγους, σε δενδροφυτεύσεις και αλλού, με σεμνότητα και αγάπη χωρίς ποτέ να επιδιώξουν κάποια προβολή ή αναγνώριση της κοινωνικής τους προσφοράς, έκαναν και κάτι άλλο πολύ σημαντικό. Με την απεριόριστη αγάπη που έχουν στο να προσφέρουν, δημιούργησαν το « ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ», με το οποίο, επιθυμούν να υπάρχει στο μέλλον μια συνεχή ροή προσφορών σε έργα κοινής ωφέλειας.

== Παπαδημητρίου Θ. Κληρονόμοι (*Κωνσταντίνος και Θωμάς και ο Παπανασύμ Καρακάσιος*) Δώρισαν ένα ακίνητο στο οποίο κτίστηκε το Οικοτροφείο Θηλέων της Ιεράς Μητροπόλεως Σιάτιστας.

== Παπανικολάου Κωνσταντίνου του Δημητρίου και Ελένη Παπανικολάου - Κακάλη Το ζεύγος Κωνσταντίνου και Ελένης Παπανικολάου είναι

οι νέοι συνεχιστές της παράδοσης των ευεργετών και δωρητών της Σιάτιστας.

Ο Κωνσταντίνος Δ. Παπανικολάου ασχολήθηκε με τη γουνοποιία και στη συνέχεια με το εμπόριο των γουναρικών. Με τα χρήματα που κέρδισε με την εργατικότητα του, την ειλικρίνεια στις συναλλαγές και την άρτια επαγγελματική του κατάρτιση, θέλησε να κάνει πραγματικότητα το πάθος του για προσφορά στη γενέτειρά του Σιάτιστα και γενικά στο κοινωνικό σύνολο. Η συνεχής προσφορά του, εκτός από την υλική αξία, δίνει και μια ελπίδα ότι στη δύσκολη και απάνθρωπη εποχή μας η αγάπη προς τον συνάνθρωπο δεν χάθηκε. Από την προσφορά του αναπηδά ένα φως αισιοδοξίας.

Συνοπτικά η προσφορά του Κωνσταντίνου και της συζύγου του Ελένης είναι :

- Η ανακατασκευή του παλαιού Παρθεναγωγείου που το είχαν κτίσει οι Αδελφοί Τσιτσόπουλοι το 1911. Εκεί στεγάζονται τα 2^ο και 5^ο Δημοσία Νηπιαγωγεία « Κώστας Παπανικολάου » .

- Ανακατασκευάστηκε το Νεοκλασικό Κτίριο του παλαιού Β' Δημοτικού Σχολείου Σιάτιστας στη Γεράνεια, όπου στεγάστηκε στην αρχή της λειτουργίας του το Μουσικό Σχολείο Σιάτιστας, κατά το σχολ. έτος 1997-1998.

- Το 2005 θεμελιώθηκε και κτίστηκε το νέο Διδακτήριο του Μουσικού Σχολείου Σιάτιστας, « Κωνσταντίνου και Ελένης Παπανικολάου»

- Οι αδελφοί Κωνσταντίνος και Ιωάννης Παπανικολάου έκτισαν στο Μικρόκαστρο Σιάτιστας Πολιτιστικό Κέντρο με την επωνυμία « Πολιτιστικό

Κέντρο Κρυστάλλω Δ. Παπανικολάου » (στη μνήμη της μητέρας τους Κρυστάλλως)

- Πρόσφεραν και προσφέρουν στους Ιερούς Ναούς, στα Ευαγή Ιδρύματα, στα Σχολεία, στους Πολιτιστικούς Συλλόγους, σε δενδροφυτεύσεις και για πολλούς άλλους Κοινωνικούς σκοπούς σημαντικά χρηματικά ποσά.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Οι μεγάλες προσφορές τόσο του ζεύγους Κωνσταντίνου και Ελένης Παπανικολάου όσο και των Αδελφών Νικολάου και Λεωνίδα Παπαγεωργίου έγιναν με σεμνότητα και αγάπη χωρίς την επιθυμία για προβολή και δημόσια αναγνώριση. Σεβόμενοι τη σεμνότητά τους δεν απαριθμούμε τις πολλές τιμητικές διακρίσεις που κατά καιρούς η Πολιτεία, η Σιάτιστα και η κοινωνία τους πρόσφερε.

Επαναλαμβάνουμε μόνο τη μεγάλη τιμή της αναγνωρίσεώς τους σαν « ΜΕΓΑΛΟΥΣ ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ».

Η Σιάτιστα που τόσο την τίμησαν και την τιμούν, τους ΕΥΓΝΩΜΟΝΕΙ.

== Παπανικολάου Γεώργιος του Ιωάν.

Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1908 Σπούδασε στις Η.Π.Α. Χρημάτισε αντιπρόεδρος της ΑΧΕΠΑΝΣ και ύπατος πρόεδρος της Παμμακεδονικής Ενώσεως Αμερικής, Καναδά και Αυστραλίας. Βοήθησε, με τις γνωριμίες του, στον έρανο για την ύδρευση της Σιάτιστας, εξαργυρώνοντας τα δολάρια του εράνου προς 45 δραχ. το ένα, τιμή μεγαλύτερη από την τρέχουσα, και τη χορήγηση στη Σιάτιστα από τη Σουηδία καλυψοδοσωλήνων. Άφησε με διαθήκη του στον Ι.Ν. Αγ. Δημητρίου 1.000 δολάρια.

== Παπανικολάου Νικόλαος του Ιωάνν.

Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1904 και το 1920 πήγε στις Η.Π.Α. Μέσα σε λίγα χρόνια από ένα μικρό μαγαζάκι στην αρχή δημιούργησε μια αλυσίδα από πέντε πολυτελή ξενοδοχεία και δύο κινηματογράφους. Το 1971 πέθανε στις Η.Π.Α.. Με διαθήκη του άφησε στη γενέτειρά του το ποσό των 200.000 δολαρίων.

== Περπέσας Κωνσταντίνος. Αφού τελείωσε την Ελληνική Σχολή της Σιάτιστας, πήγε στη Λειψία της Γερμανίας και συνεργάστηκε με επιτυχία με τον Γεώργιο Μουσταφά. Βοήθησε το Τραμπάντζειο Γυμνάσιο, δωρίζοντας εποπτικά όργανα και μια κινηματογραφική μηχανή προβολής.

Ο πρωτότοκος γιος του *Χαρίλαος Περπέσας* υπήρξε μουσικοσυνθέτης (περισσότερες πληροφορίες στο κεφ. « Πρόσωπα » « Λόγιοι, ποιητές, μουσικοί ... » κ.λ.π.).

== Πίτερς Ελευθερία του Αργυρ - Σιάπαντα. Δώρισε διάφορα χρηματικά ποσά σε Σχολεία και για το μνημείο της μάχης του Φαρδύκαμπου.

== Πολύκαρπος Λιώσης Μητροπολίτης Σισανίου και Σιατίστης. Ίδρυσε στην Ι.Μ.Παναγίας Μικροκάστρου Ορφανοτροφείο και Γηροκομείο και στη Σιάτιστα Οικοτροφείο Θηλέων. Το 1978 διέθεσε δύο διαμερίσματα που αποτελούν την περιουσία του ιδρύματος που ίδρυσε με το όνομα «Κληροδότημα της Αγάπης» Σκοπός του ιδρύματος είναι η χρηματική βοήθεια σε ευσεβείς φοιτητές της Ιατρικής, Θεολογίας, Φιλολογίας, και Νομικής που κατάγονται από την περιοχή της Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης. Με την ίδρυση ταμείου βραβεύσεως ενισχύονται αριστούχοι μαθητές όλων των σχολείων της περιφέρειας της

Μητροπόλεως. Το βραβείο αυτό ονομάζεται «*Βραβείου Αρετής και Προόδου του Μητροπολίτου Πρώην Σισανίου και Σιατίστης Πολυκάρπου*»

== Πότσιου Αδελφοί (Ιωάννης, Κων/ντινος και Παναγιώτης) Δερματέμποροι. Άφησαν την περιουσία τους στον Ι.Ν. Αγίου Δημητρίου.

== Πρωΐος Ηλίας. Έκτισε ναό και οστεοφυλάκιο στο νεκροταφείο του Ι.Ν. Δώδεκα Αποστόλων.

== Σαμαράς Νικόλαος του Λαζάρου ή Νικόλαος Λαζάροβικ. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1838 από πάμφτωχους γονείς. Ασχολήθηκε με τη γουναρική Το 1853 πήγε στο Βελιγράδι όπου, με σκληρή εργασία, απέκτησε μεγάλη περιουσία. Όνειρό του ήταν να βοηθήσει τους φτωχούς Σιατιστινούς Την 8 Ιανουαρίου 1898 διέθεσε την περιουσία του, που όπως υπολόγιζε θα έφτανε το ποσό των 150.000 ή 170.000 φράγκα. Με αυτά ήθελε να προικοδοτούνται ορφανά κορίτσια της Σιάτιστας, να μοιράζεται στους φτωχούς αλεύρι δυο φορές το χρόνο και να αγοράζονται βιβλία για τους μαθητές. Όταν όμως εκποιήθηκε η περιουσία του έφτασε στο ποσό των 33.000 φράγκων, έτσι η επιθυμία του δεν μπόρεσε να πραγματοποιηθεί πλήρως. Ο Νικόλαος Σαμαράς ήταν αυτός που ίσως έδωσε την ιδέα στον Ιωάννη Τραμπαντζή που τον συνάντησε τυχαία στην Βιέννη, να γίνει το Τραμπάντζειο Γυμνάσιο. Πέθανε το 1898 στην Κέρκυρα

== Σαχίνης Κωνσταντίνος του Δούκα Γεννήθηκε στη Σιάτιστα και εργάστηκε στη Βουδαπέστη. Απέκτησε σημαντική περιουσία την οποία με διαθήκη του της 13^{ης} Μαρτίου 1910 άφησε στο «*Σύλλογο προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων*» Επίσης ένα σπίτι στην Αθήνα με

τον όρο τα ενοίκια να τα παίρνουν τα παιδιά του και όταν αυτά πεθάνουν να διατίθενται στα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της Σιάτιστας.

== Στρακαλή Αδελφοί (Λάζαρος και Μιλτιάδης) Δώρισαν 3 οικόπεδα στα οποία κτίστηκε το «Τραμπάντζειο – Τσίπειο Οικοτροφείο»

== Σφήκας Δήμος Εμπορικός οίκος. Ο Δ. Σφήκας γεννήθηκε στη Σιάτιστα το δεύτερο μισό του 17^{ου} αιώνα. Έμπορος Το 1692 δημιούργησε συνεταιρισμό με Καστοριανούς και Σερβιώτες εμπόρους. Εισήγαγαν και μεταπώλουν πίσσα. Στη Σιάτιστα είχε μεγάλη εκτίμηση. Οι προσφορές του σε ναούς και στην πόλη ήταν σημαντικές. Είχε σχέσεις με τη Ιερά Μονή του Βαρλαάμ των Μετεώρων Καλαμπάκας την οποία ενίσχυε οικονομικά και με την Ι. Μονή της Βάτου του όρους Σινά. Η Μονή της Βάτου με μοναχούς αντιπροσώπους ερχόταν σε επαφή με το Δήμο Σφήκα τον οποίο είχε επίτροπο στη Σιάτιστα. Η Μονή είχε αποκτήσει αρκετά κωράφια στη Σιάτιστα. Από όλα αυτά έμεινε το αλών της Μονής της Βάτου κάτω από τον Ι.Ν. Προφήτη Ηλία « Τ' αλών τ' Βατ.»

Απόγονοι του Δήμου Σφήκα ήταν ο Ιωάννης Ν. Σφήκας και ο αδελφός του Γεώργιος Ν. Σφήκας με σημαντική εθνική δράση κατά των Βουλγάρων.

== Σωσίδου Βασιλική Ήταν θυγατέρα του Αποστόλου Σακίνη. Παντρεύτηκε στη Βέροια τον Δημήτριο Σωσίδη ο οποίος είχε στη Βέροια τη βιομηχανία « Νηματουργείο Σωσίδου» Μετά το θάνατο του συζύγου της, η Βασιλική εγκαταστάθηκε στη Θεσσαλονίκη. Με διαθήκη της ιδρύθηκε το « Κληροδότημα Βασιλικής Δ. Σωσίδου, το γένος

Αποστόλου Σακίνη» Η περιουσία του ιδρύματος διατίθεται: Α) Στη Σιάτιστα ο δεύτερος όροφος πολυκατοικίας στη Θεσσαλονίκη (Φραγκλ. Ρούσβελτ 39) τα έσοδα του οποίου προικοδοτούν άπορα κορίτσια. και Β) στο Γηροκομείο Βέροιας το ημιυπόγειο και ο πρώτος όροφος της ίδιας πολυκατοικίας, με τον όρο να περιθάλπει 3 γέροντες από τη Σιάτιστα και 3 από το Νυμφαίο Φλωρίνης πατρίδα του συζύγου της.

== Τζώνος Γεώργιος Συμβολαιογράφος διέθεσε 4.000.000 δραχμ. και 99 λίρες για την ανέγερση του Γηροκομείου Σιάτιστας.

== Τόξης Γιάννης, Τζώνος Προκόπιος και Βαρβέρης Θωμάς. Δώρισαν στη Βιβλιοθήκη της Σιάτιστας τις ατομικές τους βιβλιοθήκες.

== Τραμπαντζής Ιωάννης του Μιχαήλ. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1813 και πέθανε στην Κέρκυρα το 1890. Σε ηλικία 7 ή 12 ετών περίπου μετανάστευσε στη Ρουμανία. Με την εξυπνάδα του και την εργατικότητά του, απέκτησε μεγάλη περιουσία την περίοδο του Ρωσοτουρκικού πολέμου του 1877-78. Ήταν προμηθευτής ζωοτροφών στο Ρωσικό στρατό. Επιθυμία του ήταν να βρει τρόπο να βοηθήσει την γενέτειρά του Σιάτιστα. Την επιθυμία του αυτή να ευεργετήσει τη Σιάτιστα την είχε εκφράσει στον συμπατριώτη του Νικόλαο Σαμαρά που τυχαία τον συνάντησε στην Βιέννη. Αντάλλαξαν απόψεις και διαπίστωσαν ότι η Σιάτιστα έχει ανάγκη από ένα γυμνάσιο, αφού η «Μακεδονική Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα είχε κτίσει διδακτήριο στο Τσοτύλι το 1873 που λειτουργούσε σαν Ελληνική Σχολή και όχι σαν Γυμνάσιο. Μετά από αυτό πήρε την απόφαση να κτίσει

στη Σιάτιστα Γυμνάσιο. Το 1888 το Γυμνάσιο κτίστηκε στη θέση της Ελληνικής Σχολής. Για την ανέγερση ο Ιωάννης Τραμπαντζής διέθεσε το ποσό των 2.000 χρυσών λιρών και το προικοδότησε με κεφάλαιο 600 ομολογιών του Εθνικού Δανείου των 120 εκατομμυρίων φράγκων του 1881. Από το 1889 άρχισε να λειτουργεί σαν πλήρες γυμνάσιο και η λειτουργία του καλύπτονταν πλήρως από τις καταθέσεις μέχρι το 1914 που έγινε Δημόσιο. Ο Ι. Τραμπαντζής είναι μεγάλος ευεργέτης τόσο για το ύψος της χρηματικής προσφοράς, όσο και για το μεγάλης σημασίας και ποιότητας πνευματικό έργο που προσφέρει το Γυμνάσιο.

Η Σιάτιστα έστησε τον ανδριάντα του στην πλατεία μπροστά από το Γυμνάσιο με τη λιτή φράση « Η Σιάτιστα Ευγνωμούσα».

== Τράχος Δημήτριος του Μιχ. Εργάστηκε στις Η.Π.Α Με διαθήκη διέθεσε το ποσό των 300.000 δολαρίων για την ανέγερση Κοινοτικού ιατρείου στη Σιάτιστα.

== Τράχος Κωνσταντίνος του Γεωργίου. Οικονομολόγος Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1926 . Πρόσφερε σημαντικά χρηματικά ποσά στα φιλανθρωπικά ιδρύματα της Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης, στους Ι. Ναούς, στο Μουσικό Σχολείο και σε πολιτιστικούς συλλόγους. Καθιέρωσε το Βραβείο Αρετής και Προόδου «Κωνσταντίνου και Κυβέλης Τράχου» που δίδεται στους αριστούχους μαθητές του 1^{ου} Δημ. Σχολ. Σιάτιστας.

== Τσετήρη ή Τζετήρη Αικατερίνη. Ήταν από την Πελοπόννησο και μετά την επανάσταση του Ορλώφ το 1770 ζούσε στη Βιέννη. Η αδελφή της είχε παντρευτεί

τον Ιωάννη Βοδενά που καταγόταν από το Βυζάντιο ήταν γιατρός του Αλή Πασά και είχε εγκατασταθεί με το σύζυγό της στη Σιάτιστα. Στη Σιάτιστα ήταν γνωστή με το όνομα Μωραϊτίσσα. Η Αικατερίνη Τσέτηρη στη Βιέννη γνωρίστηκε με τον Ζουπάν και δια μέσου αυτού έστειλε στη σχολή της Γεράνειας τη βιβλιοθήκη της μέσα σε δυο σιδερένια κιβώτια και δύο γραφεία του πρωθυπουργού της Αυστρίας Μέτερνικ και πολλά κοσμήματα.

== Τσιαγκάλη Ελένη – Βόγκουλιος Ναούμ. Η Ελένη Τσιαγκάλη δώρισε το πατρικό της σπίτι το οποίο στέγασε το Παρθεναγωγείο-Νηπιαγωγείο Χώρας και κατοικία δασκάλων. Όταν κρίθηκε ακατάλληλο, κατεδαφίστηκε και ξαναχτίστηκε με χρήματα του Ναούμ Βόγκουλιου. Αργότερα πουλήθηκε στον Γεώργιο Μήκα και με τα χρήματα ενισχύθηκε η ανέγερση του 1^{ου} Δημ. Σχολείου.

== Τσίπος Αναστάσιος του Θωμά. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1900. (Ο πατέρας του Θωμάς το 1908 δολοφονήθηκε από τους Τούρκους έξω από τη Σιάτιστα, στην περιοχή της Αγίας Κυριακής Καλονερίου) Ο Αναστάσιος φοίτησε στο Τραμπάντζιο Γυμνάσιο, διορίστηκε ταχυδρομικός υπάλληλος. Νέος μετανάστευσε στη Αμερική. Εκεί, παράλληλα με την εργασία του, παρακολουθούσε μαθήματα σε νυκτερινές σχολές στο Νιτηρόιτ και Μίτσιγκαν. Το 1926 εργάστηκε στη αρχή σαν πωλητής στο εμπορικό τμήμα της «*Τζένεραλ Μότορς*». Η εταιρεία, εκτιμώντας τις ικανότητές του, τον μόρφωσε τεχνικά και του ενέθεσε την αντιπροσωπεία της εταιρείας στη Μέση Ανατολή και αργότερα σε Ευρωπαϊκές χώρες. Το 1959 η εταιρεία του ανέθεσε τη Γενική Διεύθυνση του τμήματος πωλήσεων

αυτοκινήτων στο Παρίσι. Το 1962 παραιτήθηκε και εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Οι σκέψεις του ήταν στη γενέτειρά του Σιάτιστα. Το 1962 διαθέτει 40.000 δολάρια και κτίζεται στη Σιάτιστα η Δημόσια Τεχνική Σχολή, η οποία λειτουργήσε ως «Κέντρο Επαγγελματικής και Τεχνικής Εκπαίδευσης – Αναστάσιος Τσίπος» (Σήμερα λειτουργεί σαν Τεχνικό Επαγγελματικό Λύκειο). Το 1967 διέθεσε 25.000 δολάρια για την ανέγερση και 600.000 δραχ. για την επίπλωση του Δημοτικού Ξενοδοχείου «Αρχοντικό». Το 1971 και 1972 κτίζει τη δεύτερη πτέρυγα του Οικοτροφείου με την ονομασία « Τραμπάντζειον – Τσίπειον Οικοτροφείον». Σημαντικά χρηματικά ποσά πρόσφερε στο Αμερικανικό Κολέγιο Θεσ/νίκης «Ανατόλια», για να σπουδάζουν άριστοι μαθητές της Σιάτιστας και των περιχώρων. Με χρηματικά ποσά ενίσχυσε τον Σύνδεσμο Γραμμάτων και Τεχνών Ν. Κοζάνης καθώς και ναούς, σχολεία, συλλόγους, γηροκομείο, παιδικές χαρές κ.λ.π. Με διαθήκη του της 3 Σεπτεμβρίου 1978 αφήνει σημαντικά χρηματικά ποσά στα ιδρύματα της Σιάτιστας. Ολόκληρη την περιουσία του στην Αμερική την αφήνει στον οικονομικό οργανισμό της Βοστώνης «Φέρσι Νάσιοναλ Μπανκ» για υποτροφίες στο Κολέγιο «Ανατόλια» και στην Αμερικανική Γεωργική Σχολή Θεσ/νίκης. Ο μεγάλος αυτός ευεργέτης την 28^η Αυγούστου 1981 βρίσκει τραγικό θάνατο σε τροχαίο συμβάν στην Αθήνα.

== Τσιφλιγκάνης Δημήτριος. Δώρισε 100 λίρες για την ανέγερση του 1^{ου} Δημ. Σχολείου και άλλες 100 λίρες για την ανέγερση του Ι.Ν. Αγίου Δημητρίου.

== Τσιρώνης Κωνσταντίνος. Δώρισε τον μεγάλο πολυέλαιο στον Ι.Ν. Αγίου Αγ. Δημητρίου και στο 1^ο Δημ. Σχολείο εποπτικά όργανα.

== Τσίστα Αδελφοί Δώρισαν στο 2^ο Δημ. Σχολείο Γεράνειας σπιτί και οικόπεδο.

== Τσισιτόπουλοι Αδελφοί (Δημήτριος, Χρήστος και Νέστορας) Το 1911 έδωσαν 300 χρυσές Οθωμανικές λίρες και έκτισαν το Παρθεναγωγείο στη Γεράνεια.

== Τσισιτόπουλος Δημήτριος και Θεολογία Τσισιτοπούλου το γένος Κουκουλίδη Ο Δημήτριος Τσισιτόπουλος παντρεύτηκε την Θεολογία Νικολάου Κουκουλίδη (αδελφή του ευεργέτη Μιχαήλ Κουκουλίδη). Το ζεύγος Τσισιτοπούλου έμενε στα Σκόπια και στο Βελιγράδι όπου απέκτησε μεγάλη περιουσία. Το 1926 εγκαταστάθηκαν στη Θεσ/νίκη Το 1936 πέθανε ο Δημήτριος και το 1958 ή Θεολογία. Η Θεολογία κληροδότησε την ακίνητη περιουσία στη Σιάτιστα και έγινε το «Ίδρυμα Δημητρίου Τσισιτοπούλου και Θεολογίας Δημητρίου Τσισιτοπούλου το γένος Κουκουλίδου» Διοικείται από επιταμελή επιτροπή με έδρα τη Σιάτιστα. Η ακίνητη περιουσία αποτελείται από μια τετραώροφη πολυκατοικία στη Θεσ/νίκη (Τσιμισκή 75). Πρώτος σκοπός του Ίδρύματος ήταν η ανέγερση Διοικητηρίου στη Σιάτιστα το οποίο έγινε και από το 1966 λειτουργεί. Φέρει το όνομα «ΤΣΙΣΤΟΠΟΥΛΕΙΟ». Δεύτερος σκοπός που ορίζεται στη διαθήκη είναι να παρέχεται δωρεάν νοσηλεία σε απόρους κατοίκους Σιάτιστας σε Νοσοκομείο που θα ιδρυθεί στη Σιάτιστα. Μέχρις ότου όμως ιδρυθεί το νοσοκομείο να δίδεται οικονομική ενίσχυση στους αριστούχους μαθητές.

== Τύρνας Νικόλαος του Ιωάνν. Βοήθησε οικονομικά την ανέγερση της αίθουσας τελετών του Ι.Ν. Αγ. Νικολάου και έκανε διάφορες δωρεές σε ιδρύματα.

== Χαιζηωαννίδης Θεόδωρος του Ν. – Ελένη Τσιαγκάλινα. Ο Θεόδωρος γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1830 (;) περίπου. Το σπίτι του σώζεται σήμερα στην πλατεία «Τρία πηγάδια» και είναι το αρχοντικό Νερανιζόπουλου. Στη Βουδαπέστη απέκτησε μεγάλη περιουσία την οποία με διαθήκη του που έγινε την 31 Δεκεμβρίου 1874 αφήνει:

- 1) στο νοσοκομείο Βουδ. 150 αυστριακά φιορίνια
- 2) στο ορφανοτροφείο 100 « «
- 3) στο τυφλοκομείο 100 « «
- 4) στο πτωχοκομείο Γραικών και Βλάχων 50 φιορ.
- 5) στο « Σέρβων 50 φιορ..
- 6) στην αδελφή του Ελένη Τσιαγκάλη 10.000 φιορ.
- 7) στην Ελληνική Σχολή Σιάτιστας 2.000 φιορ.
- 8) στους διαφόρους συγγενείς 5.000 φιορ.
- 9) στη Σιάτιστα για ενίσχυση φτωχών τα Χριστούγεννα και το Πάσχα 4.000 φιορ.
- 10) στην Ελληνική Σχολή Σιάτιστας για τους φτωχούς μαθητές 4.000 φιορ..
- 11) στη Σιάτιστα για προίκα 6 φτωχών κοριτσιών 3.000 φιορ.
- 12) Τα υπόλοιπα τα άφησε στην σύζυγό του Πελαγία το γένος Ίλιτς.

== Χαιζημιχαήλ Δούκας Ήταν σημαντικό πρόσωπο στην κοινωνία της Σιάτιστας. Όλοι τον γνώριζαν με το όνομα «κυρ Δούκας» . Σώζεται μια βρύση μπροστά από το σπίτι του « τσιουσιμές του κυρ Δούκα » .

== Χαιζής Δημήτριος, Βαρβέρης Παναγιώτης και Κωτούλας Χρήστος Δώρισαν τις ατομικές τους βιβλιοθήκες στη « Μανούσεια Δημόσια Βιβλιοθήκη Σιάτιστας»

== Χάτσιου Αφροδίτη έκανε αρκετές δωρεές σε εκκλησίες και Ιδρύματα.

== Χλίχλια Θεοδώρα Πρόσφερε σε Ιδρύματα της Σιάτιστας μία κατοικία που βρίσκεται στην Κοζάνη.

== Χούκας Κωνσταντίνος του Θωμά . Το 1776 κατέθεσε στην Ελληνική Κοινότητα του Αγίου Γεωργίου στη Βιέννη 2.000 φιορίνια , από τους τόκους των χρημάτων αυτών τα μισά να πηγαίνουν στο Πανεπιστήμιο της Βιέννης και τα άλλα μισά στους ιερείς της Σιάτιστας.

~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

~*~*~*~*~*~*~*~*~*

Π Ρ Ο Σ Ω Π Α

που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο
στην όλη ιστορική εξέλιξη
της Σιάτιστας.

Λόγιοι, Ποιητές, Μουσικοί, Ζωγράφοι,
Συγγραφείς, Ήρωες, Μάρτυρες της
Ελευθερίας.

Εδώ γίνεται μια παρουσίαση προσώπων, ανδρών και γυναικών, που διαδραμάτισαν κάποιο σημαντικό ρόλο στην όλη ιστορική εξέλιξη της Σιάτιστας. Στην ιστορική πορεία της Σιάτιστας, όπως συμβαίνει και σε κάθε άλλη ιστορική καταγραφή, υπήρξαν και υπάρχουν πρόσωπα και γεγονότα που δεν είχαν την τύχη να καταγραφούν κάπου, με αποτέλεσμα να μη γνωρίζουμε καν την ύπαρξή τους. Τα πρόσωπα και τα γεγονότα αυτά σκεπάστηκαν από τη σκόνη της λήθης, επειδή είτε το έργο τους δεν αξιολογήθηκε σωστά, είτε είχαν τη ατυχία να βρεθούν στη σκιά άλλων προσώπων και γεγονότων. Υπήρξαν όμως και υπάρχουν πρόσωπα, που ενώ η προσφορά τους ήταν και είναι σημαντική, μένουν στην

αφάνεια... Το έργο των ερευνητών της ιστορίας δεν τελείωσε...

Για την παρουσίαση των προσώπων, που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην όλη ιστορική εξέλιξη της Σιάτιστας, ακολουθήσαμε και εδώ αλφαβητική σειρά, επειδή ήταν αδύνατον να βρεθούν, για όλα τα πρόσωπα, οι ακριβείς χρονολογίες, κατά τις οποίες έζησαν και έδρασαν όλα τα πρόσωπα αυτά.

== Αγαθάγγελος Στεφανάκης Μητροπολίτης Ι.Μ. Σισανίου και Σιατίστης. (1877-1882). Ένθερμος πατριώτης αναμίχτηκε ενεργά στην επανάσταση του «Μπούρινου», έστειλε από τη Σιάτιστα θερμή διαμαρτυρία προς τις Μεγάλες Δυνάμεις, βοήθησε ενεργά τους οπλαρχηγούς, μεσολάβησε να δοθεί αμνηστία στην Καπετάνισσα Περιστέρα, η οποία δέχτηκε να παραδώσει τα όπλα της μόνο στον Μητροπολίτη Αγαθάγγελο. Για τη δράση του αυτή, σε μια περιοδεία του, κακοποιήθηκε βάνουσα από Τουρκική ομάδα. Από την κακοποίηση αυτή κλονίστηκε η υγεία του. Οι προσπάθειες για τη θεραπεία του τόσο στη Θεσσαλονίκη και Κωνσταντινούπολη όσο και στη Βιέννη δεν έφεραν κανένα αποτέλεσμα και όταν κατάλαβε πως έρχεται ο θάνατος, ζήτησε να γυρίσει στη Σιάτιστα όπου στις 17 Ιουλίου 1882 παρέδωσε το πνεύμα σε ηλικία 42 ετών.

== Γεωργίου Τασιούλας – Κυρ' Τασιούλας. Ήταν γραμματέας του Αλή Πασά των Ιωαννίνων. Από τη θέση αυτή βοήθησε με πολλούς τρόπους τη Σιάτιστα. Ενίσχυσε οικονομικά τα σχολεία και με τις ενέργειές του δόθηκε άδεια από τον Αλή Πασά για την κατεδάφιση του

πρώτου ναού του Αγ. Δημητρίου και την ανέγερση μεγάλου ναού. Όταν έγινε η Επανάσταση του 1821 έφυγε και πήγε στη Στερ. Ελλάδα όπου έλαβε μέρος σε πολλές μάχες κοντά στον Γ. Καραϊσκάκη, στον Ν. Ζωναρά, στον Μπότσαρη, κατά την πολιορκία του Μεσολογγίου. Για την όλη του δράση υπάρχουν σχετικά πιστοποιητικά.

== Γκόλιας Παρθένιος Μητροπολίτης; Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1860. Ήταν το όγδοο παιδί του Γεωργίου και της Αλεξάνδρας Γκόλια. Σε ηλικία 18 ετών έγινε μοναχός στη μονή Αγ. Νικάνορα Ζάβορδας. Μετά δύο χρόνια πήγε στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί γνωρίστηκε με πολλούς μητροπολίτες οι οποίοι εκτίμησαν τις αρετές του και τον χειροτόνησαν Επίσκοπο των Δεβρών και Βελεσσών και της Γιολυανής και Δοϊράνης (περιοχή Κιλκίς) Πέρα από τα επισκοπικά του καθήκοντα ανέπτυξε και εθνική δράση κατά την περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα. Ύστερα από πολυετή θρησκευτική και εθνική δράση στην περιοχή του Σιδηροκάστρου, το Οικουμενικό Πατριαρχείο τον έκανε μέλος της Ιεράς Συνόδου. Το 1912 ήρθε στη Θεσσαλονίκη σαν εκπρόσωπος του Πατριάρχη Ιωακείμ του Γ επικεφαλής 70 Μητροπολιτών. Το επιβλητικό του παράσημα, τα πολλά παράσημα που κοσμούσαν το στήθος του και η μελωδική του φωνή εντυπώσασαν όλους που παρακολούθησαν τη δοξολογία για την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης. Στη δεξίωση που δόθηκε στη Μητρόπολη επέδωσε στο Διάδοχο Κωνσταντίνο, εκ μέρους του Πατριάρχη, εγκόλπιο με το δικέφαλο αετό ευχόμενος στον Διάδοχο να εισέλθει νικητής στην Κωνσταντινούπολη σαν φυσικός διάδοχος

των Παλαιολόγων. Το 1913 διορίστηκε Μητροπολίτης στη Μητρόπολη Μελενίκου και Σιδηροκάστρου. Το 1915 εξορίζεται από τους Βουλγάρους στη Σούλμα και από εκεί στο μοναστήρι Τραγιάν της Πλεύνας στη Βουλγαρία. Με τη συνθήκη του Βουκουρεστίου επιστρέφει στην κατεστραμμένη Μητρόπολη Σιδηροκάστρου, γέρος και φτωχός, με κλονισμένη σοβαρά την υγεία του, πεθαίνει στις 29 Ιουνίου 1921. Τα ιερά του άμφια και μέρος της βιβλιοθήκης του υπάρχουν στη Μονή Αγ. Νικάνορα (Ζάβορδα). Εκεί είχε κτίσει με δικά του χρήματα τον ναό του Αγίου Μηνά. Άλλο ένα μέρος της βιβλιοθήκης του, περίπου 200 βιβλία, δόθηκαν στον Ι. Ν. Αγίου Δημητρίου Σιάτιστας. Στον ίδιο ναό δώρισε και τις μεγάλες εικόνες του τέμπλου.

== Δημητρίου Δημήτριος- (Ελληνοκροάτης, Πατέρας του Κροατικού Θεάτρου.) Ο Δημήτριος Δημητρίου γεννήθηκε στο Ζάγκρεμπ το 1811. Οι γονείς του ήταν από τη Σιάτιστα, που είχαν εγκατασταθεί στην πρωτεύουσα της Κροατίας από το 1790. Ο πατέρας του ονομαζόταν Θεόδωρος και η μητέρα του Αφρατή. Ο Δημήτριος σπούδασε φιλοσοφία στο Ζάγκρεμπ και μετά ιατρική στο Γκρατς, στη Βιέννη και στην Πάδοβα όπου και ανακηρύχτηκε διδάκτωρ της ιατρικής. Από νέος ασχολήθηκε με την ποίηση και το θέατρο, γράφοντας ποιήματα και θεατρικά έργα στην Ελληνική και στην Κροατική γλώσσα. Με το έργο του συνέβαλε στην πνευματική και πολιτική ζωή της Κροατίας . Παράλληλα με το λογοτεχνικό του έργο διακρίθηκε και σαν Κροάτης πατριώτης. Συνδέθηκε με τον πρωτεργάτη αγωνιστή Λουδοβίκο Γκαάι στην προσπάθεια να ενώσει όλους

τους Γιουγκοσλάβους σε μια εθνική ενότητα την « Ιλιρική». Για όλα αυτά το όνομά του αναφέρεται μεταξύ των πρώτων πατριωτών και αγωνιστών. Με το πνευματικό του έργο συνέβαλε στην εθνική αφύπνιση του κροατικού λαού, στην επιβολή της κροατικής γλώσσας στη λογοτεχνία και στη δημιουργία του Εθνικού Θεάτρου της Κροατίας. Ο Δ. Δημητρίου έμεινε για όλη του τη ζωή στο Ζάγκρεμπ. Πέθανε στις 24 Ιουνίου 1872.

== Δημητρίου Θωμάς Λόγιος από τη Σιάτιστα. Ασχολήθηκε στη Βιέννη με το εμπόριο. Παράλληλα ασχολήθηκε με τη μόρφωσή του. Γνώριζε πολύ καλά τη Γερμανική και την Ιταλική γλώσσα. Έγραψε: α) Το 1779, «Γραμματική της Ιταλικής Γλώσσας», β) «Σκριτούρα Δόπια» (« Οδηγό Εμπορικής»). Περιέχει τη μέθοδο της Διπλογραφίας Κατάστιχο εμπορικών πράξεων και γ) εγχειρίδιο για τα μέτρα, τα σταθμά και τα νομίσματα των διαφόρων χωρών, βιβλίο απαραίτητο στους εμπόρους.

== Δημητρίου Παντελής. Σιατιστινός. Έλαβε μέρος από την αρχή στον Ιερό Αγώνα του 1821 σαν «μπουλουκτοής» είχε 50 άνδρες υπό την αρχηγία του Ι. Μακρυγιάννη. Πολέμησε στο Νεόκαστρο, στο Άργος, στην Αθήνα. Στο Μεσολόγγι υπό τον Χρ. Χατζηπέτρο και Γ. Καραϊσκάκη, στη μάχη της Αράχοβας πληγώθηκε στο αριστερό πόδι και στο Μεσολόγγι στο δεξί χέρι. Υπηρέτησε σαν «μπουλουκτοής» υπό τις αρχηγίες των Ν. Πανουργιά, Γ. Δουβνιώτη, Β. Μπούσογο και Αθ. Διάκο. Πολέμησε στη Λειβαδιά, Βασιλική, Μουντουνίτσα, Αλαμάνα, Νευρόπολη, Δαδί, Άμπλιανη, Στυλίδα, Άμφισσα, Γραβιά κ.λ.π.

== Δούκας Κωνσταντίνος. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1753. Από τη Σιάτιστα πήγε στη Ρωσία όπου

και πήρε τη Ρωσική υπηκοότητα. Από τη Ρωσία ήρθε στην Αυστρία. Ήταν άνθρωπος των γραμμάτων, ο ίδιος έγραψε και με δικά του έξοδα τύπωσε την « Πρακτική Αριθμητική » Στη Βιέννη συνεργάστηκε με το Ρήγα και χρηματοδότησε το έργο του. Τον συνέλαβαν οι Αυστριακοί σαν συνεργάτη του Ρήγα αλλά, ενώ παραδέχτηκε τη δράση του και τις ιδέες του Ρήγα, δεν φυλακίστηκε επειδή είχε τη ρωσική υπηκοότητα, αλλά εξορίστηκε στη Λειψία. Εκεί πέθανε το 1814 σε ηλικία 61 ετών.

== Δούκας Μιχαήλ. Σιατιστινός. Στη Σιάτιστα είχε δάσκαλο τον Μιχ. Παπαγεωργίου και η επιθυμία του ήταν να συνεχίσει τις σπουδές του. Ο πατέρας του όμως τον έφερε στα Σκόπια όπου είχε εμπορικό κατάστημα και χωρίς τη θέλησή του ασχολήθηκε με το εμπόριο. Αργότερα ο πατέρας του τον έστειλε στη Βιέννη όπου διδάχθηκε τη Γαλλική και τη Γερμανική γλώσσα. Έγραψε και έκανε αρκετές μεταφράσεις όπως: Από τα γαλλικά « Της Κύρου ηθικής περιηγήσεως» (Βιέννη 1783), « Ηθική Ιστορία Βελισσαρίου, Αρχηστρατήγου του μεγάλου Ιουστινιανού, Αυτοκράτορος Ρωμαίων» (Βιέννη 1783) « Το ηθικοπολιτικόν, μυθολογικόν» Ινδού φιλοσόφου. κ. α.

(Ο Φ. Ζυγούρης αναφέρει ότι λόγω συνωνυμίας με τον Δούκα Μιχαήλ Χατζημιχαήλ, επίσης Σιατιστινό, τα παραπάνω έργα αποδόθηκαν στον δεύτερο ενώ ο δεύτερος δεν είχε την πνευματική ωριμότητα να γράψει.)

== Ζαβίρας Γεώργιος. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1744. Ήταν ανεψιός του Μιχ. Παπαγεωργίου από τον οποίο διδάχθηκε τα εγκύκλια μαθήματα και στη συνέχεια είχε δασκάλους τον σχολάρχη Παπαμιχαήλ και

τον Νικ. Βάρκοση από τους οποίους διδάχθηκε τα ποιητικά και τη λογική. Το 1760 πήγε στην Ουγγαρία και ασχολήθηκε με το εμπόριο. Παράλληλα με το εμπόριο, που του εξασφάλιζε τα μέσα για να συνεχίσει να πλουτίζει τις γνώσεις του, παρακολούθησε μαθήματα φιλοσοφίας και δημιούργησε αξιόλογη βιβλιοθήκη. Έγραψε και μετέφρασε 34 συγγράμματα, με αποκορύφωμα το «*Νέα Ελλάς*» όπου είναι συγκεντρωμένα και με αλφαβητική σειρά τα ονόματα και τα έργα των Ελλήνων λογίων από την άλωση της Κωνσταντινουπόλεως μέχρι το τέλος του 18^{ου} αιώνα. Για το σύγγραμμα αυτό, ο Ούγγρος ελληνοστής Ανδρέας Χόρβατ γράφει ότι είναι ένα έργο επιστημονικής αξίας όπου εκεί υπάρχει η ζωή και ο παλμός του αγωνιζομένου Ελληνισμού, ο δε Άνθιμος Γαζής επαινεί και εγκωμιάζει το Γ. Ζαβίρα: « Ζαβίρας, Εκείνος, ο εκ Σιατίστης της Μακεδονίας Γεώργιος, ο αποθανατισμού άξιος.»

Ο Γεώργιος Ζαβίρας πέθανε στην Ουγγαρία το 1804 σε ηλικία 60 ετών.

== Ζαβίρας Κωνσταντίνος αδελφός του Γεωργίου Ζαβίρα, λόγιος και ο ίδιος, ανέλαβε την έκδοση των συγγραμμάτων του αδελφού του.

== Ζάχος Αριστοτέλης του Αθανασίου. Αρχιτέκτονας . Γεννήθηκε στην Καστοριά το 1879. Ήταν απόγονος της οικογένειας Ζάχου ή Ζαχαρία Δούκα εμπόρου και προκρίτου Σιάτιστας, από τη Σιάτιστα. Σπούδασε στη Γερμανία αρχιτεκτονική. Εργάστηκε για 17 χρόνια σαν διευθυντής των Δημοσίων έργων Βάδης. Στην Ελλάδα επέστρεψε το 1913 και ανέλαβε τη μελέτη σχεδίων πόλεων της Μακεδονίας. Από το 1915 μέχρι το

1917 ήταν διευθυντής τεχνικών υπηρεσιών του Δήμου Αθηναίων. Ασχολήθηκε με την ελληνική λαϊκή αρχιτεκτονική και χειροτεχνία. Είχε συλλογή ελληνικών κεντημάτων και αργυρών κοσμημάτων. Αρχιτεκτονικά του έργα είναι ναοί βυζαντινού ρυθμού, η ανοικοδόμηση του Πανεπιστημίου Σμύρνης, η αναστήλωση του ιερού ναού του Αγίου Δημητρίου Θεσσαλονίκης, η ανέγερση τριών βυζαντινών ναών στο Βόλο και η ανοικοδόμηση του μεγαλοπρεπή ναού του Αγίου Δημητρίου Σιάτιστας, που αποτελεί ένα κομψοτέχνημα. Ο Αριστοτέλης Ζάχος πέθανε το 1939 σε ηλικία 60 ετών.

== Ζυγούρη Αδελφοί. Εκδότες στη Λειψία της Γερμανίας του περιοδικού « Κλειώ ».

== Ζυγούρης Φίλιππος του Αναστασίου και της Αγνής. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1865. Φοίτησε στην Αστική Σχολή Χώρας, και τελείωσε την 1^η τάξη του Γυμνασίου στην Ελληνική Σχολή Σιάτιστας. Συνέχισε τις σπουδές του στη Θεσσαλονίκη και αποφοίτησε από το Ελληνικό Γυμνάσιο της Θεσσαλονίκης. Για οικονομικούς λόγους δεν συνέχισε τις σπουδές του. Το 1884 τον προσέλαβαν σαν δάσκαλο να διδάξει στην Ελληνική Σχολή Σιάτιστας. Στη Σιάτιστα εργάστηκε στην Αστική Σχολή Χώρας, σα δάσκαλος μέχρι το 1893 και από το 1893 μέχρι το 1909 και από το 1912 μέχρι το 1931 σαν Διευθυντής της ίδιας Σχολής. Από το 1909 μέχρι το 1911 διήυθυνε την Αστική Σχολή Κοζάνης. Έλαβε ενεργό μέρος στον Μακεδονικό Αγώνα. Ήταν στη Πρώτη Επιτροπή Μακεδονικής Άμυνας. Για την εθνική του δράση τιμήθηκε από την Ελληνική Πολιτεία. Σ' αυτόν οφείλουμε τη συγγραφή των « *Ιστορικών σημειωμάτων περί Σιατίστης και λαογραφικά αυτής* » ένα

ογκώδες ιστορικό ντοκουμέντο. Τα « Ιστορικά αυτά σημειώματα » ένα έργο, έργο ζωής του Φ.Ζυγούρη, που η συγγραφή του έγινε από το 1883 μέχρι το 1931 μια περίοδο μισού αιώνα, καθαρογράφηκε από τον ίδιο το 1945 και είδε το φως της δημοσιότητας, ύστερα από εμπειρισταωμένη και επιστημονική επιμέλεια της Θεοδώρας Ζωγράφου-Βώρου. Εκτυπώθηκε σε 3.000 αντίτυπα και μοιράστηκε δωρεάν σε όλες τις οικογένειες της Σιάτιστας.

Ο Φ. Ζυγούρης πέθανε στη Θεσσαλονίκη το 1951.

== Θεοδώρου Βασίλειος. Φιλικός Οπλαρχηγός από τη Σιάτιστα. Στις 30 Νοεμβρίου του 1820 τον κάλεσε ο Α. Υψηλάντης με το βαθμό του εκατόνταρχου, αργότερα προήχθει σε χιλίαρχο. Προήλασε μαζί με τον Κατακουζινό στις 15 Μαΐου 1821 στη Βλαχία. Μετά την ήττα στο Σκουλένιο αμύνθηκε με 500 άνδρες κοντά στον Προύθο και από εκεί πήγε στη Ρωσία.

== Θεοφάνης ο Σιαισινός. Κληρικός, Φιλικός, από τη Σιάτιστα. Κατά την επανάσταση της Χαλκιδικής, οι Δημογέροντες της Σιάτιστας επέλεξαν τον Θεοφάνη να πάει στην Κασσάνδρα και να αναλάβει γραμματέας του Εμμανουήλ Παπά. Αγωνίστηκε στη Χαλκιδική και μετά την αποτυχία της επανάστασης, συνέχισε τη δράση του στις Σπέτσες σαν γραμματέας της Δημογεροντίας. Συγκέντρωσε τους σκορπισμένους πρόσφυγες Μακεδόνες και τους εγκατέστησε στο συνοικισμό Νέας Πέλλας Αταλάντης. Έγινε γραμματέας της Ιεράς Συνόδου, τέλος χειροτονήθηκε αρχιερέας και υπηρέτησε στη Μητρόπολη Μαντινείας και Κυνουρίας. Σ' όλη τη διάρκεια επικοινωνούσε με τη γενέτειρά του Σιάτιστα την οποία βοηθούσε σε πολλά ζητήματα.

== Κανατσούλης Αθανάσιος του Αθανασίου.

Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1859. Ο πατέρας του ήταν ο ιατρός Αθανάσιος Κανατσούλης και η μητέρα του η Αγνή Χατζημικαήλ. Επειδή έμεινε ορφανός πολύ μικρός, τον προστάτησαν οι συγγενείς του της οικογένειας Κωνσταντίνου Ναούμ Ζουμπάν που έμεναν στην Κωνσταντινούπολη. Γράφτηκε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Για οικονομικούς λόγους διέκοψε τις σπουδές του και επέστρεψε στη Σιάτιστα όπου εργάστηκε σαν εκπαιδευτικός στην Αστική Σχολή της Σιάτιστας και, όταν το 1889 άρχισε τη λειτουργία του το Τραμπάντζειο Γυμνάσιο, έγινε καθηγητής της Γαλλικής γλώσσας και της Ιστορίας. Στη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα έλαβε ενεργό μέρος στις επιτροπές του Αγώνα και για τη δράση του αυτή παρασημοφορήθηκε με το Μετάλλιο του Μακ. Αγώνα. Ο Αθανάσιος Κανατσούλης ήταν η ζωντανή ιστορία της Σιάτιστας. Γνώριζε πολλές λεπτομέρειες όλων των οικογενειών εκείνων που ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στη Σιάτιστα. Πέθανε στη Σιάτιστα το 1934.

== Κανατσούλης Αθανάσιος του

Κωνσταντίνου. Γεννήθηκε στο Παρίσι το 1897. Σπούδασε ιατρική. Σαν διδάκτορας της ιατρικής ανέλαβε τη Διεύθυνση του Παθολογικού Εργαστηρίου του Νοσοκομείου Μπρουσαί του Παρισιού (1923-1926). Το 1926-1930 έγινε καθηγητής της Στρατιωτικής Ιατρικής Σχολής Αθηνών. Ίδρυσε το Καρδιολογικό Κέντρο του Στρατού (1930-1944) χρημάτισε διευθυντής του Καρδιολογικού τμήματος του Νοσ. «Ευαγγελισμός» (1944-1946). Συμμετείχε σε πολλά διεθνή ιατρικά συνέδρια και έκανε αρκετές επιστημονικές

ανακοινώσεις. Για την όλη του δράση και επιστημονική του ικανότητα έτυχε πολλών διακρίσεων, όπως:

Το παράσημο του Ταξιάρχη Φοίνικος μ.ξ., Χρυσό Σταυρό του Γεωργίου Α', Μετάλλιο Στρατιωτικής Αξίας, Ιππότης Λεγεώνας της Τιμής (γαλλικό). Πέθανε το 1957.

== Καπνουκάγιας Χρίστος. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1900 . Από το 1908 μέχρι το 1914 φοίτησε στο Δημ. Σχολ. Χώρας. Το 1920 αποφοίτησε από το Τραμπάντζειο Γυμνάσιο με άριστα και γράφτηκε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών από την οποία αποφοίτησε το 1924. Από το 1924 μέχρι 1926 δίδαξε στο Τραμπάντζειο Γυμνάσιο Σιάτιστας. Με ειδική εκπαιδευτική άδεια πήγε στη Γερμανία και σπούδασε στα Πανεπιστήμια της Λειψίας και του Βερολίνου από το 1926 μέχρι το 1930. Στη Λειψία αναγορεύτηκε διδάκτορας. Το 1930 επέστρεψε στη Ελλάδα και διορίστηκε βοηθός στο Φιλολογικό Σπουδαστήριο του Πανεπιστημίου Αθηνών και το 1939 τακτικός καθηγητής της Λατινικής Φιλολογίας μέχρι το 1949. Από το 1950 μέχρι το θάνατό του (10 Απριλίου 1991) έμεινε στη Σιάτιστα. Έγραψε αρκετά βιβλία καθώς και μεταφράσεις από τα λατινικά.

== Καρακάσης Δημήτριος του Νικολάου Ιατροφιλόσοφος. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1734 περίπου. Στη Σιάτιστα δίδαχτηκε, πέρα από τα εγκύκλια μαθήματα, ποιητικά, φιλοσοφικά, μαθηματικά και θεολογία. Αφού τελείωσε αυτές τις σπουδές, τον κάλεσε ο Σιατιστινός Μητροπολίτης Γρεβενών Γρηγόριος να αναλάβει γραμματέας της Μητροπόλεως και διδάσκαλος του Γρηγορίου. Μετά ένα έτος το 1752 πήγε στην Ουγγαρία, στην Άλλη της Σαξωνίας και στη Βιέννη όπου

έμαθε τη Λατινική και τη Γερμανική γλώσσα, παρακολούθησε μαθήματα φιλοσοφίας, μαθηματικών και σπούδασε ιατρική. Από τη Βιέννη που έμενε τον κάλεσε ο πλούσιος έμπορος Λάρισας Νικόλαος Κακάβος. Από τη Λάρισα επέστρεψε στη Σιάτιστα όπου ασκούσε το επάγγελμα του ιατρού στη Σιάτιστα και στην Κοζάνη όπου και παντρεύτηκε . Μετά δέχτηκε την πρόσκληση από το Βουκουρέστι και εργάστηκε στο εκεί νοσοκομείο.

Έγραψε: α) Το ιατρικό σύγγραμμα «Περί φλεβοτομίας» και β) Μικρά ποιήματα ιατρικού και ποικίλου περιεχομένου.

== Κασομούλη Κωνσταντίνου (Οικογένεια). Ο Κωνσταντίνος Κασομούλης καταγόταν από το Πισοδέρι Φλώρινας. Ήταν έμπορος και λόγω του επαγγέλματος μετακινιόταν από την Κοζάνη, στην Τσαρίτσανη, στις Σέρρες, στη Σιάτιστα και στη Βλάστη. Από τη Βλάστη ήταν η πρώτη γυναίκα του Σουλτάνα Παφίλη ανεψιά του Γεωργίου Φαρμάκη. Με την Σουλτάνα έκανε τρία αγόρια, τον Γεώργιο, τον Μήτρο και το Νικόλαο και, μετά το θάνατο της Σουλτάνας, ξαναπαντρεύτηκε την Αλεξάνδρα Δαλούκα από τη Σιάτιστα. Με την Αλεξάνδρα έκανε δύο κορίτσια, την Αικατερίνη και τη Σουλτάνα και ένα αγόρι το Γιάννη. Όταν άρχισε η Επανάσταση του 1821, ο Κωνσταντίνος ήταν στις Σέρρες που είχε μεγάλο εμπορικό κατάστημα και είχε κοντά του τους τρεις γιους του, το Γιώργο, το Μήτρο και το Νικόλαο, η υπόλοιπη οικογένεια ήταν στη Σιάτιστα. Ο Κωνσταντίνος και οι τρεις γιοι του είχαν μνηθεί στη Φιλική Εταιρεία. Στις Σέρρες γνωρίστηκε με τον Εμμανουήλ Παπά και έγινε συνεργάτης του. Μετά την αποτυχία του Εμμανουήλ

Παπά, ο Κωνσταντίνος πηγαίνει στη Νάουσα όπου μεταφέρει από τη Σιάτιστα τη γυναίκα του, τις δυο κόρες του και το Γιάννη. Τα άλλα του παιδιά ό Γεώργιος και ο Μήτρος έπιασαν τα λημέρια του Ολύμπου, ο δε Νικόλαος πήγε στη Σιάτιστα. Κατά την επανάσταση και την καταστροφή της Νάουσας, ο Κωνσταντίνος σκοτώθηκε, οι δε άλλοι, δηλαδή η δεύτερη γυναίκα του Αλεξάνδρα από τη Σιάτιστα, οι δυο κόρες του και ο γιος του Γιάννης, πιάστηκαν αιχμάλωτοι από τους Τούρκους. Αργότερα ο Γιάννης δραπέτευσε και αγωνίστηκε στο Μωριά μέχρι το τέλος του Αγώνα. Οι αιχμάλωτες γυναίκες απελευθερώθηκαν αργότερα με τη μεσολάβηση του Τουρκαλβανού Μεχμέτμπεη, αφού πληρώθηκε 25.000 γρόσια.

== Κασομούλης Νικόλαος. (1795 – 1871) Ο Νικόλαος Κασομούλης ξεκινά τη δράση του από τη Σιάτιστα Την 1^η Σεπτεμβρίου του 1821, με εξουσιοδότηση των προκρίτων της Σιάτιστας, πηγαίνει στην Πελοπόννησο να ζητήσει βοήθεια για να ξεκινήσει η Επανάσταση στη Δυτική Μακεδονία. Μετά από πολλές γνωριμίες με οπλαρχηγούς της Στερεάς Ελλάδας, της Πελοποννήσου και των νησιών όπως Δ. Υψηλάντη, Θ. Κολοκοτρώνη, Λ. Κουντουριώτη κ.α. ζητά να συναντήσει τον αρχηγό του Αγώνα. Τότε πληροφορείται ότι γενικός αρχηγός του Αγώνα δεν υπάρχει. Σχεδόν απογοητευμένος επιστρέφει με λίγες υποσχέσεις για βοήθεια. Από τον Όλυμπο πηγαίνει ξανά στην Πελοπόννησο και παίρνει μέρος στην καταστροφή του Δράμαλη. Τον Αύγουστο του 1823 μπαίνει στο Μεσολόγγι. Κοντά του είναι και τα δυο του αδέρφια ο Γεώργιος και ο Μήτρος και μένει εκεί μέχρι την Ηρωϊκή

Έξοδο κατά την οποία αυτός με το Γεώργιο φτάνουν σώοι στο Ζυγό, ο Μήτρος όμως χάνεται. Στο Μεσολόγγι, σαν χιλίαρχος, παρατηρεί και καταγράφει τα γεγονότα, συμμετέχει στα πολεμικά συμβούλια και γράφει τα πρακτικά. Αυτός έγραψε και το πρακτικό της Εξόδου. Εντάσσεται μαζί με 135 Μακεδόνες στη δύναμη του Γ. Καραϊσκάκη. Αργότερα ο Δ. Υψηλάντης τον διορίζει μέλος Δικαστικών Επιτροπών και τελικά αναλαμβάνει φρούραρχος Αθηνών. Ο αδελφός του Γεώργιος, σαν αντεπιθεωρητής, επικουρικής χωροφυλακής την 17^η Νοεμβρίου 1847 σε συμπλοκή εναντίον ληστών στη Φθιώτιδα σκοτώνεται.

Ο Νικόλαος Κασομούλης, εκτός από τη συμμετοχή του στον Αγώνα για τη Λευτεριά, μας άφησε ένα πραγματικό θησαυρό τα «Στρατιωτικά Ενθυμήματα» που είναι η Ιστορία του αρματολικισμού και της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 γραμμένη από τον ίδιο, ο οποίος έζησε από κοντά όλα τα γεγονότα που περιγράφει.

Ο Δημήτριος Μιχαήλ Σιάσιος, φιλόλογος καθηγητής από τη Σιάτιστα στο βιβλίο του που κυκλοφόρησε πρόσφατα (το 2011) « *Οι Κασομούληδες του 1821 και η Σιάτιστα*» «*Η Δυτική Μακεδονία στον Αγώνα της Εθνικής Παλιγγενεσίας*» μέσα από τις 232 σελίδες κάνει μια σημαντική παρουσίαση πολλών στοιχείων για την καταγωγή, τη ζωή και τη δράση της οικογένειας Κωνσταντίνου Κασομούλη. Έχει στόχο να αποδείξει ότι η οικογένεια των αγωνιστών του 1821 καταγόταν από τη Σιάτιστα και όχι από την Κοζάνη όπως παρουσιάζεται από τον εκδότη των «Στρατιωτικών Ενθυμημάτων» Γ. Βλαχογιάννη και του Κοζανίτη Ν.

Δελταλή. Ο Δ.Μ.Σιάσιος με τη συγκέντρωση και παρουσίαση στο βιβλίο του πολλών αδιάφυστων στοιχείων, δημοσιευμένων και αδημοσίευτων εγγράφων και άλλων μαρτυριών, προσπαθεί να αποδείξει τις λαθροχειρίες και τις παρακαράξεις μιας ιστορικής πραγματικότητας.

Εξ άλλου είναι σε όλους γνωστό ότι ως ιδιαίτερες πατρίδες των μελών της οικογένειας Κασομούλη αναφέρονται το Πισοδέρι, η Βλάστη και η Σιάτιστα. Από πού προκύπτει ότι η ιδιαίτερη πατρίδα του Ν. Κασομούλη ήταν η Κοζάνη; ...

== Κασσανδρινός Λάμπρος . Φιλικός. Αγωνίστηκε κατά την Επανάσταση του 1821 και μαζί με τον συμπατριώτη του Ιωάννη (Νάνο) Τουρούντζια σκοτώθηκε στην καταστροφή των Ψαρών.

== Κράκα Περιστέρα - Καπετάνισσα Περιστέρα. Η Συνθήκη του Αγ. Στεφάνου που δημιουργούσε τη Μεγάλη Βουλγαρία ανησύχησε όλους τους Μακεδόνες οι οποίοι αντέδρασαν. Η Σιάτιστα πάντα πρώτη σε εθνικούς αγώνες με ένθερμο υποστηρικτή τον Μητροπολίτη Αγαθάγγελο, συμμετείχε ενεργά στην επανάσταση του Μπούρινου όπου στις 18 Φεβρουαρίου 1878 500 περίπου ένοπλοι σχημάτισαν προσωρινή κυβέρνηση. Με προκήρυξη ζητούσαν την απελευθέρωση από τον Τουρκικό ζυγό και την ένωση της Μακεδονίας με την μητέρα Ελλάδα. Τότε σχηματίστηκαν εθελοντικά σώματα με καπεταναίους τους Νταβέλη, Λεωνίδα, Νταλίπη, Μπρούφα, Παπαδήμα, Φαρμάκη, Σπανού και άλλους. Ανάμεσα στους πρώτους Σιατιστινούς που πήραν τα όπλα ήταν και ο Γεώργιος (Γούλιας) Κράκας που κατατάχτηκε στο σώμα του Σπανού. Όταν ο Σπανός

σκοτώθηκε το σώμα του διαλύθηκε σε μικρότερα σώματα. Ένα από αυτά σχημάτισε ο Γούλιας Κράκας με σοβαρή δράση κατά των Τούρκων. Σύνδεσμο και συνεργάτη είχε στη Σιάτιστα την αδελφή του Περιστέρα. Όταν οι Τούρκοι τον έπιασαν και με τρομερά βασανιστήρια τον σκότωσαν , η αδελφή του Περιστέρα βγήκε στο βουνό και ανέλαβε την αρχηγία του σώματος του αδελφού της με το όνομα «Καπετάν Βαγγέλης» ή «Καπετάν Σπανοβαγγέλης». Η δράση της δημιουργούσε προβλήματα στους Τούρκους γι' αυτό την αποκήρυξαν με αρκετά μεγάλο χρηματικό ποσό. Με τη μεσολάβηση του Μητροπολίτη Αγαθαγγέλλου της δόθηκε αμνηστία. Η Καπετάνισσα Περιστέρα δέχτηκε να παραδώσει τα όπλα, όχι όμως στους Τούρκους, αλλά στο Μητροπολίτη. Ένοπλη και με τη φορεσιά του Καπετάνιου πήγε στη Μητρόπολη, πυροβόλησε για τελευταία φορά από τον εξώστη της Μητρόπολης και παρέδωσε στο Δεσπότη το όπλο της. Για λίγο καιρό κυκλοφορούσε ελεύθερα στη Σιάτιστα αλλά κάτω από την απειλή της δολοφονίας της έφυγε από τη Σιάτιστα και πήγε να ζήσει στη Θεσσαλία. Παντρεύτηκε ένα από τα πρωτοπαλικάρά της, το Νικόλαο Αποστόλου. Με το Νικόλαο έζησε οκτώ περίπου χρόνια και έκανε δυο κορίτσια, αλλά είχε αρκετές περιπέτειες. Όταν ο Νικόλαος δολοφονήθηκε, ξαναπαντρεύτηκε κάποιον Παπαγιαννόπουλο . Από το δεύτερο γάμο της απέκτησε ένα γιο το Χαρίλαο. Χήρεψε για δεύτερη φορά. Έμεινε στη Θεσσαλία (Αμπελώνα Λαρίσης) και ασχολήθηκε με την οικογένειά της. Πέθανε το 1938, σε ηλικία 78 ετών.

== Λαοσιάς Νικόλαος ή Λαοπάς ή
Αναγνώστης Λαοπάς Ήταν ένας από τους

πρωτεργάτες της Φιλικής Εταιρείας, με αρκετή μόρφωση, χρημάτισε γραμματέας σε πολλούς Τούρκους Πασάδες. Έπαιξε σημαντικό διπλωματικό ρόλο σα γραμματέας βοηθώντας και προετοιμάζοντας τους Έλληνες για το μεγάλο Αγώνα. Εκμεταλλεύτηκε την επιθυμία του Σουλεϊμάν Πασά να καταπνίξει τη στάση του Αλή-Πασά και με φερμάνι, που το έγραψε ο ίδιος ο Λασπιάς για λογαριασμό του Σουλεϊμάν, παρακίνησε τους Έλληνες να εξοπλιστούν για να χτυπήσουν τάχα τον Αλή-Πασά. Με τον τρόπο αυτό, μια σημαντική δύναμη Ελλήνων βρέθηκε έτοιμη στη μεγάλη επανάσταση του 1821. Η πράξη αυτή στοίχισε τη ζωή του Σουλεϊμάν.

== Λογοθέτης (Πρόκριτος). Ήταν άνδρας δυναμικός και δραστήριος σε κρίσιμες για τη Σιάτιστα καταστάσεις. Αντιμετώπισε δυναμικά την επιδρομή των Αλβανών Γκαβολιάτσιον, Βεϊτση και Σταμούλη το 1750 ή 1760. Περισσότερα στοιχεία δεν υπάρχουν.

== Μαρκίδες Πούλιου – Αδελφοί (Πούπλιος και Γεώργιος). Ο πατέρας τους Μάρκος Πούλιου ήταν έμπορος. Το 1763 βρισκόταν στην Λειψία και το 1776 πήγε στην Αυστρία. Τότε έφερε κοντά του από τη Σιάτιστα τα δυο του παιδιά. Περισσότερα για τον Μάρκο Πούλιο δεν γνωρίζουμε. Οι αδελφοί Πούπλιος και Γεώργιος στη Βιέννη ανέλαβαν το τυπογραφείο του Αυστριακού *Baumeister* και το 1790, με άδεια της Αυστριακής κυβέρνησης, εκδίδουν την πρώτη Ελληνική Εφημερίδα με τον τίτλο « *ΕΦΗΜΕΡΙΣ* ». Συνδέθηκαν στενά με το Ρήγα Φεραίο, υιοθέτησαν τις ιδέες του και φρόντισαν να διαδοθούν γρήγορα οι ιδέες αυτές μεταξύ των Ελλήνων του εξωτερικού καθώς και των υπόδουλων βαλκανικών λαών. Στα τυπογραφεία των Μαρκίδων

τυπώθηκαν τα παρακάτω έργα του Ρήγα 1) *Ο Νέος Ανάχαρσις* 1^{ος} και 2^{ος} τόμος, 2) *Ο Ηθικός Τρίπους*, 3) *Το Στρατιωτικόν Εγκόλπιον* και 4) *Η Νέα Πολιτική Διοίκησης*. Αυτή περιείχε α) την *Επαναστατική Προκήρυξη*, β) τη *Διακήρυξη των δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, γ) το *Σύνταγμα* και δ) το *Θούριο*. Το έντυπο αυτό επαναστατικό υλικό μοιράστηκε στην Ελλάδα και στις άλλες βαλκανικές χώρες. Οι πρώτοι διανομείς ήταν ο Θεοχάρης Τουρούντζιας από τη Σιάτιστα και ο Παναγιώτης Εμμανουήλ από την Καστοριά (οι δυο αυτοί μαζί με τους άλλους συνεργάτες του Ρήγα στραγγαλίστηκαν στο Βελιγράδι).

Μετά τη σύλληψη του Ρήγα και των άλλων επτά συνεργατών του και τη δέσμευση του επαναστατικού υλικού από τους Αυστριακούς, έκλεισε το τυπογραφείο και σταμάτησε η έκδοση της εφημερίδας «*ΕΦΗΜΕΡΙΣ*». Τον Γεώργιο Πούλιο που ήταν και ο κύριος συνεργάτης του Ρήγα, τον συνέλαβαν οι Αυστριακοί, επειδή όμως είχε την Αυστριακή υπηκοότητα δεν τον παρέδωσαν στους Τούρκους αλλά τον εξόρισαν, τον δε Πούπλιο (Πούλιο) δεν μπόρεσαν να τον συλλάβουν επειδή βρισκόταν σε περιοδεία έξω από τα Αυστριακά σύνορα.

== Μέγας Γεώργιος του Αναστασίου. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1890. Έγινε καθηγητής Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Μεταξύ των άλλων που έγραψε είναι και η τετράτομη «Παγκόσμια Λαογραφία και Γεωγραφία»

== Νάτσινας Αλέξανδρος του Θ. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1908. Ακολούθησε το στρατιωτικό στάδιο. Σαν αξιωματικός έφτασε το βαθμό του αντιστρατήγου. Σαν επιτελικός υπηρέτησε στη στρατιά, στο Γ.Ε.Σ. στο

Γ.Ε.ΕΘ.Α., έγραψε στρατιωτικές μελέτες. Τιμήθηκε με πολλές διακρίσεις. Έλαβε το Αριστείο Ανδρείας, το Μεγαλόσταυρο του Παναγίου Τάφου, τον Πολεμικό Σταυρό, και τον Ανώτερο Ταξίαρχη του Τάγματος Γεωργίου του Α'. == Νιόπλιος Γεώργιος ή Ρούσης. Ο Γεώργιος Νιόπλιος ή Ρούσης ήταν εγγονός του Ιατροφιλόσοφου Γεωργίου Ζωσιμά Ρούση . Το επώνυμο Νιόπλιος το πήρε από τον τιμητικό τίτλο του παππού του « *NOBILIS* »

Ο Γ. Νιόπλιος σαν προεστός της Σιάτιστας παρουσίασε σημαντική δράση και αντιμετώπισε κρίσιμες καταστάσεις. Μυήθηκε στη Φιλική Εταιρεία, έλαβε μέρος στη συνάντηση των οπλαρχηγών της Νάουσας, της Βέροιας και των προεστών της Καστοριάς, των Βοδενών και της Κοζάνης στη Μονή Δοβρά για την επανάσταση της Νάουσας το 1822. Αντιμετώπισε, πότε δυναμικά και πότε διπλωματικά τις διάφορες επιδρομές των Τουρκαλβανών.

== Ντιος Κωνσταντίνος του Νικ. Ο Κωνσταντίνος Ντιος είναι ο συνεχιστής της Θάλειας Φλωρά-Καραβία ένα νέο ταλέντο στα εικαστικά. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα από Σιατιστινούς γονείς. Τελείωσε το Δημοτικό Σχολείο Γεράνειας και το Τραμπάντζειο Γυμνάσιο Σιάτιστας και συνέχισε τις σπουδές του σε Σχολή Καλών Τεχνών στο Παρίσι. Με την επιστροφή του στη γενέτειρα, εργάστηκε για λίγο και στη συνέχεια πήγε στην Κοζάνη όπου διορίστηκε καθηγητής καλλιτεχνικών. Παράλληλα εργάζεται στο δικό του ατελιέ δημιουργώντας ένα έργο που προοιωνίζεται σημαντικό. Μια σοβαρή και σε βάθος ανάλυση έργων του καλλιτέχνη παρουσιάζει ο Νικόλαος Ψημμένος με το βιβλίο του «Προσεγγίσεις στο έργο του

Κώστα Ντιο» Ιωάννινα 2010. Στον πρόλογό του γράφει: « Ο Κώστας Ντιος συνεχίζει την παρουσία της γενέτειράς του Σιάτιστας στο νεοελληνικό εικαστικό γίγνεσθαι, μιας παρουσίας ως εκπροσώπους της οποίας θα μπορούσε κανείς να προβάλλει τον Χριστόφορο Ζωγράφο κατά τον 19^ο και τη Θάλεια Φλωρά-Καραβία κατά τον 20^ο αιώνα. Η έννοια της συνέχειας δεν έχει, βέβαια, τη σημασία της παραλαβής της σκυτάλης από χέρι σε χέρι και της πορείας τους στον δρόμο, αλλά του κοινού σημείου αναφοράς, που είναι αναμφίβολα η πατρίδα.».

== Παπαγεωργίου Μιχαήλ του Γεωργίου.

Γεννήθηκε στη Σιάτιστα στις 26 Φεβρουαρίου 1727. Παρακολούθησε τα εγκύκλια μαθήματα στη Σιάτιστα και συνέχισε στα Γιάννινα με δάσκαλο τον Ευγένιο Βούλγαρη. Έγινε δάσκαλος στη Σιάτιστα, στην Εράτυνα και στο Μελένικο. Θέλοντας να διευρύνει τις γνώσεις του, πήγε στη Γερμανία όπου έμαθε τη γερμανική και τη λατινική γλώσσα συνέχισε στο πανεπιστήμιο της Βιέννης όπου παρακολούθησε μαθήματα Φιλοσοφίας και Ιατρικής. Διορίστηκε δάσκαλος στην Ελληνική παροικία της Βιέννης. Μετά από αρκετά χρόνια, πήγε στη Βουδαπέστη και δίδαξε σε διάφορα σχολεία της Ουγγαρίας στα παιδιά των Ελλήνων. Τέλος επέστρεψε στη Βιέννη όπου πέθανε το 1796.

Εκτός από το διδακτικό του έργο έγραψε τα παρακάτω συγγράμματα:

1) Το «Μέγα Αλφαβητάριον» εκδόθηκε πρώτα στη Βιέννη το 1771 και επανεκδόθηκε στη Πέστη της Ουγγαρίας το 1788.

2) «Μικρόν Αλφαβητάριον» εκδόθηκε στη Βιέννη.

3) «Είσοδον ραδιαν εις την Γερμανικήν γλώσσαν» βιβλίο απαραίτητο για όσους θέλουν να μάθουν τη Γερμανική γλώσσα. Εκδόθηκε στη Βιέννη το 1764

4) «Πρόχειρον και ευπόριστον διδάσκαλον των πρωτοπειρών Ρωμελιτών της Γερμανικής γλώσσης» εκδόθηκε πρώτα στη Βιέννη το 1772 και δεύτερη έκδοση στην Πέστη το 1792.

5) «Οικιακόν και πρόχειρον διδάσκαλον των αρχαρίων της Ελληνικής γλώσσης» Εκδόθηκε στη Βιέννη το 1783

6) «Επη ηρωελεγικά ιαμβικά πολλώτατα».

7) Προλόγισε τη «Γραμματική» του Μανουήλ Μοσκοπούλου και έγραψε τη ζωή του συγγραφέα της. Η «Γραμματική εκδόθηκε το 1773.

Πολλά είναι και τα ανέκδοτα έργα του.

== Παπαγόρας Ιωάννης (Φιλικός – αγωνιστής του 1821).

== Παπαζώλης ή Παπάζογλου Γεώργιος. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1725. Ασχολήθηκε με το εμπόριο στη Θεσσαλονίκη και μετά στην Οδησό. Στη Ρωσία γνωρίστηκε με τους Ρώσους αξιωματικούς αδελφούς Ορλώφ της Αυλής της Τσαρίνας Αικατερίνης της Μεγάλης. Η γνωριμία του αυτή και ο ανήσυχος χαρακτήρας του τον οδήγησαν να αφήσει το εμπόριο και να καταταγεί στον Ρωσικό στρατό, όπου είχε ραγδαία εξέλιξη. Το 1765 γράφει τους στρατιωτικούς κανονισμούς με τίτλο « *Διδασκαλία, ήγουν ερμηνεία της πολεμικής τάξεως και τέχνης*». Οραματίζεται την απελευθέρωση της Ελλάδας. Με θέρμη πείθει τους αδελφούς Ορλώφ, αρκετά σημαντικά μέλη της Αυλής της Αικατερίνης και αυτήν την ίδια να βοηθήσουν στην

απελευθέρωση της πατρίδας του. Με τη διαβεβαίωση όλων αυτών ότι θα βοηθήσουν, κατεβαίνει στην Ελλάδα και έρχεται σε επαφή με τους αρματολούς και προκρίτους από την Ήπειρο μέχρι τη Μάνη και με πύρινους λόγους προσπαθεί να τους πείσει ότι πίσω υπάρχει η μεγάλη βοήθεια από τη Ρωσία. Οργανώνει τον αγώνα στην Ιταλία και τον Φεβρουάριο του 1770 φτάνει από την Ιταλία στην Πελοπόννησο με τους αδελφούς Ορλώφ και τρία ρωσικά καράβια και από εκεί αρχίζει την επανάσταση. Δυστυχώς όμως η βοήθεια που περίμενε από τη Ρωσία περιορίστηκε μόνο σε λίγα όπλα και μπροστά στην αντίσταση των Τούρκων, οι Ρώσοι εγκατέλειψαν τους Έλληνες στην τύχη τους. Η επανάσταση πνίγηκε στο αίμα και ο Παπαζώλης ενώθηκε με τον Λάμπρο Κατσώνη και συνέχισε τον αγώνα στη θάλασσα. Εκεί το 1775 έπαθε καρδιακό επεισόδιο και πέθανε σε ηλικία 50 ετών. Αλλά και ο αγώνας αυτός του Κατσώνη προδόθηκε από την Τσαρίνα Αικατερίνη τη Μεγάλη .

Στην Ιταλία, δια μέσου της οποίας ήρθε στην Ελλάδα για να οργανώσει την επανάσταση, πιθανόν να είχε και κάποιες διασυνδέσεις τις οποίες δεν γνωρίζουμε. Αυτό το συμπεραίνουμε από το γεγονός ότι το περασμένο καλοκαίρι επισκέφτηκαν τη Σιάτιστα μέλη οικογένειας Ιταλών με το οικογενειακό επώνυμο Παπαζόλι και ζητούσαν πληροφορίες για την οικογένεια Γεωργίου Παπαζώλη. Επισκέφτηκαν το σπίτι της οικογένειας Παπαζώλη που σώζεται μέχρι σήμερα και είναι ιδιοκτησίας Νικολ. Αθ. Τράκου, στην περιοχή Φούρκα.

Για την οικογένεια Παπαζώλη ο δημοσιογράφος Ιωάννης Ζήρας σε μια διάλεξη που έκανε στη Σιάτιστα

ανέφερε: «... Ο Γεώργιος Παπαζώλης γεννήθηκε εδώ στη Σιάτιστα στα 1725. Η οικογένειά του ήταν από τις αρχοντικές της Σιατιστής. Μ' αυτήν την οικογένεια όμως συνέβαινε το παράδοξο, ότι απέφευγε τον συγχρωτισμό και τις σχέσεις με τα λαϊκά στρώματα. Απ' αυτήν φαίνεται την υπεροπτική διάθεση απόμεινε και μια παληά σιατισινή παροιμία, που λένε για τις γυναίκες που κλείνονται στα σπίτια τους. « Μη σφαλνέστε σαν τις Παπαζογλάθκες»

== Παπαπαύλου Αλέξανδρος. Μικρότερος αδελφός του Λεωνίδα Παπαπαύλου. Σπούδασε Νομικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και διορίστηκε Γενικός Πρόξενος της Ελλάδας στη Ρόδο, πρωτεύουσα των Δωδεκανήσων υπό Ιταλική κατοχή.

== Παπαπαύλου Λεωνίδας. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1866. Αποφοίτησε από το ημιγυμνάσιο Σιάτιστας και συνέχισε τις σπουδές του στο γυμνάσιο του Μοναστηρίου. Διορίστηκε διδάσκαλος στο Μοναστήρι και παράλληλα εργαζόταν και στο εκεί Ελληνικό Προξενείο. Από τις Τουρκικές αρχές θεωρήθηκε ύποπτος για εθνική δράση. Ο Έλληνας Πρόξενος τον φυγάδεψε στη Σιάτιστα. Από τη Σιάτιστα πήγε στην Αθήνα και με κληροδότημα του Τραμπανιζή σπούδασε φιλολογία. Διορίστηκε καθηγητής στη Λευκωσία της Κύπρου. Από εκεί πήγε στη Γερμανία και σπούδασε παιδαγωγικά και επέστρεψε στο Μοναστήρι που έγινε Γυμνασιάρχης. Η βουλγαρική προπαγάνδα τον ανάγκασε να φύγει από το Μοναστήρι και να διοριστεί Γυμνασιάρχης του Γυμνασίου Σερρών. Εκεί έγινε ο στόχος πάλι των Βουλγάρων, οι οποίοι στον Πρώτο Βαλκανικό πόλεμο είχαν καταλάβει τις Σέρρες. Όταν, το 1913 κατά τον Ελληνοβουλγαρικό πόλεμο, υποχρεώθηκαν νικημένοι να φύγουν από τις Σέρρες

ανάμεσα στις τρομερές βαρβαρότητες που έκαναν, συνέλαβαν τον Λεωνίδα μαζί με άλλους επτά προκρίτους των Σερρών και τους κατακρεούρησαν.

== Παυλίδης Δημήτριος. Σιατιστινός δάσκαλος στο Μεσολόγγι. Μεταφραστής της εφημερίδας του Μάγιερ « Χρονικά ».

== Περραιβός Χριστόφορος. (Χριστόφορος Περραιβός ήταν ψευδώνυμο, το πραγματικό του όνομα ήταν *Χριστόφορος Χαϊζηβασιλείου ή Χαϊζηβασίλης*.) Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1774. Το 1796 μετανάστευσε στο Βουκουρέστι και από εκεί στη Βιέννη. Εκεί γνωρίστηκε με το Ρήγα. Στην Τεργέστη συνελήφθη αλλά με τη μεσολάβηση του Γάλλου Προξένου απαλλάχτηκε με τη δικαιολογία ότι ήταν κάτοικος της Πάργας. Το 1817 πήγε στη Ρωσία όπου μυήθηκε στη Φιλική Εταιρία. Από τη Ρωσία κατέβηκε στη Μάνη για να οργανώσει την επανάσταση, Από τη Μάνη στην Ήπειρο, πολέμησε στο Σούλι και μετά την καταστροφή του Σουλίου, πήγε στη Στερεά Ελλάδα και έλαβε μέρος σε πολλές μάχες. Έγινε υπουργός του Πολέμου και μετά την απελευθέρωση έγινε συνταγματάρχης της Φάλαγγας. Έφτασε στο βαθμό του υποστρατήγου. Έγραψε μεταξύ αυτών τις ιστορίες του Σουλίου και της Πάργας. Πέθανε το 1863.

== Περπέσσας Χαρίλαος του Κωνσταντίνου Γεννήθηκε στη Λειψία της Γερμανίας. Ο πατέρας του Κωνσταντίνος Περπέσσας, είχε μεταναστεύσει από τη Σιάτιστα στη Λειψία στο τέλος του 19^{ου} αιώνα και εργάστηκε στον οίκο εμπορίας γουναρικών και δερμάτων του επίσης Σιατιστινού Δ. Μουσταφά. Αργότερα ο Κωνσταντίνος ανέλαβε ο ίδιος τον εμπορικό

οίκο Μουσταφά. Ο Χαρίλαος που ήταν το πρώτο παιδί του Κωνσταντίνου, δεν ασχολήθηκε με το εμπόριο του πατέρα του, αλλά σπούδασε μουσική. Με τις σπουδές του στη Γερμανία και το μεγάλο του ταλέντο στη μουσική έγινε μουσικοσυνθέτης. Η αξία του αναγνωρίστηκε διεθνώς, αν και στην ιδιαίτερή του πατρίδα τη Σιάτιστα ήταν άγνωστος. Από τη Λειψία πήγε στη Μασαχουσέτη των Η.Π.Α. όπου συνέχισε να εργάζεται σαν συνθέτης. Το 1935 ο Χαρίλαος Περγέσσας πήρε το πρώτο βραβείο μουσικής σύνθεσης από την Ακαδημία Αθηνών. Ο μεγάλος Έλληνας Μαέστρος της Μητροπολιτικής Όπερας της Νέας Υόρκης Δημήτριος Μητρόπουλος, τον ξεχώρισε και, με την παρουσίαση στο ρεπερτόριό του έργα του μουσικοσυνθέτη Χαρίλαου, τον έκανε γνωστό στο καλλιτεχνικό κοινό της Αμερικής. Ο Χαρίλαος Περγέσσας πέθανε στην Αμερική το 1995.

Πρόσφατα, από την οικογένεια Μάνκεν, έγινε δωρεά στο Τραμπάντζειο Γυμνάσιο Σιάτιστας το πιάνο της Κόρης του συνθέτη, Πιανίστα και Μουσικοπαιδαγωγού Ελεονώρας Περγέσσα – Μάνκεν.

== Ρούσης Γεώργιος του Ζωσιμά. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1735. Πατέρας του ήταν ο ιερέας Ζωσιμάς Ρούσης ο οποίος, μετά τη χηρεία του, χειροτονήθηκε Επίσκοπος και έγινε Αρχιεπίσκοπος Αχριδών. Ο Γεώργιος Ρούσης ήταν μια σημαντική προσωπικότητα της Σιάτιστας. Ιατροφιλόσοφος, πολυμαθής, γνώριζε άριστα τη λατινική, την ιταλική και την ελληνική γλώσσα. Για την πολυμαθειά του αυτή πήρε τον τίτλο του « *NOBILIS* » Έγινε καθηγητής και πρύτανης του Πανεπιστημίου της Παταύιας στην Ιταλία.

== Ρούσης Ζωσιμάς του Νικολάου.

Μητροπολίτης Ι.Μ.Σισανίου και Σιατίστης (Λεπτομέρειες στο κεφάλ. «Εκκλησία»)

== Σφήκας Αλέξανδρος του Γεωρ. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1907. Ήταν γιος του Γεωργίου Σφήκα που σφαγιάστηκε από τους Βουλγάρους. Έγινε καθηγητής της Γεωδесίας και Τοπογραφίας στο Μετσόβειο Πολυτεχνείο.

== Σφήκας Γεώργιος. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1874, σπούδασε φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, διορίστηκε καθηγητής του Τραμπαντζείου Γυμνασίου . Παντρεύτηκε τη Βασιλική Ν. Ρούζιου (Ο Ν. Ρούζιος ήταν ένθερμος πατριώτης, δυναμικός παράγοντας της Σιάτιστας που συνέβαλε στη σωτηρία της Σιάτιστας από την επιδρομή Γκέγκηδων με αρχηγό τον Μπαϊράμ Αγά). Ο Γεώργιος Σφήκας επειδή ήθελε περισσότερη εθνική δράση, πήγε στις περιφέρειες Σιδηροκάστρου, Μοναστηρίου, Κρουσόβου, Μελενίκου και Κάτω Τζουμαγιάς, όπου παράλληλα με τη διαπαιδαγώγηση των Ελλήνων, ανέπτυξε σημαντική δράση κατά της βουλγαρικής προπαγάνδας. Στη δραστηριότητά του αυτή είχε συμπαραστάτη τη γυναίκα του Βασιλική η οποία με τη δυναμική της παρουσία, στο Μελένικο, ματαίωσε το κτίσιμο βουλγαρικού σχολείου και εκκλησίας. Για αυτή της την ενέργεια φυλακίστηκε από τους Τούρκους. Το 1917 οι Βούλγαροι συνέλαβαν το Γ. Σφήκα και τον κατακρεούργησαν στο Λιβάνοβο της Βουλγαρίας.

== Τζίνου (Αδελφοί) Κων/νος και Δημήτριος)

α) Ο Τζίνος Κωνσταντίνος ήταν κι αυτός ένας από τους πολλούς συνεργάτες του Ρήγα, που όπως γράφει ο Άνθιμος Γαζής, τα ονόματά τους δεν είναι

γνωστά, αν και η προσφορά τους στον αγώνα για τη λευτεριά ήταν μεγάλη. Από ό,τι γνωρίζουμε περιόδευσε με πατριωτικό ενθουσιασμό σε πολλά μέρη της Ελλάδας, μοίρασε το «Θούριο» και διακίνησε με θέρμη τις επαναστατικές ιδέες του Ρήγα.

β) Ο Τζίνος Δημήτριος. Στις αρχές του 1821 φυλακίστηκε από τους Τούρκους, μετά την αποφυλάκισή του συναντήθηκε στη Σιάτιστα με τον Ν. Κασομούλη. Το 1822 πήγε με αποστολή στα Ψαρά και από εκεί πήγε στην Πελοπόννησο και μπήκε στη στρατιωτική δύναμη του Κολοκοτρώνη, πολέμησε στην πολιορκία της Τρίπολης και έλαβε μέρος σε πολλές άλλες μάχες. Μετά την απελευθέρωση κατατάχτηκε στη Χωροφυλακή και από το 1836 αρχίζει σοβαρό αγώνα κατά των ληστών που λυμαίνονταν όλον τον τότε ελεύθερο ελλαδικό χώρο. Κατηγορήθηκε πολλές φορές για τα πολύ σκληρά μέτρα που έπαιρνε. Το 1850 έγινε Επιθεωρητής Χωροφυλακής και διοικητής Αποσπασμάτων της Στερεάς Ελλάδας. Πέθανε στην Τρίπολη στις 29 Φεβρουαρίου 1860 σε ηλικία 60 χρονών.

== Τουρούτζιας Θεοχάρης. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1776. Μαζί με τον αδελφό του Ιωάννη πήγαν στην Ευρώπη και ασχολήθηκαν με το εμπόριο. Ο Θεοχάρης πήγε στη Βιέννη και ο αδελφός του στο Σεμλίνο. Στη Βιέννη συνδέθηκε με το Ρήγα και έγινε ένας από τους πρώτους συνεργάτες του και μαζί με τους αδελφούς Εμμανουήλ από την Καστοριά διακινούσαν το επαναστατικό υλικό. Συνελήφθη από τους Αυστριακούς, παραδόθηκε στους Τούρκους και μαζί με το Ρήγα και τους άλλους συντρόφους στραγγαλίστηκε στο Βελιγράδι,

στις 24 Ιουνίου 1798 σε ηλικία 22 ετών. Η μητέρα των αδελφών Εμμανουήλ (Ιωάννη και Παναγιώτη από την Καστοριά), ήταν από τη Σιάτιστα. Αυτό ίσως να ήταν η αιτία που συνδέθηκε μαζί τους ο Θεοχάρης Τουρούντζιας.

== Τουρούντζιας Ιωάννης. Αδελφός του Θεοχάρη συγκλονίστηκε από το τραγικό τέλος του αδελφού του και πήρε την απόφαση να συνεχίσει, με όποιο τρόπο μπορέσει, τον αγώνα που άρχισε ο αδελφός του για την απελευθέρωση της πατρίδας. Από στοιχεία των: Φ. Ζυγούρη «Ιστορικά σημειώματα περί Σιατίστης και λαογραφικά αυτής» , Γ. Μπόντα « Η συμβολή της Σιάτιστας στον αγώνα του 1821», Δ. Χατζή « Οι Μακεδόνες εις το ολοκαύτωμα των Ψαρών», Χ. Κανατσούλη « Θεοχάρης Γ. Τουρούντζιας» πληροφορούμαστε ότι στο μεγάλο ξεσηκωμό του 1821 ο Ιωάννης (καϊδευτικά Νάνος) Τουρούντζιας, σαν οπλαρχηγός Ελλήνων αγωνιστών, βρισκόταν μαζί με άλλους 1027 ή 1200 Μακεδόνες στα Ψαρά. Εκεί αγωνιζόμενος θυσιάζεται κατά την καταστροφή των Ψαρών.

== Τόζης Ιωάννης του Αργυρίου. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1899. Φοίτησε στην Αστική Σχολή Σιάτιστας. Φτωχός και ορφανός από πατέρα αναγκάστηκε να μεταναστεύσει στις Η.Π.Αμερικής. Εκεί με την εργατικότητα του αντιμετώπισε τις δύσκολες συνθήκες του μετανάστη και βελτίωσε τα οικονομικά του. Παράλληλα με την εργασία του πλούτισε τις γνώσεις του και ικανοποίησε το όνειρό του να ασχοληθεί με την ποίηση. Σε ηλικία 19 ετών το 1918 εκδίδει στη Νέα Υόρκη των Η.Π.Α. την πρώτη του συλλογή από ποιήματα

και πεζά με τον τίτλο « Αόρατες Αναλαμπές.» Αργότερα έγραψε και δημοσίευσε σε διάφορα περιοδικά, ποιήματα και πεζά μέσα από τα οποία φαίνεται η πνευματικότητα του. Στη Σιάτιστα, που η αγάπη του ήταν απεριόριστη, δώρισε 500 περίπου τόμους βιβλίων, από την ιδιωτική του βιβλιοθήκη. Για τη Σιάτιστα έγραψε αρκετές μελέτες και συνέβαλε στην καταγραφή και διάσωση πολλών αγνώστων πτυχών της ιστορίας της γενέτειράς του. Ανάμεσα σ' αυτά είναι και ο Ύμνος στη Σιάτιστα.

« Η ΣΙΑΤΙΣΤΑ.»

*« Μεσ' στο χορό που σέρνουνε με πόθο και καμάρι
κοπέλλες, που διακρίθηκαν στη λεβεντιά και χάρη,
είναι και μια λεβέντισσα πεντάμορφη πιασμένη
όπου την λένε Σιάτιστα, στον κόσμο ξακουσμένη.*

.....

Με το ποίημα αυτό, που αποτελείται από 138 στίχους, ο ποιητής παρουσιάζει όλη την ιστορική πορεία της Σιάτιστας και καταλήγει με το αισιόδοξο μήνυμα.

...Κι έτσι ακόμα μια φορά αλήθευεν η ρήση:

«Είναι γραμμένο η Σιάτιστα να ζήσει και θα ζήσει.»

Από την Αμερική, με διαθήκη του, δώρισε στη Βιβλιοθήκη της Σιάτιστας την ατομική του βιβλιοθήκη.

== Φλωρά Θάλεια – Καραβία. Με τη γέννηση της Θάλειας Φλωρά-Καραβία η Σιάτιστα αποκτά ένα ακόμα λαμπρό κόσμημα που θα λάμπει στο καλλιτεχνικό στερέωμα

Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1871. Οι γονείς της ήταν ο ιερέας Χριστόδουλος Φλωράς και μητέρα της η Αναστασία. Ήταν το μικρότερο παιδί από μια πολυμελή οικογένεια. Ο Χριστόδουλος Φλωράς το 1774 έφυγε από τη Σιάτιστα με όλη του την οικογένεια και

εγκαταστάθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Η Θάλεια Φλωρά σε ηλικία 17 ετών αποφοίτησε με άριστα από το Ζάππειο Παρθεναγωγείο Κωνσταντινουπόλεως. Μετά την αποφοίτησή της διορίστηκε δασκάλα σε σχολείο στα προάστια της Κωνσταντινουπόλεως. Οι καλλιτεχνικές της ανησυχίες στη ζωγραφική που είχαν εκδηλωθεί από τα πρώτα μαθητικά της χρόνια, την ώθησαν να σπουδάσει ζωγραφική στο Μόναχο της Γερμανίας. Έτσι το 1895 και με την οικονομική βοήθεια του αδελφού της Λαζάρου, αφού ο πατέρας της είχε πεθάνει, παρακολουθεί μαθήματα ζωγραφικής και για βιοποριστικούς λόγους κάνει την πρώτη της έκθεση με επιτυχία. Από το 1895 που πρωτοπήγε στο Μόναχο μέχρι το 1905 βρίσκεται μεταξύ Μονάχου και Κωνσταντινουπόλεως όπου εργάζεται με ενθουσιασμό, πραγματοποιώντας με επιτυχία ατομικές εκθέσεις. Επιστρέφει στην Ελλάδα και περιοδεύει ζωγραφίζοντας πορτραίτα Ελλήνων και τοπία. Πηγαίνει στη Φλωρεντία της Ιταλίας. Η κάθε της παρουσία στέφεται από επιτυχία. Είναι πλέον διεθνώς αναγνωρισμένη. Από την Ελλάδα πηγαίνει στην Αίγυπτο και εκθέτει έργα. Στο Κάιρο της Αιγύπτου γνωρίζεται με τον δημοσιογράφο Νίκο Καραβία και το 1907 παντρεύονται. Ο σύντροφός της προικισμένος με πνευματικά χαρίσματα στέκεται δίπλα της αφοσιωμένος βοηθός στο δύσκολο δρόμο της τέχνης.

Η Θάλεια Φλωρά-Καραβία δεν ήταν μόνο ιέρεια της εικαστικής τέχνης, αλλά η όλη της ζωή διαπνεόταν από έναν ασίγηστο πατριωτισμό. Αν και η ζωή της ήταν μοιρασμένη ανάμεσα στη Γερμανία Γαλλία, Ιταλία, Ελλάδα και Αίγυπτο, έμεινε πάντα Ελληνίδα. Σε κάθε περίπτωση με υπερηφάνεια και χαρά έλεγε ότι ήταν από

τη Μακεδονία και ότι γενέτειρά της ήταν η Σιάτιστα. Τον πατριωτισμό της τον βλέπουμε και από το ότι στους Βαλκανικούς πολέμους του 1912-1913 έρχεται από τη Γερμανία και ακολουθεί τον ελληνικό στρατό στην πρώτη γραμμή στη Μακεδονία και στην Ήπειρο αποθανατίζοντας με το χρωστήρα της πρόσωπα και ηρωικές στιγμές. Το ίδιο κάνει και στη Μικρασιατική εκστρατεία το 1922. Η κήρυξη του πολέμου του 1940 τη βρίσκει στην Αθήνα σε προχωρημένη ηλικία που δεν της επιτρέπει να βρεθεί όπως ήθελε, στην πρώτη γραμμή του μετώπου,. Μένει στην Αθήνα και εργάζεται ασταμάτητα. Το 1943, από την τότε κατοχική κυβέρνηση, της έγινε πρόταση να της δοθεί τιμητική σύνταξη την οποία δεν δέχτηκε. Το 1946 πηγαίνει στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου όπου, ύστερα από παράκληση των φίλων της, παρουσιάζει έργα της. Από το 1948 μέχρι το 1959 εργάζεται ασταμάτητα. Ο θάνατος τη βρήκε στην Αθήνα στις 17 Ιανουαρίου 1960. Το πατρικό της σπίτι υπάρχει στη Σιάτιστα και είναι ιδιοκτησία του Παναγιώτη Γ. Στέφου.

== Φλωράς Θεόδωρος του Χριστοδούλου.

(1862-1916) Αδελφός της ζωγράφου Θάλειας Φλωρά - Καραβία. Σπούδασε στην Κωνσταντινούπολη ιατρική και έγινε αρχίατρος των Ανατολικών Σιδηροδρόμων. Υπήρξε προσωπικότητα της εποχής του. Παράλληλα με τα επαγγελματικά του καθήκοντα ασχολήθηκε και με τη συγγραφή και δημοσίευση πολλών επιστημονικών άρθρων.

== Χαιζής Δημήτριος του Κων. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1897. Σπούδασε Φιλολογία. Διορίστηκε καθηγητής Γυμνασίου. Πήγε στη Γερμανία όπου

μετεκπαιδεύτηκε για τέσσερα χρόνια. Με την άρτια επιστημονική κατάρτιση που απέκτησε και με την προσωπικότητά του κατέλαβε ύψιστα αξιώματα. Έγινε εκπαιδευτικός Σύμβουλος και πρόεδρος Οργανισμού Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων, εκλέχτηκε τρεις φορές πρόεδρος του Ανωτάτου Εκπαιδευτικού Συμβουλίου και Γενικός Διευθυντής του Υπουργείου Παιδείας. Έγραψε αρκετές διατριβές και επιστημονικές μελέτες. .

== Χριστόδουλος Ιωάννου. Ζωγράφος. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1839. Ο πατέρας του ονομαζόταν Ιωάννης και ήταν από το Κακοπλεύρι Τρικάλων και η μητέρα του ήταν από τη Σιάτιστα και ονομαζόταν Νυμφοδόρα Μάρκου. Ζωγραφική διδάχτηκε από τον πατέρα του. Από την ηλικία των 11 χρόνων κάνει διάφορες μικρογραφίες σε εκκλησιαστικά χειρόγραφα. Από τη Σιάτιστα το 1862 πηγαίνει στην Αθήνα για να καταρτιστεί επαγγελματικά. Εκεί μαθαίνει και την τέχνη της φωτογραφίας. Το 1866 πηγαίνει από τη Σιάτιστα στην Κλεισούρα και ασκεί το επάγγελμα του φωτογράφου. Στη Σιάτιστα έχει φωτογραφείο. Φωτογραφίες του υπάρχουν στο Λεύκωμα «Σιατιστέων Μνήμη» Παράλληλα αγιογραφεί σε αρκετούς ναούς της επαρχίας όπως στην Εράτυρα, στο Κριμίνι, στην Καρδιά Κοζάνης, στην Παλιοχώρα Γρεβενών και αλλού. Στη Σιάτιστα ασχολείται και με τα κοινά. Το 1888 πηγαίνει στην Κέρκυρα, σαν εκπρόσωπος επιτροπής, για να συναντήσει τον Ιωάννη Τραμπανιζή για τη χρηματοδότηση του Γυμνασίου. Έργα του υπάρχουν στους περισσότερους ναούς της Σιάτιστας όπως και αρκετές τοιχογραφίες σε σπέρτα ιδιωτών. Ο Χριστόδουλος πέθανε στη Σιάτιστα το 1919 σε ηλικία 80 ετών.

* * * * *

Η Σιατιστινή γυναίκα Οικοδέσποινα, αρχόντισσα και ηρωίδα,

Η κοινωνία της Σιάτιστας, των περασμένων αιώνων ήταν μια κλειστή αστική κοινωνία, αρκετά συντηρητική. Μέσα όμως σ' αυτόν το συντηρητισμό βλέπουμε τη Σιατιστινή γυναίκα να έχει μια διακριτική αλλά δυναμική παρουσία. Μπορεί να βρισκόταν στο γυναικωνίτη όταν οι άνδρες έπαιρναν σοβαρές αποφάσεις, αλλά σε κρίσιμες καταστάσεις βλέπουμε το δυναμισμό της να ξεπερνά κάθε προκατάληψη. Τότε οι γυναίκες εκτός από σοβαρές οικοδέσποινες και καλές νοικοκυρές γίνονται και δραστήριοι επιχειρηματίες και ρυθμιστές της κοινοικής, οικονομικής και καλλιτεχνικής ζωής. Στέκονται ισάξιες δίπλα στους άνδρες τους και σε κρίσιμες για τη Σιάτιστα ώρες, δε διστάζουν να αγωνιστούν με το όπλο στο χέρι.

Υπήρξε και υπάρχει ένα πλήθος γυναικών που με την προσωπικότητά τους και τη δράση τους έδωσαν δυναμικό παρόν. Αλλά , όπως συμβαίνει πάντοτε, μερικές μόνο απ' αυτές είναι γνωστές. Οι περισσότερες έμειναν στην αφάνεια και ξεχάστηκαν. Τι κι αν σήμερα δεν γνωρίζουμε τα ονόματά τους, δεν μπορούμε όμως να αγνοήσουμε ότι πίσω από κάθε δυναμικό άνδρα υπάρχει και μια δυναμική γυναίκα, που γεννά,

γαλουχεί και εμπνέει τον άνδρα για μεγάλα και σημαντικά έργα.

Πιο πάνω έγινε αναφορά για τη δράση και την προσφορά γνωστών γυναικών όπως:

Της *Κυρά Σαννούκου* ,
της *Περιστεράς Κράκα* (*Καπετιάνισσας*
Περιστεράς ή *Καπετιάν Σπανοβαγγέλης*)
της *Θάλειας Φλωρά – Καραβία* ,
της Βασιλικής *Νικολάου* , της κατόπιν
μοναχής Βαρβάρας,
της *Αλεξάνδρας Κουκουλίδου*,
της *Θεολογίας Τσιτσιπούλου*,
της *Βασιλικής Σωσσίδου το γένος Απ. Σαχίνη*.
της *Ελένης Λαζ. Γκαγκαράτσα*
Συμπληρωματικά αναφέρουμε και τις

παρακάτω:

την *Αθανασία Τσιανάκα*, που με προτροπή του Μητροπολίτη Καστοριάς Γερμανού Καραβαγγέλη, βοήθησε να σταματήσει τη δράση του ο βουλγαρόπαπας Παπαλίτσας που δρούσε προπαγανδιστικά στο Βόιο υπέρ των Βουλγάρων.

τις αδελφές του Μακεδονομάχου Θωμά Καράτζια *Σαννούκου* και *Περιστερά* μετέφεραν όπλα τις αδελφές *Τσιτσιούλα* και *Καλλίνω Κουτσουκάλιου* που είχαν μετατρέψει το σπίτι τους σε αποθήκη οπλισμού στη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα.

Κατά την παράδοση η μάνα των ηρωϊκών αδελφών Παναγιώτη και Ιωάννη Εμμανουήλ, συνεργάτες του Ρήγα Φεραίου, από την Καστοριά, που στραγγαλίστηκαν μαζί του στο Βελιγράδι, ήταν

Σιατισινή από Γερανειώτικη οικογένεια με το όνομα
Νεμόζια.

Ο Τάκης Π. Γκοσιόπουλος ποιητής στο ποίημά
του « Σιατισινές Αρχόντισσες» γράφει:

«... Φλουριά και ντούμπλες στο λαιμό κρεμάστε

/αράδα-αράδα

*Σιατισινές μου όμορφες και κοσμοξακουσμένες
κορώνα η Παιρίδα σας σου νου μας τη λαμπράδα
θα σας φωτίζει πάντοτε δαφνοστεφανωμένες,,,,»*

Σιατιστινοί Μακεδονομάχοι.

(*Οπλαρχηγοί*) Παύλος Νεράντζης ή Καπετάν-Περδίκας (Δολοφονήθηκε από τους Τούρκους στη Σιάτιστα την 1^η Οκτωβρίου 1911) και Λάζαρος Κωτούλας

(*Οπλίτες-Αυτάρτες*). Θωμάς Καρατζίας, Σπύρος Τσαούσης, Γ. Λιουλιάκης, Αν. Καλαμπούκας, Ευαγγ. Στάθης, Δ. Πρόκας, Κ. Φέγγαρος, Θ.Πούλκαρης, Ι. Τσιάτσιας, Τρ. Σαμαράς ή Καραπιπέρης, Ηλ. Σιόγκας, Αθ. Αγκάς, Γ. Μυλωνάς, Χρ. Κούγιας, Δ. Μώμτσιος, Αν. Κουτιαλής, Χαρ. Γκόλιας, Ν. Σφήκας, Γ. Καραμπατζιάς, Ζήσης Γιωργάκας, Χρ. Κουτσιαμάς, Π. Τσαούσης, Αργ. Στάθης, Γ. Μπαλαμπάνης.

(*Πράκτορες*) Ι. Σαμαράς, Χρ. Παπαγεωργίου, Ν. Νάκος, Στ. Δίκος, Γ. Σαλίκος, Λαζ. Θεοχάρης, Γ. Βαρζής, Θ. Λάγγας, Αν. Σαμαράς.

(*Οδηγοί – Μεταφορείς - Αγγελιοφόροι*)

Γεώργιος Κουτσώνας ή Αρίδας, ΑΘ. Σίμος, Δ. Χατζηζήσης, Αν. Σαπνάρας, Θ. Ώπτας, Ευ. Σίμος, Δ. Δάρδας, Α. Σαπνάρας, Δ. Κρασάς, Ζ. Στέφου, Θ. Φασούλας, Δ. Φουρκιώτης, Μ. Καρακώστας, Δ. Καρανάσιος, Χ. Σερέφας, Γ.Τζήρος, Π. Πατρώνας και Γ. Παπαχριστοδούλου.

Ο Φ. Ζυγούρης γράφει ότι οι πρώτοι από τους Σιατιστινούς που ακολούθησαν τον Παύλο Μελά, όταν αυτός επισκέφτηκε τη Σιάτιστα και συνεργάστηκε με τις

τοπικές ομάδες Μακεδονικού Αγώνα, ήταν ο Ανδρέας Καλαμπούκας και ο Γεώργιος Λιουλιάκης.

Και άλλα ονόματα.

Στη χορεία των Σιατιστινών που με ποικίλο τρόπο διαδραμάτισαν κάποιο ρόλο στη όλη ιστορική εξέλιξη της Σιάτιστας αναφέρονται και οι:

Μητροπολίτης Γρεβενών Γρηγόριος Σιατιστεύς, Παύλος Τριανταφύλλου, Γεώργιος Φιλίδης, Θεόδωρος Ιωάννου Παπαθεοδώρου, Απόστολος Θεοδωρίδης, Μιχαήλ ο Πελαγονίας, ο Σιατιστεύς (Επίσκοπος Διδυμοτείχου), Αδάμ και Δημήτριος Κωνσταντίνου Τζετήρη, Ιωσήφ Χριστόφορος και Graf Naco, Ματραπεζόπουλος Νεράντζιος Σιατιστεύς, ο κυρ Τασιούλας Γεωργίου, Λιώλιος Νούσιος, Γεώργιος Νάνος, Χάσιος Νιάνιουκας.

~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

~*~*~*~*~*~*~*~*~*

ΔΥΟ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΜΑΧΕΣ ΣΤΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟ ΑΙΩΝΑ

Και διάφορα άλλα από τα παλιά

.....

Α' Η Μάχη της 4^{ης} Νοεμβρίου 1912 (Απελευθέρωση της Σιάτιστας από τον Τουρκικό ζυγό).

Η Σιάτιστα είναι η πόλη που γεννήθηκε για να προσφέρει Η Μάχη της 4^{ης} Νοεμβρίου του 1912 είναι μια ακόμα προσφορά στον υπέρτατο αγώνα της Ελλάδας που σαν επίσημο πια κράτος με τους Βαλκανικούς Πολέμους 1912-1913 απελευθέρωσε και ενσωμάτωσε στο κορμό της το υπόλοιπο της Θεσσαλίας, τη Μακεδονία, την Ήπειρο και Θράκη μαζί με τα νησιά του Αιγαίου. Η μάχη της 4^{ης} Νοεμβρίου είναι η μάχη που, με την νικηφόρα έκβασή της, εδραίωσε την ελευθερία στη Δυτική Μακεδονία και απεσόβησε ένα μεγάλο κίνδυνο για την όλη πορεία του Ελληνικού στρατού προς Θεσσαλονίκη. Δεν θα περιγράψω με λεπτομέρεια τη μάχη, αν και κάθε λεπτομερή περιγραφή έχει τη

σημασία της, επειδή αυτό έχει γίνει από πολλούς όπως: Από τον Ι. Αποστόλου, αυτόπτη μάρτυρα των γεγονότων, στην «*Ιστορία της Σιατίστης*» (σελ. 100-119), από το Γεώργιο Μπόντα στο ανάτυπο από την εφημερίδα «*Δυτική Μακεδονία*» (Αρ. Φύλ. 1506 / 1-11-1979), από τη Φανή Μήκα-Σπύρου με τον πανηγυρικό για την απελευθέρωση της Σιάτιστας στο περιοδικό «*Σιατιστινά*» του Συλλόγου Σιατιστιέων Θεσσαλονίκης από το Μιλτ. Στρακαλή στο βιβλίο του «*50 έτη ελευθερίας*» (σελ. 20-37), από το Φίλιππα Ζυγούρη στα «*Ιστορικά σημειώματα περί Σιατίστης και λαογραφικά αυτής*» και από άλλους.

Στις 5 Οκτωβρίου του 1912 η Ελλάδα, με το Βασιλιά Γεώργιο τον Α' και Πρωθυπουργό τον Ελευθέριο Βενιζέλο, κήρυξε τον πόλεμο κατά της Τουρκίας και στις 6 Οκτωβρίου 1912, με κατά μέτωπο επίθεση, περνά τα Στενά του Σαρανταπόρου και νικητής ο Ελληνικός στρατός μπαίνει στη γη της Μακεδονίας. Στις 10 Οκτωβρίου απελευθερώνονται τα Σέρβια και στις 11 Οκτωβρίου μπαίνει στην Κοζάνη ο Διάδοχος Κωνσταντίνος σαν αρχηγός του στρατού.

Το επιχειρησιακό σχέδιο του στρατού ήταν ο κύριος όγκος να βαδίσει προς τη Βέροια και τη Θεσσαλονίκη, και η Ε' Μεραρχία προς την Πτολεμαΐδα – Αμύνταιο – Φλώρινα. Παράλληλα, σαν επικουρική δύναμη, οργανώθηκαν τα διάφορα ανταρτικά σώματα με αρχηγό τον Μακεδονομάχο καπετάν Ρούβα, Γεώργιο Κατεχάκη τα οποία είχαν σαν αποστολή να κινηθούν προς την περιοχή των Γρεβενών, του Βοΐου και της Καστοριάς και να εξουδετερώσουν τις τουρκικές αντιστάσεις.

Την 16^η Οκτωβρίου μπαίνει στα Γρεβενά ο ελληνικός στρατός με δυο τάγματα Ευζώνων. Οι Κρητικοί εθελοντές δια μέσου του Αγ. Γεωργίου (Τσούρχλι) και αφού εξουδετερώνουν τις τουρκικές αντιστάσεις με δυο μάχες, προχωρούν προς τη Νεάπολη (Λειψίσι). Τα σώματα με αρχηγούς τους Μακρή και Καραβίτη και με δύναμη περίπου 100 ανδρών κινούνται προς τη Σιάτιστα. Φτάνουν στο Παλιόκαστρο και το απόγευμα της 11^{ης} Οκτωβρίου στέλνουν γράμμα στον διοικητή της Σιάτιστας Σερήφ-μπέη με το οποίο του ζητούν να παραδώσει τα όπλα και να φύγει. Κομιστής του γράμματος ήταν ο Σιατιστινός Θεόδωρος Πλάτσικας που μαζί με το γράμμα δίνει στον διοικητή και την πληροφορία ότι έξω από τη Σιάτιστα είναι χιλιάδες αντάρτες. Ο Διοικητής τρομοκρατημένος δεν συλλαμβάνει όπως είχε διαταχθεί από τον Τούρκο διοικητή σαράντα προκρίτους της πόλεως και πριν ξημερώσει εγκαταλείπει τη Σιάτιστα. Οι Σιατιστινοί με το ξημέρωμα της 12^{ης} Οκτωβρίου και πριν ακόμα έρθουν οι αντάρτες ξεχύνονται στους δρόμους και ζητωκραυγάζοντας κατεβάζουν από το διοικητήριο την Τούρκικη σημαία και ανεβάζουν για πρώτη φορά την Ελληνική. Ο κρητικός εθελοντής Σταύρος Κελαϊδής γράφει στο βιβλίο του: *«...φρενίτις ενθουσιασμού είχε καταλάβει τους πάντες...»* και η Σιατιστινή ζωγράφος Θάλεια Φλωρά-Καραβία που στη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων παρακολουθούσε από κοντά τα γεγονότα και αποθανάτιζε στον καμβά τις πολεμικές σκηνές, γράφει: *« Η Σιάτιστα έχει την υπερηφάνεια ότι ύψωσε την Ελληνική Σημαία μόνη της , πρωι μπει σ' αυτήν ο Ελληνικός στρατός». Ο στρατηγός Κλαδάς που*

πολέμησε στη Σιάτιστα σε άρθρο του γράφει: « *Η απελευθέρωση της Σιατίστης δεν οφείλεται εις τον Ελληνικόν Στρατόν. Η Σιάτιστα απελευθερώθη δυνατόν ειπείν μόνη της χάρις εις τον ενθουσιασμόν των κατοίκων της*»

Η Σιάτιστα που γεννήθηκε εξ αιτίας της βάρβαρης και απάνθρωπης Οθωμανικής καταπίεσης, που έζησε, ανδρώθηκε και μεγαλούργησε κάτω από αυτήν, ζούσε για πρώτη φορά την πραγμάτωση τόσων ονείρων, ανέπνεε για πρώτη φορά τον αέρα της λευτεριάς, προσμονές τόσων γενεών γίνονται πραγματικά γεγονότα. Η Σιάτιστα από το χάραμα της 12^{ης} Οκτωβρίου είναι ελεύθερη. Το σώμα των Μακρή και Καραβίτη που φτάνει αργότερα δημιουργεί νέα ρίγη ενθουσιασμού.

Το απόγευμα της ίδιας ημέρας φτάνει η πληροφορία ότι Τουρκική δύναμη έρχεται να χτυπήσει τη Σιάτιστα. Οι Σιατιστινοί βρέθηκαν οπλισμένοι και μαζί με τους Κρητικούς αποκρούουν την επίθεση. Οι Τούρκοι νικημένοι γυρίζουν πίσω, βάζουν φωτιά στο Μικρόκαστρο (Τσιρούσινο) και σκοτώνουν γυναικόπαιδα.

Στο χρονικό διάστημα από την 13^η Οκτωβρίου μέχρι την 3^η Νοεμβρίου 1912, παραμονή της μάχης της 4^{ης} Νοεμβρίου, συνέβησαν σημαντικά γεγονότα που εδραιώσαν τη λευτεριά στην περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας. Την 13^η Οκτωβρίου τα εθελοντικά σώματα Μακρή και Καραβίτη φεύγουν από τη Σιάτιστα για τη Γαλατινή (Κωντοκό), Εράτυρα (Σέλιτσα), Βλάστη και την περιοχή Καστοριάς. Στην πόλη μένουν μόνο οι Σιατιστινοί που εξοπλίζονται με όπλα που μεταφέρουν

από τις κρυφώνες της Γαλατινής. 150 περίπου άνδρες αναλαμβάνουν να οργανώσουν την άμυνα της πόλης.

Την 16^η Οκτωβρίου μπαίνει στα Γρεβενά ο ελληνικός στρατός με δυο τάγματα Ευζώνων. Οι Κρητικοί εθελοντές δια μέσου του Αγ. Γεωργίου (Τσούρχλι), πατρίδα του αιμοβόρου και τρομερού Μπεκήρ Αγά, αφού εξουδετερώνουν τις τουρκικές αντιστάσεις προχωρούν προς τη Νεάπολη (Λειψίστι). Τα εθελοντικά σώματα με γενικό αρχηγό τον Γεώργιο Κατεχάκη ενισχυμένα με ένα τάγμα Ευζώνων με διοικητή τον Καμπούρη επιχειρούν την κατάληψη της Νεάπολης. Γίνεται μάχη, οι Τούρκοι προβάλλουν αντίσταση αφού η Νεάπολη από το 1881 ήταν έδρα τουρκικού σώματος στρατού, με τέσσερες στρατώνες και στρατιωτικό νοσοκομείο. Την 20^η Οκτωβρίου οι Τούρκοι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν και υποχωρούν προς την Καστοριά. Την 21^η Οκτωβρίου ο Γύπαρης και ο Νικολούδης μπαίνουν στο Τσοτύλι. Στις 22 Οκτωβρίου ελευθερώνονται το Βογατσικό, η Βλάστη και τα γύρω χωριά. Μέχρι εδώ τα πράγματα είναι καλά και το φρόνημα των Ελλήνων είναι ακμαίο. Ενθουσιασμός παντού ώσπου φτάνουν τα τραγικά νέα. Στην περιοχή του Αμυνταίου η Ε' Μεραρχία του Ελληνικού Στρατού που βάδιζε προς τη Φλώρινα, έπεσε σε ενέδρα και αναγκάστηκε να υποχωρήσει άτακτα προς την Κοζάνη με σκοπό να ανασυνταχθεί. Τα ευζωνικά τάγματα που πολεμούσαν μαζί με τα εθελοντικά σώματα διατάσσονται να υποχωρήσουν και να ενισχύσουν την άμυνα της Κοζάνης. Αυτό αναγκάζει και τα εθελοντικά σώματα σε υποχώρηση. Οι Τούρκοι οργανώνουν αντεπίθεση και με αρχηγό τον Μεχμέτ Πασά προχωρούν από τη Φλώρινα

προς την Καστοριά και τη Νεάπολη. Ξαναπαίρνουν τα μέρη που είχαν απελευθερωθεί, σκορπώντας το θάνατο στους χριστιανούς των χωριών. Οι κάτοικοι πανικόβλητοι φεύγουν να γλιτώσουν το θάνατο και ζητούν να βρουν προστασία στη Σιάτιστα. Οι συγκεντρωμένοι στη Σιάτιστα πρόσφυγες στις αρχές του Νοεμβρίου ήταν περίπου 45.000. Όλοι αυτοί φιλοξενήθηκαν από τους Σιατιστινούς. Ανταποκριτής της εφημερίδας «*Θεσσαλία*» της 8^{ης} Φεβρουαρίου 1913 γράφει: «...είναι αξιοθαύμαστος η μεγάλη φιλοξενία, η οποία διακρίνει τους κατοίκους της Σιατίστης, οι οποίοι έθρεψαν επί αρκετάς ημέρας τόσας χιλιάδας προσφυγουσών ψυχών...» Μέσα στην όλη αυτή τραγική κατάσταση και στον επερχόμενο κίνδυνο δεν πέρασε από το νου κανενός η σκέψη της φυγής. Το μόνο που σκεπτόταν οι πρόκριτοι με το Δήμαρχο γιατρό Μηνά Θεοδώρου, ήταν πώς θα μπορέσουν να αμυνθούν και να κόψουν το χείμαρρο της καταστροφής και της συμφοράς, που έφτανε έξω από τη Σιάτιστα. Την 1^η Νοεμβρίου έρχεται στη Σιάτιστα ο αρχηγός των εθελοντών Κατεχάκης και μαζί με τους οπλισμένους Σιατιστινούς, αναλαμβάνει την υπεράσπιση της πόλης. Συγχρόνως έρχονται και τα υπόλοιπα σώματα. Στις 2 Νοεμβρίου φτάνει ο Γεώργιος Καπιτοίνης με 300 Κρητικούς και στις 3 Νοεμβρίου ξεκινά από την Κοζάνη ο ταγματάρχης Αντώνιος Υπίτης με δύο τάγματα Ελληνικού Στρατού και την πυροβολαρχία του Νικολάου Κλαδά. Η όλη αυτή συγκέντρωση μιας τέτοιας δύναμης δείχνει την κρισιμότητα της κατάστασης. Έπρεπε με κάθε τρόπο να ανακοπεί η ορμή των Τούρκων οι οποίοι, αφού ανακατέλαβαν τη Νεάπολη οργανώθηκαν και

ετοιμάσαν γενική επίθεση, όχι μόνο να καταλάβουν τη Σιάτιστα αλλά και να κόψουν στα δύο τη δύναμη των Ελλήνων στην περιοχή της Κοζάνης. Ο Μεχμέτ Πασάς στέλνει με αρκετή δύναμη τον Μπεκήρ Αγά να βαδίσει προς τα Γρεβενά και ο ίδιος με 2.500 άνδρες και τρία ορειβατικά πυροβόλα φτάνει στη περιοχή της Σιάτιστας. Στις 2 Νοεμβρίου στέλνει τηλεσίγραφο προς το λαό της πόλης να στείλουν πέντε προκρίτους να τον συναντήσουν και να παραδώσουν τη Σιάτιστα. Αν δεν γίνει αυτό απειλεί ότι θα επιτεθεί στην πόλη και θα την καταστρέψει. Οι πρόκριτοι με το Δήμαρχο και τον αρχηγό των εθελοντών Κατεχάκη, θέλοντας να κερδίσουν χρόνο μέχρις ότου φτάσουν ενισχύσεις από την Κοζάνη, απάντησαν ότι την άλλη ημέρα θα πάει η επιτροπή να συζητήσει τους όρους της παράδοσης. Το μεσημέρι της 4^{ης} Νοεμβρίου, ο Πασάς αφού δεν πήρε άλλη απάντηση, διάταξε γενική επίθεση.

Η μάχη κάτω από βροχή και ομίχλη ήταν φονική. Οι υπερασπιστές της Σιάτιστας έδειξαν απaráμιλλο θάρρος και νίκησαν. Η ομίχλη και ο ερχομός της νύκτας σταμάτησαν την πλήρη συντριβή του εχθρού. Ο Μεχμέτ Πασάς μάζεψε τα υπολείμματα του στρατού του και νικημένος υποχώρησε προς την Κορυτσά. Από την ημέρα αυτή της 5^{ης} Νοεμβρίου 1912 η Σιάτιστα και ολόκληρη η Δυτική Μακεδονία αναπνέουν τον αέρα της Λευτεριάς που με τόσες θυσίες και αίμα είχαν κερδίσει. Ο Μεχμέτ Πασάς ήταν ο τελευταίος Τούρκος που πατούσε το κομμάτι αυτό της Μακεδονικής γης.

Για το πόσο μεγάλης σημασίας ήταν η νικηφόρα μάχη της 4^{ης} Νοεμβρίου φαίνεται και από το παρακάτω απόσπασμα της έκθεσης του Γενικού Επιτελείου

Στρατού «...*Η μάχη της Σιατίστης δια μεν τους Τούρκους υπήρξεν η χαριστική των βολή, διότι όταν εκείνοι είδαν ότι την έχασαν, έχασαν και την ελπίδα να κρατηθούν στην Ηπειρο. Δι' ημάς δε τους Έλληνας η μάχη εκείνη υπήρξεν πηγή δόξης και χαράς, διότι αν η Σιάτισσα έπιπεν εις τους Τούρκους, ίσως τα σύνορα της Ελλάδας να ήσαν σήμερα νοτιώτερον της Φλωρίνης...*»

Η Σιάτισσα την άλλη ημέρα έθαψε τους γενναίους υπερασπιστές της στο νεκροταφείο των Δώδεκα Αποστόλων. Τραγικός ήταν ο απολογισμός σε ανθρώπινες ψυχές. Ο Ιωαν. Αποστόλου στην «*Ιστορία της Σιατίστης*» αναφέρει ότι οι νεκροί Έλληνες ήταν 70 και οι τραυματίες 150 οι δε Τούρκοι νεκροί ήταν 400. Ο Μ. Στρακαλής στο βιβλίο του «*50 έτη Ελευθερίας*» γράφει ότι οι απώλειες των Ελλήνων ήταν 31 νεκροί και 74 τραυματίες και των Τούρκων 236 νεκροί. Ο αριθμός των νεκρών και τραυματιών των υπερασπιστών της Σιατίστης θα ήταν μικρότερος αν ο χρόνος μιας σωστής και μελετημένης οργάνωσης της άμυνας ήταν μεγαλύτερος, αν υπήρχε ενιαίος συντονισμός της μάχης κι αν η ομίχλη στο πεδίο της μάχης δεν ήταν τόσο πυκνή που κάλυψε την υποχώρηση του εχθρού με μικρότερες απώλειες και δημιούργησε σύγχυση μεταξύ των Ελλήνων που είχε σαν αποτέλεσμα να αλληλοτραυματιστούν αρκετοί.

B'

Η δίδυμη μάχη

Βίγλας – Φαρδύκαμπου

Με την κήρυξη του πολέμου του 1940 οι Σιατιστινοί μαζί με τους υπόλοιπους Βοϊώτες συγκρότησαν το ηρωικό 53^ο Σύνταγμα Πεζικού το οποίο σ' όλη τη διάρκεια του Ελληνοϊταλικού πολέμου πολέμησε με τόλμη και αυτοθυσία πάνω στα Αλβανικά βουνά. Για την ανδρεία και την αυτοθυσία τους ο Διοικητής του Συντάγματος Μικαήλ Τζαναβάρας στο έγγραφό του προς την Κοινότητα Σιατίστης στις 8 Ιανουαρίου 1941 γράφει «... Την αυγήν της 14^{ης} Νοεμβρίου 1940 εξορμήσαντες εκ της γραμμής των συνόρων, επολέμησαν με άφθαστον ηρωισμόν και καρτερίαν υπό τα φονικά πυρά του εχθρού και υπό τον συνεχή βόμβου των υπέρ τας κεφαλάς των διαρκώς ιπταμένων βομβαρδιστικών εχθρικών αεροπλάνων και διέρρηξαν αυτοί πρώτοι την αμυντικήν τοποθεσίαν της ΜΟΡΑΒΑ, ήτις υπερήσπιζε την πόλιν της ΚΟΡΥΤΣΑΣ, συλλαβόντες πολλούς αιχμαλώτους Δύοντος του ηλίου, την 22αν Νοεμβρίου, το Σύνταγμα λαμβάνει την διαταγήν να καταλάβει την ΚΟΡΥΤΣΑΝ και ούτω τας πρώτας εσπερινάς ώρας οι έφεδροι της ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ και λοιπών Κοινοτήτων της Επαρχίας Βοΐου, πρώτοι εξ' όλων των εφεδρων της Ελλάδος, παρελαύνουν δια της κεντρικής οδού της ΚΟΡΥΤΣΑΣ...»

Αλλά τι τραγική ειρωνεία !!! Οι νικητές, χωρίς ήττα, να γίνουν υπόδουλοι των ηττημένων και η Σιάτιστα πριν περάσουν 28 χρόνια και 5 μήνες από την ιστορική μάχη της 4^{ης} Νοεμβρίου 1912 που για πρώτη φορά ανέπνευσε τον αέρα της λευτεριάς, να βρεθεί και πάλι κάτω από μια νέα κατοχή, από «πολιτισμένους» τώρα λαούς και μάλιστα από εκείνους που πριν λίγους μήνες είχε ρεζιλέψει πάνω στα Αλβανικά βουνά. Η αγανάκτηση των Σιατιστινών ήταν απερίγραπτη, η πίκρα τους αβάστακτη για την τόσο άδικη έκβαση των αγώνων τους, και η προσμονή για εκδίκηση ασίγαστη. Υπέμεναν τις ταπεινώσεις, τις εκτελέσεις, την πείνα ... και περίμεναν την ώρα της εκδίκησης. Η ώρα αυτή ήρθε την Άνοιξη του 1943.

Για να κατανοήσουμε τις συνθήκες που επικρατούσαν τότε στη Σιάτιστα πρέπει να γυρίσουμε λίγους μήνες πριν.. Τον Οκτώβριο του 1942 η Ιταλική φρουρά, επειδή φοβήθηκε τις αντάρτικες ομάδες, που με την πάροδο του χρόνου έκαναν αισθητή την παρουσία τους στη γύρω περιοχή, συμπύκνωσε στη Νεάπολη Βοΐου. Η Σιάτιστα έμεινε ελεύθερη με μόνη δύναμη τη Χωροφυλακή που την αποτελούσαν Έλληνες χωροφύλακες. Τον Ιανουάριο του 1943 μια ομάδα του Ε.Λ.Α.Σ. μπαίνει νύχτα στη Σιάτιστα, αφοπλίζει τους χωροφύλακες και καίει τα αρχεία της Εφορείας και του Ειρηνοδικείου. (Η δύναμη της χωροφυλακής Σιάτιστας αργότερα προσχώρησε στις δυνάμεις του Ε.Λ.Α.Σ.) Τον Φεβρουάριο του 1943 ο Ε.Λ.Α.Σ. και η ηγεσία του Ε.Α.Μ. μπαίνουν φανερά στη Σιάτιστα καίνε τα αρχεία της Κοινότητας, κάνουν συλλήψεις και υπαίθριο λαϊκό δικαστήριο στην επάνω αγορά της Χώρας.

Η κατάσταση στη Σιάτιστα ήταν μπερδεμένη. Τα γεγονότα όμως που ακολούθησαν έδωξαν κάθε άλλο συναίσθημα φόβου ή διστακτικότητας. Επικράτησε ο πατριωτισμός. Οι έφεδροι ξαναζούσαν το Αλβανικό Έπος και αυθόρμητα χωρίς καμιά κομματική ή άλλη παρόρμηση ρίχτηκαν στον αγώνα, πολέμησαν και νίκησαν.

Την 1^η Μαρτίου 1943 φτάνει η πληροφορία ότι μια Ιταλική φάλαγγα 10 αυτοκινήτων με τρόφιμα και πολεμικά εφόδια και με συνοδεία 149 στρατιωτών, θα περάσει από τη « Μπάρα » με κατεύθυνση (;) προς Σιάτιστα ή Γρεβενά. Την πληροφορία την έδωσε στο Ε.Α.Μ. Κοζάνης ο σιατιστινός Γεώργιος Στεργίου υπάλληλος των Τ.Τ.Τ. Αμυνταίου. Η Ιταλική αυτή φάλαγγα θα ξεκινούσε από την Καστοριά με προορισμό τα Γρεβενά. Το δρομολόγιο που θα ακολουθούσε δεν θα ήταν το κανονικό Καστοριά-Άργος Ορεστικό-Νεάπολη-Σιάτιστα-Γρεβενά, αλλά από τη Φλώρινα-Αμύνταιο-Κοζάνη-Γρεβενά, επειδή φοβήθηκαν να περάσουν από την περιοχή Άργους Ορεστικού και Βοΐου, όπου δρούσαν ανταρτικές ομάδες. Στη συζήτηση που ακολούθησε, στο Ε.Α.Μ. επικράτησε η άποψη του «Υψηλάντη» (Αλέκος Νικ. Ρόσιος από τη Σιάτιστα) να στηθεί ενέδρα με τη μικρή δύναμη του Ε.Λ.Α.Σ. που διέθετε. Στις 2 Μαρτίου οι Ιταλοί για ασφάλεια διανυκτέρευσαν στην Κοζάνη. Στη Σιάτιστα φτάνει η πληροφορία ότι οι Ιταλοί θα κινηθούν προς τη Σιάτιστα και τότε, σχεδόν όλοι οι έφεδροι αξιωματικοί και απλοί πολίτες, συγκεντρώνονται με όποιο οπλισμό και πυρομαχικά υπήρχαν και πιάνουν τη θέση στο « Μπουγάζι » για να εμποδίσουν τους Ιταλούς να μπουν

στη Σιάτιστα. Τη νύχτα το Ε.Α.Μ. μετακινεί τη δύναμη προς τη « Βίγλα » (4 περίπου χιλιόμετρα έξω από τη Σιάτιστα) γιατί θέλει οπωσδήποτε να χτυπηθεί η φάλαγγα, ακόμα και αν οι Ιταλοί δεν έχουν προορισμό τη Σιάτιστα.

Το πρωί της 3^{ης} Μαρτίου γίνεται το χτύπημα της Ιταλικής φάλαγγας. Η συμπλοκή ήταν σύντομη και αιματηρή. Σε διάρκεια δύο περίπου ωρών η ιταλική αντίσταση είχε εξουδετερωθεί. Ο απολογισμός της μάχης είναι Ιταλοί 132 αιχμάλωτοι, 15 τραυματίες και 2 νεκροί και από τους Σιατιστινούς 2 τραυματίες. Τα λάφυρα ήταν 9 αυτοκίνητα (τα 5 σε καλή κατάσταση), μια τρίκυκλη μοτοσυκλέτα, ένας ατομικός όλμος, δέκα οπλοπολυβόλα, δύο πολυβόλα, και πολλά τρόφιμα, ρούχα και πυρομαχικά. Οι 132 Ιταλοί αιχμάλωτοι οδηγήθηκαν στη Σιάτιστα και οι 15 τραυματίες στο χωριό Παλαικάστρο. Η Ιταλική Διοίκηση Γρεβενών, μόλις πληροφορήθηκε το γεγονός διέταξε αμέσως ένα λόχο Ιταλών με τρία αυτοκίνητα και αρκετές προμήθειες να κινηθεί για βοήθεια. Στην περιοχή Ταξιάρχης-Κοκκινιάς οι αντάρτες των γειτονικών χωριών είχαν στημένη ενέδρα και υποχρέωσαν τους Ιταλούς να γυρίσουν πίσω στα Γρεβενά. Ο Διοικητής του Ιταλικού τάγματος αποφασίζει με πλήρη δύναμη να κινηθεί από τα Γρεβενά εναντίον της Σιάτιστας. Όταν έφτασε στη γέφυρα του Αλιάκμονα, δέχτηκε πυρά από τους κατοίκους των χωριών Κοκκινιά και Ταξιάρχης και θεώρησε ότι ήταν επικίνδυνο να περάσει τη γέφυρα και διανυκτέρευσε δίπλα στο ποτάμι.

Στη Σιάτιστα η παρουσία των Ιταλών αιχμαλώτων προκάλεσε έντονο ενθουσιασμό στους κατοίκους και

όταν έφτασε η πληροφορία ότι ένα πλήρες τάγμα Ιταλών βρίσκεται έξω από τη Σιάτιστα και έχει σκοπό να την καταλάβει, αντί να τρομοκρατήσει και να προκαλέσει πανικό, αντίθετα εδραίωσε την απόφαση στους κατοίκους να συνεχίσουν τον αγώνα. Οι παράγοντες στη Σιάτιστα τόσο του Ε.Α.Μ. όσο και οι έφεδροι αξιωματικοί και πολίτες οργανώθηκαν για να αντιμετωπίσουν τον κίνδυνο. Κινητοποιήσαν όλες τις δυνάμεις των γύρω περιοχών να πάρουν μέρος, έτσι ώστε ο εχθρός να βρεθεί παγιδευμένος και από την περιοχή των χωριών Μηλιάς, Ταξιάρχη, Κοκκινιάς, Πολυδένδρου που βρίσκονται στην απέναντι όχθη του Αλιάκμονα, όπως και από τη θέση « Γιάγκοβης » που είχαν πιάσει οι Σιατιστινοί. Για την ενίσχυση της άμυνας ζητήθηκε βοήθεια από τις τοπικές επιτροπές της Εράτυρας, Τσοτυλίου, Νεαπόλεως και Πελεκάνου.

Το πρωί της 4^{ης} Μαρτίου το Ιταλικό τάγμα προχωρεί για την κατάληψη της Σιάτιστας. Εκεί στη θέση « Φαρδύκαμπος » μεταξύ ποταμού και υψωμάτων της Σιάτιστας δέχεται πυρά και καθλώνεται. Το απόγευμα με δύο λόχους επιχειρεί και διασπά την άμυνα στη θέση « Συκιά » αλλά με μια γενναία αντεπίθεση μερικών ριψοκίνδυνων Σιατιστινών με χειροβομβίδες αναγκάζει τον εχθρό σε υποχώρηση .Τα τρία πυροβόλα του τάγματος χτυπούν συνέχεια τους αμυνόμενους αλλά χωρίς αποτέλεσμα.

Οι Ιταλοί δεν περίμεναν να συναντήσουν αυτή την αντίδραση. Νόμιζαν ότι η επιχείρηση θα ήταν ένας «περίπατος» όπως είχε νομίσει και ο μεγάλος αρχηγός τους Μουσολίνι για τον «περίπατο στην Ελλάδα», γιατί δεν είχαν αρκετές προμήθειες και όταν ζήτησαν εφόδια,

τα Ιταλικά αεροπλάνα, με πολλή ... « ευστοχία », έριξαν τους σάκους στις δικές μας γραμμές. Έτσι οι Ιταλοί έμειναν χωρίς τροφή και άλλα εφόδια, αλλά και χωρίς νερό. Το Ιταλικό τάγμα στη θέση «Φαρδύκαμπος έμεινε σε πλήρη αποκλεισμό. Από όλα τα σημεία οι διάφορες δεκαρχίες των ανταρτών από την περιοχή των Βεντζίων -Παλαικάστρου, περιοχής Γρεβενών, περιοχής Βοΐου, Γαλατινής και Εράτυρας δημιούργησαν έναν σφιχτό κλοιό. Η μόνη διέξοδος για τους Ιταλούς ήταν να μπουν στη Σιάτιστα, γιαυτό έριξαν όλο το βάρος στην κατεύθυνση αυτή.

Η 5^η Μαρτίου βρίσκει τους Σιατιστινούς στις ίδιες θέσεις. Η μάχη της δεύτερης ημέρας ήταν περισσότερο σκληρή. Και για τους Ιταλούς που τους έδερνε η πείνα και η δίψα, αλλά και για τους αμυνόμενους που έβλεπαν να τελειώνουν τα πυρομαχικά και να μη φτάνει καμιά σοβαρή ενίσχυση. Στις βολές των Ιταλικών πυροβόλων προστέθηκαν και οι συνεχείς αεροπορικές επιθέσεις. Με το τέλος της ημέρας η κατάσταση ήταν κρίσιμη. Είχε αρχίσει να νυχτώνει. Στο Ιταλικό στρατόπεδο το ηθικό είχε πέσει και όταν ο Διοικητής ζήτησε προσωρινή ανακοχή, οι Σιατιστινοί ζήτησαν τον Διοικητή να συνεννοηθούν. Ο Διοικητής με δύο αξιωματικούς πλησίασαν μια ομάδα Σιατιστινών και εκείνοι με την πρόθεση τάχα να τους οδηγήσουν στο (ανύπαρκτο) «Στρατηγείο», τους αφόπλισαν. Την ίδια στιγμή, που τα πυρά είχαν σταματήσει, μερικοί θαρραλέοι Σιατιστινοί πλησιάζουν το στρατόπεδο των Ιταλών, τους λένε ότι ο Διοικητής τους παραδόθηκε και ζητούν την παράδοσή τους. Ακολουθεί κάποια σύγχυση και τριάντα περίπου Σιατιστινοί της πρώτης γραμμής,

αφοπλίζουν και συλλαμβάνουν ολόκληρο το Ιταλικό τάγμα.

Ο Ταξίαρχος ε.α. Ιωάννης Γ. Σιάπαντας (στρατιωτικός γιατρός από τη Σιάτιστα) στο βιβλίο του «Φαρδύκαμπος - Μάρτιος 1943» Θεσσαλονίκη 2008. κάνει τον απολογισμό της μάχης στο Φαρδύκαμπο και μας δίνει τα παρακάτω στοιχεία: Έλληνες: 3 νεκροί και 15 τραυματίες. Ιταλοί: 10 νεκροί, 55 τραυματίες και 603 αιχμάλωτοι. Λάφυρα: 600 όπλα, 30 πιστόλια, 7 ολμίσκοι, 40 οπλοπολυβόλα, 12 πολυβόλα, 3 πυροβόλα των 75 χιλ. 3 αυτοκίνητα, 62 μουλάρια, 3 άλογα, πολλά πυρομαχικά.

Ο Μ. Στρακαλής στο « 50 έτη ελευθερίας» γράφει ότι στη μάχη του Φαρδύκαμπου ήταν: Έλληνες 2 νεκροί και 2 τραυματίες και Ιταλοί 38 νεκροί, 60 τραυματίες και 650 αιχμάλωτοι.

Το βράδυ οι Ιταλοί αιχμάλωτοι οδηγήθηκαν στη Σιάτιστα όπου τους προσφέρθηκε τροφή και προπαντός νερό και στους τραυματίες ιατρική περίθαλψη. Το πλήθος των αιχμαλώτων σε μια μακρά πορεία μέσα στους δρόμους της Σιάτιστας ήταν μοναδικό θέαμα που σου προκαλούσε δέος. Την άλλη ημέρα στις 6 Μαρτίου Ιταλικά αεροπλάνα βομβάρδισαν πάλι τη Σιάτιστα με μοναδικό θύμα τον θάνατο της αδελφής του γιατρού Δ. Γκερεχτέ. Οι εικόνες αυτές έμειναν στη μνήμη μου ανεξίτηλες, ήμουν τότε εντεκάχρονο παιδί και έζησα από κοντά όλα αυτά τα γεγονότα.

Στις 7 Μαρτίου οι αιχμάλωτοι οδηγήθηκαν στην περιοχή του Τσοτυλίου. Την ίδια ημέρα έφτασε η πληροφορία ότι μια Ιταλική Μεραρχία έρχεται από τη Λάρισα για να τιμωρήσει τη Σιάτιστα. Συγχρόνως ο

ραδιοφωνικός σταθμός του Λονδίνου έπλεκε το εγκώμιο της Σιάτιστας και διαβεβαίωσε ότι αν καταστραφεί η πόλη θα ξαναχτιστεί « Καλλιμάραρη » !!!... Η κατάσταση ήταν σοβαρή, διότι δεν υπήρχε καμιά σημαντική δύναμη που θα μπορούσε να αντισταθεί και να σταματήσει μια ολόκληρη Μερραρχία. Τότε αποφασίστηκε οι κάτοικοι, ιδίως οι νέοι, να φύγουν από τη Σιάτιστα. Άρχισε ομαδική φυγή των κατοίκων όπου ο καθένας είχε γνωστούς ή συγγενείς, με όσα πράγματα μπορούσε να μεταφέρει στους ώμους του ή σε ζώα, γιατί άλλο μέσο μεταφοράς δεν υπήρχε και να ζητήσει φιλοξενία στα γύρω χωριά Εράτυρα, Πελεκάνο, Δρυόβουνο, Σισάνι ή προς τα χωριά της Κοζάνης. Με την οικογένειά μου πήγαμε στην Εράτυρα και αργότερα στα χωριά της Ξηρολίμνης.

Την 19^η Μαρτίου η Ιταλική Μερραρχία έφτασε στην Κοζάνη με προορισμό τη Σιάτιστα. Τότε οι παράγοντες της Σιάτιστας αποφάσισαν να δράσουν με διπλωματικό τρόπο. Στην έξοδο της Σιάτιστας ο Πρόεδρος της Κοινότητας, ο Ιερέας Παπακωνσταντίνος, η Ελένη Γκαγκαράτσα, ο Ναούμ Μόμτσιος και ο φαρμακοποιός Μ. Στρακαλής με έναν Ιταλό αξιωματικό που τραυματισμένος έμεινε στη Σιάτιστα για να νοσηλευτεί, υποδέχτηκαν το Μέραρχο και ζήτησαν να μη καταστραφεί η Σιάτιστα, επειδή για την όλη κατάσταση δεν ευθύνονται οι κάτοικοι. Αυτό διαβεβαίωσε και ο Ιταλός αξιωματικός. Ο Μέραρχος « πείστηκε » και διαβεβαίωσε ότι δεν θα θίξει τη Σιάτιστα, αλλά θα πρέπει μέσα σε τρεις ημέρες να επιστρέψουν οι κάτοικοι. Ο Μέραρχος την απόφαση να μη πειράξει τη Σιάτιστα την είχε πάρει στην Κοζάνη μαζί με τους

Γερμανούς με το σκεπτικό ότι αν καταστραφεί η Σιάτιστα, όπως κάηκαν τα Σέρβια, οι κάτοικοι αναγκαστικά θα καταταγούν στις τάξεις του Ε.Λ.Α.Σ. Έτσι για μια ακόμα φορά σώθηκε η Σιάτιστα.

Η μάχη και η νίκη αυτή του «Φαρδύκαμπου» είναι η μοναδική στην ιστορία της Ελληνικής Αντίστασης, στα χρόνια της κατοχής, που με μια τριήμερη μάχη, αιχμαλωτίστηκε ένα ολόκληρο τάγμα με όλο του τον οπλισμό. Αυτό το κατόρθωμα είναι πιο λαμπρό και από την ανατίναξη της γέφυρας του «Γοργοπόταμου» και θα έπρεπε να γιορτάζεται πανελλαδικά με όλη της την επισσημότητα στον τόπο που έγινε. Όχι όπως τώρα που με το δικαστικό εορτασμό, υποβαθμίζεται μια τόσο σημαντική νίκη της αντίστασης κατά των κατακτητών. Όπως είναι γνωστό ο μιν Δήμος Σιάτιστας και οι κάτοικοι της γύρω περιοχής, που ήταν οι συντελεστές αυτής της ΝΙΚΗΣ, την γιορτάζουν την ημέρα της μάχης, η δε Πανελλήνια Ένωση Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης (Π.Ε.Α.Ε.Α.) τη γιορτάζει άλλη ημέρα.

ΕΠΙΔΡΟΜΕΣ

Τουρκαλβανών, Κούρδων και Γκέγκηδων

Η μεγάλη ανάπτυξη και ο πλούτος των κατοίκων της Σιάτιστας ήταν πάντοτε ένα δυνατό κίνητρο για ληστρικές επιδρομές από ορδές τουρκαλβανών. Από την προφορική παράδοση και τα διάφορα δημοτικά τραγούδια γνωρίζουμε ότι η Σιάτιστα δέχτηκε αρκετές επιδρομές. Οι επιδρομές αυτές, άλλοτε γινόταν για καθαρή λεηλασία και άλλοτε με εντολές των πασάδων για τιμωρία των απελευθερωτικών κινήσεων των κατοίκων της:

Α΄) Από όσα γνωρίζουμε η πρώτη επιδρομή έγινε το 1750 ή το 1760 από 3.000 Αλβανούς με αρχηγούς τους Γκαβολιάτσιον, Βεΐτση και Σταμούλη . Οι Σιατιστινοί αντιμετώπισαν αυτή την επιδρομή με αρχηγό τον πρόκριτο *Λογοθέτη*. Στη μάχη αυτή που ήταν φονικότατη, σημαντικό ρόλο έπαιξε η Σιατιστινή Κυρά Σαννούκου μαζί με τις νύφες της μέσα από το οχυρό της σπίτι, (το σπίτι σώζεται μέχρι σήμερα).

Το δημοτικό τραγούδι που τραγουδιέται στον «τρανό χορό» μας μιλά για αυτή την επιδρομή.

.....

*Στα τρία αλώνια βάλαν τη βουλή
ια Σταμούλη το σκυλί
μεσ' τη Σιάτιστα να πάνουν
τρεις αρχόντισες να πάρουν*

.....

*«Κυρά Σαννούκου πες της Βάϊας σου
να διώξ' τους φυλακτάδες
διώξτέ τους να παν εκείθε
να πατήσωμε το σπίτι.»
«Δε σας φοβούμαι σκυλαρβανιτάδες,
έχω τα σπίτια μου ψηλά
με μολύβι σκεπασμένα
και με μάρμαρο στρωμένα.....».*

Το γεγονός αυτό της γενναίας αντίστασης της Κυρά Σανούκου στην επιδρομή αυτή, μας θυμίζει τη Σουλιώτισσα Δέσπω Τζαβέλαινα που η λαϊκή μούσα μας λέει «...η Δέσπω κάνει πόλεμο με ύφες και μ' εγγόνια ...)

Β') Άλλη επιδρομή έγινε με αρχηγούς τους Τιαφίκ και Ασλάμπεη, οι οποίοι, αφού λεηλάτησαν τα Τρίκαλα, την Ελασσόνα και την Κοζάνη, επιτέθηκαν και στη Σιάτιστα με 9.000 τουρκαλβανούς. Τότε 500 περίπου Σιατιστινοί με αρχηγό τον πρόκριτο Γεώργιο Νιόπλιο, κατόρθωσαν να διώξουν τους επιδρομείς. Η δημοτική μούσα αποθανάτισε το γεγονός με τους παρακάτω στίχους:

*Δεν είν' εδώ τα Τρίκαλα Τιαφίλ κι' Ασλάν- Μπεη
δεν είναι η Ελασσόνα
δεν είναι η μαύρη Κόζανη να κάνεις ό,τι θέλεις
εδώ το λέγουν Σιάτιστα το λεν Κεφαλοχώρι
ως πουνν' ο Νιόπλιος ζωντανός η Σιάτιστα δε φοβάται
έχει τρακόσιους στο σπαθί και χίλιους στο ντουφέκι....*

Γ') Τρίτη επιδρομή έγινε με αρχηγό τον Αλβανό Κακτριμάν Μπέη που με 400 περίπου Αλβανούς θέλησε

να χτυπήσει τη Σιάτιστα, αλλά τη βρήκε οχυρωμένη και έφυγε άπρακτος.

Δ΄). Η Σιάτιστα επειδή έδωσε το παρόν στην Επανάσταση του 1821 με τον Γεώργιο Νιόπλιο, τον Νικόλαο Κασομούλη και αρκετούς άλλους που αγωνίστηκαν σε Ρούμελη, Πελοπόννησο και νησιά., σ' όλη τη διάρκεια του Αγώνα, εξόργισε τον Χουρσίτ Πασά. Μετά την καταστροφή της Νάουσας ο Χουρσίτ Πασάς έδωσε εντολή στον Μαξούτ Στρόμολη να καταλάβει τη Σιάτιστα και να μείνει εκεί. Όταν αυτό έγινε γνωστό στη Σιάτιστα οι πρόκριτοι με αρχηγό τον Γ. Νιόπλιο αποφάσισαν να ενεργήσουν με διπλωματικό τρόπο. Ζήτησαν από τον Σαχίν Μπέη της Καστοριάς να μεσολαβήσει για τη ματαίωση αυτής της εκστρατείας του Χουρσίτ. Παράλληλα οι Σιατιστινοί με την καθοδήγηση του Γ. Νιόπλιου οργάνωσαν την άμυνα της πόλης. Ο Μαξούτ Στρόμολης δεν επιχείρησε να καταλάβει τη Σιάτιστα. Με νέα εντολή του Χουρσίτ Πασά επέστρεψε σκορπίζοντας όμως την καταστροφή στα γύρω χωριά.

Αυτές ήταν οι σημαντικότερες επιδρομές που αντιμετώπισε η Σιάτιστα στον καιρό της τουρκοκρατίας, δεν ήταν όμως οι μοναδικές. Πολλές φορές δέχτηκε η Σιάτιστα επιδρομές από ληστρικές συμμορίες Τουρκαλβανών, Κούρδων Γκέγκηδων και άλλων. Η οχυρή θέση της Σιάτιστας, αλλά και τα μεγάλα αρχοντικά, η δομή της πόλης που ολόκληρες γειτονίες μπορούσαν να απομονωθούν, η γενναιότητα, ο πλούτος και η διπλωματία των κατοίκων, αντιμετώπισαν αυτές τις καταστάσεις.

Ο Φ. Ζυγούρης αναφέρει με τη σειρά τις παρακάτω επιδρομές που αντιμετώπισε η Σιάτιστα.

Πρώτη από 3000 Αλβανούς με αρχηγό τον Γκαβολιάτσιο, Βεΐτση, Σταμούλη. (πιθανή χρονολογία το 1725;

Δεύτερη το 1822 υπό τον Μαζούτ Στρόμολη.

Τρίτη το 1827 υπό το Αλβανό Ταφίλ Μπούζη με 9000 Αλβανούς Λεηλάτησαν Τρικάλα Ελασσόνα κ.λ.π.

Τέταρτη το 1828 από 16.000 Αλβανούς υπό το Ασλάν και Βελή μπέη. Αποκρούστηκαν από τον Γ. Νιόπλιο με βοήθεια από τη Γαλατινή, Εράτυρα και Βλάστη και από τον Καστοριανό Ισμαήλ μπέη.

Πέμπτη το 1830 από τον εγγονό του Καβολιάτσιο Κακριμάν μπέη ο οποίος θέλησε να πάρει εκδίκηση για την αποτυχημένη επιδρομή του παππού του το 1760. Αποκρούστηκε από τον Γ. Νιόπλιο

Έκτη Η επιδρομή αυτή έγινε το 1877 από ομάδες Γκέγκηδων . Οι Γκέγκηδες ήταν Αλβανοί που κατοικούσαν στα βόρεια σύνορα και θεωρούνταν σαν οι πιο γνήσιοι απόγονοι των Ιλλυριών. Οι ομάδες αυτές των Γκέγκηδων με το πρόσχημα ότι θέλουν να φυλάξουν τα σύνορα, έμπαιναν στα ελληνικά χωριά λεηλατούσαν και σκότωναν αδιάστακτα τους κατοίκους. Από τη Σιάτιστα πέρασαν δυο ομάδες Γκέγκηδων και αφού πήραν αρκετά τρόφιμα και χρήματα έφυγαν ήρεμα. Μια άλλη όμως ομάδα από 100 περίπου Γκέγκηδες με αρχηγό τον Μπαϊράμ Αγά μπήκε στη Σιάτιστα και για εκφοβισμό σκότωσε δυο κατοίκους και ζήτησε τροφή και λύτρα. Οι Σιατιστινοί που γνώριζαν από πριν τον ερχομό τους φρόντισαν να τους δώσουν καταλύματα σε κατάλληλα σπίτια και τους περιποιήθηκαν. Με μυστικές ενέργειες των προκρίτων πήραν την άδεια από το Σουλτάνο, με τη μεσολάβηση του Τούρκου Διοικητή της Νεάπολης και με

ενίσχυση Τουρκικής δύναμης οι 150 οπλισμένοι Σιατιστινοί έδωσαν μάχη εξουδετέρωσαν τους Γκέγκηδες και έπιασαν τον αρχηγό τους που οδηγήθηκε στις φυλακές της Θεσσαλονίκης. Το γεγονός αυτό αποθανάτισε η λαϊκή Μούσα,

.....

Εδώ δεν είναι Γκεκαριά

Μπαϊράμ Γκέκα μου

εδώ δεν είναι Ντύμπρα, δεν είναι το Τσιρούσινο

να κάνεις ό,τι θέλεις.

Εδώ το λένουν Σιάτιστα είναι κεφαλοχώρι.....

●●●●●●●●●●●●●●●●

Ο ΣΚΟΤΩΜΟΣ

Άλλο ένα τραγικό γεγονός για τη Σιάτιστα είναι ο «Σκοτωμός» Το τραγικό αυτό γεγονός που σκόρπισε το θάνατο σε γυναίκες και παιδιά (Ο Φ.Ζυγούρης αναφέρει για 72, ό δε Ι. Αποστόλου για περίπου 80). Συνέβη το βράδυ του Πάσχα του 1839. Τη στιγμή που όλοι παρακολουθούσαν με κατάνυξη .τη Θεία Λειτουργία της Αναστάσεως στον Ι.Ν. του Αγ. Δημητρίου στη Χώρα, ακούστηκαν από έξω δυο τραγικές λέξεις « *Φωιά – Κλέφτες* » Στο άκουσμα αυτό δημιουργήθηκε μεγάλη σύγχυση στο γυναικωνίτη του ναού. Άλλες από τις γυναίκες έτρεξαν να φύγουν έξω για να αποφύγουν τη «*φωιά*» και άλλες έκλεισαν τις πόρτες για να εμποδίσουν τους «*κλέφτες*» να μπουν. Πανικός και σύγχυση είχαν σαν αποτέλεσμα να ποδοπατηθούν γυναίκες και παιδιά και να χάσουν τη ζωή τους 80 περίπου άνθρωποι. Όπως

αργότερα αποδείχτηκε τις δυο αυτές τραγικές λέξεις τις φώναζαν νεαροί έξω από το ναό «*χάριμ ασειότητος*»

Η ΠΑΝΩΛΗ (πανούκλα)

Από τα στοιχεία που υπάρχουν φαίνεται ότι στη Σιάτιστα η πανώλη (πανούκλα) που σκόρπισε το θάνατο εμφανίστηκε δύο φορές. Η μία στις αρχές του 17^{ου} αιώνα που απλώθηκε σ' όλη τη Δυτική Μακεδονία ήρθε και στη Σιάτιστα. Αν και για την αντιμετώπισή της οι Κοινοτικές Αρχές πήραν τα μοναδικά για την εποχή υγειονομικά μέτρα, σκόρπισε το θάνατο και την καταστροφή. Για τα υγειονομικά μέτρα ο Μ. Στρακαλής γράφει στο βιβλίο του «*50 Έτη Ελευθερίας*» " *...Αξίζει να τονιστεί ότι κατά την περί το έτος 1610 ενσκήψασαν εις την πόλιν επιδημίαν πανώλους ανηγέρθησαν απομονωτήρια δια τους πανωλιοπλήκτους και ελειτούργει συνεπώς ειδική υπηρεσία δια την διατροφήν και περιποίησην των πασχόντων , εις εποχήν καθ' ήν ελεύθερα και ως προηγμένα θεωρούμενα κράτη, δεν παρουσιάζου τοιαύτην οργάνωσιν.*» Η δεύτερη φορά που εμφανίστηκε η πανώλη (πανούκλα) στη Σιάτιστα ήταν το 1814 που την μετέφεραν Τούρκοι στρατιώτες πιθανόν από την Αίγυπτο Ο Φ. Ζυγούρης στο Βιβλίο του «*Ιστορικά Σημειώματα περί Σιατίστης και λαογραφικά αυτής*» μας περιγράφει εικόνες της τραγικής κατάστασης και τις καταστροφικές συνέπειες της Πανώλης στη Σιάτιστα. Αυτό ήταν άλλη μια αιτία που η Σιάτιστα άρχισε να χάνει την αίγλη που είχε και να παρουσιάζει μια σημαντική πτώση..

Για την εμφάνιση της πανώλης στη Σιάτιστα, ο δημοσιογράφος Θεοδόσης Άθας σε ραδιοφωνική εκπομπή που έγινε το 1960 στη Νέα Υόρκη ανέφερε :

« ... η χειρότερη εποχή για τη Σιάτιστα ήταν χωρίς αμφιβολία η δεκαετία 1830-1840. Η πόλη άρχισε να υποφέρει από επανειλημμένες διελεύσεις τουρκικών στρατευμάτων τα οποία μαζί με τα άλλα δεινά μετάδωσαν και την πανούκλα, μια θανατηφόρα επιδημία που κατέστρεψε ολόκληρες οικογένειες, διασκόρπισε τον πληθυσμό στην ύπαιθρο και για ένα διάστημα άφησε την όμορφη και αρχοντική πόλη σχεδόν ερημωμένη.»

Ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός επισκέφτηκε τη Σιάτιστα γύρω στα 1770 και έστησε το σταυρό στην περιοχή « Αλώνια» μεταξύ Αγίας Τριάδος και Αγίου Ιωάννου. Κατά την παράδοση ο Άγιος Κοσμάς καλοτύχισε τους Σιατιστινούς που κατοικούν ανάμεσα από τόσα βουνά με τη φράση « Καλότυχοι που είστε εδώ θα ακούτε αλλά δεν θα βλέπετε» Εννοούσε ότι τα βουνά γύρω θα τους προστάτευαν από πολλούς κινδύνους.-

~*~*~*~*~*~*~*~*~*

Η ΣΙΑΤΙΣΤΑ ΧΘΕΣ και ΣΗΜΕΡΑ

Με τη ραγδαία αύξηση του πληθυσμού (στην ακμή της η Σιάτιστα είχε 12.000 περίπου κατοίκους) τη μικρή γεωργική έκταση και την σχετικά λίγη κτηνοτροφία, ήταν αδύνατο να απορροφηθεί μεγάλο μέρος από το εργατικό δυναμικό των κατοίκων και να εξυπηρετηθεί οικονομικά η Σιάτιστα. Έτσι, οι κάτοικοί της, στράφηκαν στο εμπόριο, στο οποίο η Σιάτιστα οφείλει κατά κύριο λόγο την ανάπτυξη της. Οι Σιατιστινοί έμποροι –πραματευτάδες, στην αρχή διακινούσαν προϊόντα κτηνοτροφικά, αγροτικά και βιοτεχνικά των γειτονικών πόλεων και στη συνέχεια επέκτειναν τη δράση τους στις Παραδουνάβιες και στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης. Εκεί οργάνωσαν την εμπορική τους δραστηριότητα ιδρύοντας μεγάλους εμπορικούς οίκους.

Στη Σιάτιστα, όσοι δεν είχαν σαν κύριο επάγγελμα το εμπόριο, ασχολήθηκαν με τη γεωργία, την κτηνοτροφία, και τις διάφορες τέχνες όπως τη γουνοποιία, την υποδηματοποιία, τη βυρσοδεψία και αρκετές γυναίκες με την υφαντουργία.

Η γεωργική εκμετάλλευση περιοριζόταν σε δύο κυρίως κλάδους την αμπελοκαλλιέργεια και την καπνοκαλλιέργεια.

Η αμπελοκαλλιέργεια ήταν ένας γεωργικός κλάδος σημαντικός. (Στην ακμή της αριθμούσε περίπου 15.000 στρέμματα αμπελώνων). Το πετρώδες και ξηρό έδαφος, η ειδική ποικιλία σταφυλιών και η τέχνη των αμπελουργών έκαναν και κάνουν και σήμερα, στα μεγάλα βαρέλια, μέσα στα σκοτεινά υπόγεια των σπιτιών, τα ονομαστά Σιατιστινά κρασιά. Πρώτο και ασυναγώνιστο είναι το « ηλιαστό » που γίνεται από σταφύλια μαύρα μοσχάτα με ειδική επεξεργασία. Τα σιατιστινά κρασιά ονομαστά και περιζήτητα ήταν είδος εμπορεύσιμο, γι αυτό οι αμπελοκαλλιεργητές και οι οινοποιοί ήταν και έμποροι κρασιών.

Η αμπελοκαλλιέργεια είχε αρκετές διακυμάνσεις. Το 1923 εμφανίστηκε στη Σιάτιστα η φυλλοξήρα αρρώστια που μέσα σε λίγα χρόνια έφερε την καταστροφή των αμπελιών. Το 1930 έγινε μεγάλη χαλαζόπτωση, που έδωσε τη χαριστική βολή. Αργότερα έγινε προσπάθεια και φυτεύτηκαν νέα αμπέλια, σε μικρότερη βέβαια έκταση και με νέες ποικιλίες σταφυλιών. Στις δεκαετίες 1960 – 1980, όταν στη Σιάτιστα υπήρξε μεγάλη αύξηση της γουνοποιίας, πολλά από τα αμπέλια εγκαταλείφθηκαν λόγω έλλειψης εργατικών χεριών. Σήμερα καλλιεργούνται 4.000 περίπου στρέμματα με μια τάση ανοδική. Η ποιότητα των κρασιών είναι βελτιωμένη και υπάρχουν πολλά κελάρια επισκέψιμα. Μερικοί τυποποιούν το βαρελίσιο κρασί με εμφιάλωση και προώθηση στην αγορά.

Η καπνοκαλλιέργεια ήταν σημαντική απασχόληση σχεδόν όλων των μελών μιας οικογένειας. Σήμερα δεν υπάρχει. Πριν από το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, έγινε μια σημαντική προσπάθεια για συστηματική καπνοκαλλιέργεια με εισαγωγή εξαιρετικής ποικιλίας καπνού, κάτω από την επίβλεψη ειδικών επιστημόνων που ήρθαν στη Σιάτιστα γιαυτόν το σκοπό. Τα καπνά που παράγονταν ήταν βέβαια μικρής ποσότητας αλλά εξαιρετικής ποιότητας και γίνονταν ανάρπαστα στις ξένες αγορές. Μετά τη δεκαετία του 1950 η καπνοκαλλιέργεια της νέας ποικιλίας «Βιτζίνια», που ήρθε από την Αμερική, γίνεται σε ποιοτικά κυρίως χωράφια και έχει μεγάλη παραγωγή, έτσι σταμάτησε να καλλιεργείται στη Σιάτιστα.

Η κτηνοτροφία ήταν το αρχαιότερο επάγγελμα αφού, κατά την παράδοση, οι πρώτοι οικισμοί της Σιάτιστας, ήταν τα καλύβια των κτηνοτρόφων. Σήμερα αν και υπάρχουν περίπου 70.000 ορέμματα βοσκοτόπων στην περιοχή Τσερβένας, Μπούρινου και αλλού και 15.000 ορέμματα δάσους η κτηνοτροφία, που αποτελείται κυρίως από αιγοπρόβατα, δεν είναι σημαντική.

Η γουνοποιία. Η επεξεργασία και η εμπορία των γουναρικών ήταν γνωστή από τους βυζαντινούς ακόμα χρόνους. Στη Σιάτιστα υπήρχαν τεχνίτες που

ασχολήθηκαν με τη βιοτεχνία της γούνας από πολύ παλιά, από το τέλος του 16^{ου} αιώνα. Οι πραγματευτάδες μετέφεραν από τις χώρες της Ευρώπης δέρματα και αποκόμματα δερμάτων τα οποία επεξεργάζονταν στα οικογενειακά εργαστήρια με υποτυπώδη εργαλεία της εποχής. (γινόταν η συρραφή των αποκομμάτων με το χέρι). Σήμερα γίνεται με σύγχρονες ηλεκτροκίνητες μηχανές) Έτοιμο το επεξεργασμένο προϊόν μεταφερόταν ξανά στις αγορές της Ευρώπης. Αυτό δημιούργησε ένα νέο κλάδο που απορρόφησε εργατικό δυναμικό, ανδρών και γυναικών, και ανέπτυξε το εμπόριο γουναρικών, που έφερε αρκετά κέρδη. Αργότερα, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, με τη μετανάστευση πολλών Σιατιστινών στην Αμερική, πολλοί που γνώριζαν την τέχνη της γούνας, ασχολήθηκαν εκεί από την αρχή με τη γουναρική. Παράλληλα με την όλη βοήθεια που έστελναν οι μετανάστες στην πατρίδα, έστελναν και αρκετές ποσότητες αποκομμάτων, τα οποία επεξεργάζονταν σε οργανωμένα πλέον εργαστήρια στη Σιάτιστα και έτοιμο το νέο προϊόν ξαναέβγαινε στην αγορά. Με τη λήξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου συνεχίστηκε η μετανάστευση Σιατιστινών στην Αμερική, Καναδά, Αυστραλία και Ευρώπη (κυρίως Γαλλία και Γερμανία). Οι νέοι μετανάστες από τα εκεί εργαστήρια που εργάζονταν συγκέντρωναν τα αποκόμματα γουναρικών και τα έστελναν στη Σιάτιστα όπου εκεί συρράφονταν σε νέα δέρματα. Τα δέρματα αυτά τα πουλούσαν στο εξωτερικό ή τα έραβαν σε ειδικά εργαστήρια και τα πουλούσαν έτοιμα γυναικεία και ανδρικά γούνινα παλτό, ζακέτες, κάπες κ.λ.π. πάντοτε σύμφωνα με τις εντολές

της μόδας. Με τον τρόπο αυτό δημιουργήθηκαν στη Σιάτιστα σοβαρές μεταπολεμικές επιχειρήσεις.

Από την εποχή ακόμα της Τουρκοκρατίας υπήρχε για τον κλάδο της γούνας το προνόμιο της ατέλειας της εμπορίας των γουναρικών αποκλειστικά για τη Σιάτιστα και την Καστοριά. Αργότερα, στη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, έγινε η επέκταση της επεξεργασίας της γούνας σε άλλες πόλεις κυρίως της Δυτικής Μακεδονίας (Φλώρινα, Άργος Ορεστικό, Γρεβενά κ.α.). Στη δεκαετία του 1990 υπολογίζονταν στη Σιάτιστα 700 επιχειρήσεις με εργατικό δυναμικό περίπου 2500 εργάτες και εργάτριες. Με το άνοιγμα των διεθνών αγορών στην Άπω Ανατολή επήλθε μια σοβαρή κάμψη. Σήμερα στη Σιάτιστα λειτουργούν μικρές μονάδες επεξεργασίας κυρίως δερμάτων, όπως και μονάδες εκτροφής γουνοφόρων ζώων, για να μη ανατρέπεται η οικολογική ισορροπία.

Ο σημερινός επισκέπτης της Σιάτιστας, θα συναντήσει τις πολλές βιτρίνες των καταστημάτων που κάποτε ήταν γεμάτες με εκθέματα προϊόντων γούνας, να είναι σήμερα γεμάτες με κάθε λογής δερμάτινα είδη. Οι Σιατιστινοί και πάλι βρήκαν την εναλλακτική λύση με την εμπορία των δερματίνων ειδών.

Τα Αρχοντικά

Αδιάφυστοι μάρτυρες της μεγάλης ακμής της Σιάτιστας κατά τον 17^ο, 18^ο και 19^ο αιώνα είναι τα περίφημα Αρχοντικά της και αποτελούν για μας μια πλούσια κληρονομιά. Μέσα στα περίπου 30 με 40 αρχοντικά και αντιπροσωπευτικά διατηρητέα οικοδομήματα (άλλοι ανεβάζουν τον αριθμό των αρχοντικών που σώζονται μέχρι σήμερα σε 60 με 70) διαφυλάσσεται και με ευγένεια έκφρασης αποκαλύπτεται στον σημερινό επισκέπτη ο πλούτος τόσο σε υλικά αγαθά όσο και σε πνευματική καλλιέργεια των κτητόρων. Τα Σιατιστινά αρχοντικά παρουσιάζουν μια εξειλιγμένη μορφή της οικιακής αρχιτεκτονικής. Δεν αποτελούν μόνο μια απλή λύση στεγαστικής ανάγκης, αλλά χαρακτηρίζονται από αρχιτεκτονικό ύφος εντελώς ξεχωριστό και μοναδικό στη λαϊκή έκφραση της ελληνικής αρχιτεκτονικής. Οιπραματευτάδες Σιατιστινοί με την εργατικότητά τους και την προοδευτική τους διάθεση, δεν αποθησαύρισαν μόνο χρηματικούς θησαυρούς, αλλά και θησαυρούς πολιτισμού. Ό,τι ωραίο συνάντησαν στις Ευρωπαϊκές χώρες, όπου ανέπτυξαν τις δραστηριότητές τους, δεν αρκέστηκαν μόνο να το θαυμάζουν, αλλά θεώρησαν καλό να το φέρουν στον τόπο τους, όχι αντιγράφοντάς το πιστά, αλλά με σοφία και καλαισθησία να το προσαρμόσουν στην πατρίδα τους ανάλογα με το σκληρό περιβάλλον της , τις ανάγκες διαβίωσης και την αντιμετώπιση επικίνδυνων καταστάσεων που επικρατούσαν τότε. Έτσι έχουμε σπίτια

που προσέφεραν άνεση και ασφάλεια. Για το κτίσιμο των αρχοντικών εργάστηκαν οι καλύτερες συντεχνίες μαστόρων από τα μαστοροχώρια του Βοΐου και της Ηπείρου. Κάτω από τη σοφή καθοδήγηση των κτητόρων κτίστηκαν σπίτια τριώροφα με επιβλητική όψη, γερή δομή, άνεση εσωτερικών χώρων με πλούσιο χρωματικό διάκοσμο. Σε όλα αυτά βλέπουμε να αντανakλούν επιρροές από χώρες, όπου ταξίδεψαν κτήτορες και κατασκευαστές.

Σήμερα περιδιαβαίνοντας τα δαιδαλώδη ανηφορικά δρομάκια της πόλης, συναντάς διάσπαρτα τα αρχοντικά να στέκονται εκεί αγέρωχα, μέσα στους αιώνες, ανάμεσα σε νέα σύγχρονα σπίτια κτισμένα με ένα ατελείωτο ανακάτεμα ρυθμών και σχεδίων. Το πρώτο σου ξάφνιασμα διαδέχεται ένα σφιζιμο στη ψυχή και σταματάς άθελά σου να αφουγκραστείς μια βουβή διαμαρτυρία που βγαίνει από τα σωθικά τους. Τα αρχοντικά μπορεί να είναι αδιάψευστοι μάρτυρες της μεγάλης ακμής της Σιάτιστας, αλλά σήμερα είναι και μια δυνατή φωνή διαμαρτυρίας για τη μεγάλη εγκατάλειψη. Η πολιτεία με το πρόσχημα της προστασίας τα χαρακτήρισε ιστορικά διατηρητέα μνημεία, επειδή αποτελούν αντιπροσωπευτικά δείγματα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του Βορειοελλαδικού χώρου. Ο χαρακτηρισμός όμως σε διατηρητέα μπορεί να σταμάτησε την ιδιωτική πρωτοβουλία που θα τα αλλοίωνε ή θα τα κατεδάφιζε, αλλά έβαλε αυστηρούς κανόνες και απαγόρευσε κάθε προσπάθεια συντήρησης, αναπαλαίωσης ή αξιοποίησής τους από άλλους παράγοντες και φορείς. Μόνο το Υπουργείο Πολιτισμού ή η 11^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Βέροιας ή η

4^η Εφορία Νεωτέρων Μνημείων Θεσ/νίκης του Υπουργείου Πολιτισμού, έχει το δικαίωμα να επεμβαίνει και να τα συντηρεί. Αποτέλεσμα, η σημερινή τραγική εικόνα της εγκατάλειψης. *Τα αρχοντικά της Σιάτιστας αργοπεθαίνουν.* Με το χαρακτηρισμό του διατηρητέου τα βάλαμε στην εντατική και απαγορεύσαμε κάθε επαφή με τον έξω κόσμο, όπως θα κάναμε σε κάποιον σοβαρά άρρωστο, αλλά τα αφήνουμε να πεθαίνουν χωρίς βοήθεια καμιά, χωρίς φάρμακα και ιατρική παρακολούθηση...

Γιατί εξαφανίζουμε μ' αυτόν τον τρόπο κάθε ιστορικό ντοκουμέντο ; ...

Η «Μανούσεια» Δημόσια Κεντρική Ιστορική Βιβλιοθήκη Σιάτιστας

Η Δημόσια Βιβλιοθήκη Σιάτιστας λειτουργεί σαν Ν.Π.Δ.Δ. από το 1953. Το 1998 χαρακτηρίστηκε Κεντρική επειδή είναι η μοναδική Δημόσια Βιβλιοθήκη του Νομού Κοζάνης και το 2007 Ιστορική, καθότι λειτουργεί πάνω από έναν αιώνα. Σ' αυτούς τους τίτλους το 2008 προστέθηκε η ονομασία «Μανούσεια», επειδή η σοβαρότερη δωρεά βιβλίων έγινε από τον Σιατιστινό Θεόδωρο Μανούση, καθηγητή της Ιστορίας και της Πολιτειολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και Αρεοπαγίτη μέχρι το θάνατό του το 1858. Ο Θεόδωρος Μανούσης με διαθήκη του δώρισε την προσωπική του

βιβλιοθήκη που αριθμούσε 6.000 τόμους βιβλίων. Η βιβλιοθήκη συγκροτήθηκε και από δωρεές βιβλίων που πρόσφεραν λόγιοι με πατριωτικά αισθήματα.

Οι συλλογές των παλαιότερων βιβλίων αποτελούνται από 8.000 περίπου τόμους βιβλίων, τα περισσότερα των οποίων είναι αρχέτυπα και παλαιύτυπα του 15^{ου} 16^{ου} και 17^{ου} αιώνα. Οι εκδόσεις αυτών των βιβλίων έγιναν από αξιόλογα τυπογραφεία όπως: του Albus Manutiys Βενετίας, του Didimus Βασιλείας της Ελβετίας, του Elzevirius, των Σιατιστινών Μαρκίδων Πούλιου και άλλων. Τα παλαιότερα βιβλία είναι: Αριστοφάνους Κωμωδίαι (1498), Θουκιδίδου Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου συσταχωμένη με το Ξενοφώντος Ελληνικά (1502) εκδόσεις Βενετίας και Ομήρου Άπαντα (1504) εκδόσεις Albus Manutiys. Μέσα σ' αυτά είναι και αρκετά χειρόγραφα, θρησκευτικού κυρίως περιεχομένου.

Η πρώτη βιβλιοθήκη στεγάστηκε στα κελιά του Ι. Ν. Αγίου Δημητρίου. Όταν κτίστηκε το Τραμπάντζειο Γυμνάσιο μεταφέρθηκε σε μια ευρύχωρη αίθουσά του, αργότερα σε ένα τμήμα της Αποστολικής Διακονίας Ι. Μητρ. Σισανίου και Σιατιστής. Τώρα στεγάζεται μόνιμα στο Κουκουλίδειο Πνευματικό Κέντρο Σιάτιστας, σε χώρους κατάλληλους και άνετους. Στο ημιυπόγειο του Πνευματικού Κέντρου στεγάζονται η Κινητή Βιβλιοθήκη και το Δημόσιο Κέντρο Πληροφόρησης. ΔΗ.ΚΕ.Π.

Η Κινητή Βιβλιοθήκη εξυπηρετεί όλο το Νομό Κοζάνης. Με το ειδικό αυτοκίνητό της επισκέπτεται 74 δανειακά κέντρα, σχολεία, μαθητές και κατοίκους απομακρυσμένων οικισμών.

Ύδρευση:

Οι κάτοικοι της Σιάτιστας αντιμετώπιζαν για αιώνες την έλλειψη πόσιμου νερού. Νερό για τις διάφορες ανάγκες υπήρχε, μπορούμε να πούμε, αρκετό. Το νερό όμως αυτό το έβγαζαν με κουβάδες από διάφορα πηγάδια και από δεξαμενές (στέρνες) που συγκέντρωναν τα νερά της βροχής. Σε κάθε σπίτι σχεδόν υπήρχε πηγάδι ή στέρνα. Τα νερά αυτά δεν ήταν πόσιμα αλλά και δεν μπορούσαν να συγκεντρωθούν και να διοχετευτούν σε κάποιο δίκτυο ύδρευσης.

Για πόσιμο νερό υπήρχαν περιμετρικά και σε λίγες γειτονιές μερικές βρύσες με νερό από τοπικές καλλιέργειες μικρών πηγών. Αυτές ήταν: τα «Τσεσμέδια» (μία της Χώρας και μία της Γεράνειας), η «Τσιπουτούρα», ο «Βρέτος» , ο «Ψαράς» , ο «Χατζής», ο «Περικλής» , ο «Κατούρας», ο «Δούκας», ο «Παλιός», στο «Μαλιάτς» κ.ά.

Ο Φιλ. Ζυγούρης αναφέρεται στην παράδοση που λέει ότι επάνω στο βουνό «Γρίβας τ' Μπαλαμπάν» στην περιοχή «Νεράιδα» έβγαινε πολύ νερό. Το νερό αυτό, στην παρακάτω ρεματιά με το όνομα «Παληόμυλος», κινούσε νερόμυλο. Το 1884 έγινε προσπάθεια να βρεθεί αυτό το νερό και να μεταφερθεί στη Σιάτιστα. Για το έργο αυτό χρειαζόταν πολλά χρήματα και έτσι έμεινε αναποτελεσματική αυτή η προσπάθεια.

Η πρώτη σοβαρή προσπάθεια για την ύδρευση της Σιάτιστας έγινε το 1928. Η μελέτη για γεώτρηση εκπονήθηκε από το γεωλόγο Σωτηρίου. Έγιναν δυο

γεωτρήσεις η μία στη θέση «Τσεσμέδια» και η άλλη στην Αγ. Τριάδα, χωρίς αποτέλεσμα. Δαπανήθηκαν 20.000 δολάρια τα οποία είχαν στείλει οι Σιατιστινοί της Αμερικής.

Μετά από αυτό, υπήρχε η σκέψη να μεταφερθεί νερό από τον Αλιάκμονα ή από τις πηγές του Μπούρινου. Κανένας όμως δεν τολμούσε να επιχειρήσει ένα τέτοιο έργο τεράστιας για την εποχή δαπάνης.

Το 1945 μετά την απελευθέρωση, έγινε η πρώτη Επιτροπή Ύδρευσης η οποία ζήτησε από την UNRA να στείλει ειδικό μηχανικό να κάνει μελέτη για να βρεθεί ο πιο πρόσφορος τρόπος ύδρευσης. Το 1946 ο Μητροπολίτης Ιάκωβος, μόλις ενθρονίστηκε, ανέλαβε τη λύση του προβλήματος και πέτυχε να έρθει συνεργείο από την UNRA το οποίο τον Οκτώβριο του 1947 έκρινε ότι προσφορότερος τρόπος είναι η μεταφορά του νερού από τις πηγές του Μπούρινου. Τον Σεπτέμβριο του 1949 το Ειδικό Ταμείο Υδρεύσεως Σιατίστης ανέθεσε τη σχετική μελέτη στους αδελφούς Κανατσούλη. Στη συνέχεια ο Μητροπολίτης Ιάκωβος πήγε στις Η.Π.Α. ύστερα από πρόσκληση των Συλλόγων Σιατιστέων Αμερικής και από τον έρανο που έγινε εκεί συγκεντρώθηκε το ποσό των 65.000 δολλαρίων. Τα διάφορα εφόδια υδρεύσεως τα οποία χορηγήθηκαν αρχικά από το Κράτος χρεώθηκαν κατόπιν στο Δήμο Σιάτιστας. Έτσι το τεράστιο αυτό έργο της υδρεύσεως είναι δημιούργημα του Δήμου Σιάτιστας και των αποδημών Σιατιστινών. Το όλο έργο τελείωσε το 1953. Τα εγκαίνια έγιναν στις 25 Οκτωβρίου 1953.

Η ποσότητα του νερού από τις πηγές του Μπούρινου (800 κ.μ. το εικοσιτετράωρο τους

χειμερινούς μήνες και 250 κ.μ. τους θερινούς) δεν αρκούσε να καλύψει τις ανάγκες 5.000 κατοίκων. Από τότε μέχρι σήμερα έγιναν και γίνονται διάφορες καλλιέργειες πηγών και το όλο έργο εμπλουτίζεται με νέες ποσότητες νερού. Με τη σύνδεση του δικτύου της Σιάτιστας με το μεγάλο έργο ύδρευσης από τον παραπόταμο « Πραμόριτσα», που θα γίνει και θα υδροδοτήσει ολόκληρη σχεδόν την Επαρχία Βοΐου, δεν θα υπάρχει πλέον κανένα πρόβλημα νερού στη Σιάτιστα.

~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

ΤΙ ΕΧΕΙ ΣΗΜΕΡΑ Η ΣΙΑΤΙΣΤΑ.

--Έδρα Ιεράς Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης.
(Μητροπολιτικό Μέγαρο)

--Είκοσι εννέα (29) ναούς, ναϊσκους και παρεκκλήσια
από τους οποίους οι δύο (2) είναι ενοριακοί (Αγ.
Δημήτριος και Αγ. Νικόλαος) και δύο νεκροταφεία
(Δώδεκα Αποστόλων και Αγ. Νικάνορα)

--Έδρα του Δήμου Βοΐου

--Δημαρχείο

--Διοικητήριο

--Κέντρο Υγείας.

--Δημοτική Αγορά.

--Δημοτικά Σφαγεία

.....

Σχολεία:

--Λύκειο «Γεώργιος Παπαγεωργίου»

--Γυμνάσιο «Γεώργιος Παπαγεωργίου»

--Τεχνικό Επαγγελματικό Λύκειο «Αν. Τσίπος»

--Μουσικό Γυμνάσιο Σιάτιστας. «Κων/νος. και Ελένη
Παπανικολάου»

--1^ο, 2^ο και 3^ο δημοτικά Σχολεία.

--1^ο και 2^ο Δημοτικούς Παιδικούς Σταθμούς.

--Πέντε (5) Δημόσια Νηπιαγωγεία.

--«Τσίπειο» Οικοτροφείο Τραμπαντζείου Γυμνασίου Σιάτιστας.

--Οικοτροφείο Θηλέων της Ιεράς Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης.

Κατά το Σχολικό Έτος 2010 - 2011 λειτούργησαν:

Α) Δύο Δημοτικοί Παιδικοί Σταθμοί (ο ένας στη Χώρα και ο άλλος στη Γεράνεια)

Β) Πέντε Νηπιαγωγεία.

1^ο 2/θέσιο Νηπιαγωγείο με 36 νήπια

2^ο 2/θέσιο Νηπιαγωγείο με 30 νήπια

3^ο 1/θέσιο Νηπιαγωγείο με 17 νήπια

4^ο 1/θέσιο Νηπιαγωγείο με 18 νήπια

5^ο 1/θέσιο Νηπιαγωγείο με 15 νήπια

Γ) Τρία Δημοτικά Σχολεία.

1^ο 12/θέσιο Δημ.Σχ. με 157 μαθητές

2^ο 8/θέσιο Δημ.Σχ. με 135 μαθητές

3^ο 6/θέσιο Δημ.Σχ. με 75 μαθητές

Δ) Γυμνάσια – Λύκεια.

Γυμνάσιο με 3 τάξεις (9 τμήματα) με 184 μαθ.

Λύκειο με 3 τάξεις (6 τμήματα) με 165 μαθητές.

Μουσικό Γυμνάσιο – Λύκειο με 6 τάξεις και 124 μαθητές.

Επαγγελματ.Λύκειο με 3 τάξεις και 78 μαθητές

Στα Σχολεία της Α/θμιας Εκπ/σης φοίτησαν 483 μαθητές (116 νήπια και 367 μαθητές δημοτικού σχολείου).

Στα Σχολεία της Β/θμιας Εκπ/σης φοίτησαν 551 μαθητές.

Στο σύνολο, εκτός των Δημοτικών Παιδικών Σταθμών, κατά το σχολικό έτος 2010 – 2011, φοίτησαν 1034 μαθητές.

--«Κουκουλίδειο» Πνευματικό Κέντρο.

--«Μανούσεια» Δημόσια Βιβλιοθήκη Σιάτιστας.

--Μέγαρο πολλαπλών χρήσεων του ιδρύματος «Άρης Βουδούρης» (ημιτελής)

Υπηρεσίες

--Αστυνομία.

--Βιβλιοθήκη.

--Βιβλιοθήκη Κινητή.

--ΒΙΟ.ΠΑ. Γούνας.

--3^ο Γραφείο Α/θμιας Εκπ/σης.

--Δασαρχείο.

--Δ.Ο.Υ.

--Επιμελητήριο.

--Ι.Κ.Α.

--Κέντρο Υγείας.

--Κ.Ε.Π.

--Κτηνιατρείο.

--Ο.Τ.Ε.

--Πολεοδομία.

- Ταχυδρομείο.
- Τελωνείο.
- Ειρηνοδικείο.
- Τράπεζα Εθνική.
- Τράπεζα Αγροτική.
- Τράπεζα Εμπορική.
- Τράπεζα «ΑΛΦΑ».
- Τράπεζα Πειραιώς.

Μουσεία:

- Παλαιοντολογικό.
- Βοτανικό.
- Εκκλησιαστικό Μουσείο της Ι. Μ. Σισανίου και Σιατίστης.
- Φωτογραφική Έκθεση Αρχοντικών της Σιάτιστας του Μορφωτικού και Πολιτιστικού Συλλόγου «Μαρκίδες Πούλιου »

Διάφορα δημόσια διατηρητέα κτίρια:

- « Τραμπάντζειο Γυμνάσιο »
- « Παλαιό 2^ο Δημοτικό Σχολείο »

Επισκέψιμα Αρχοντικά και Διατηρητέα:

- Ο Ιερός Ναός της Αγίας Παρασκευής.
- Αρχοντικό « Νεραντζόπουλου»

- Αρχοντικό « Μαλιόγκα»
- Αρχοντικό « Μανούση»
- Αρχοντικό « Πούλκως»
- Αρχοντικό « Δόλγκηρα»
- Αρχοντικό « Δίτσιου»
- Λαογραφική Συλλογή Μορφωτικού και Πολιτιστικού Συλλόγου «Μαρκίδες Πούλιου» στο αρχοντικό Δόλγκηρα.
- Λαογραφική Συλλογή της Τατιάνας Ντέρου και του συζύγου της Χρήστου Τσιότσιου. στη Γεράνεια δίπλα στο αρχοντικό Πούλκως.

- Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο (Δημοτικό Στάδιο)
- 2° Γήπεδο δωρεάς Ελένης Γκαγκαράτσα.
- ==Κλειστό Σχολικό Γυμναστήριο.
- Δημοτικές Παιδικές Χαρές.

Ξενοδοχεία:

- «Αρχοντικό»
- «Ιβερίς»
- «Σιάτιστα»
- « Σιατιστινό Αρχονταρίκι»
- Αρχοντικό «Δίτσιου»

Σιατιστινά Κρασιά:

Διάφορα ιδιωτικά επισκέψιμα κελάρια.

- Καλλιόπης Δάρδα.
- Ναούμ και Κατερίνας Δημόλα.

- Παναγιώτη Καλαμπούκα.
 - Στεφάνου Μπόντα.
 - Κωνσταντίνου Διαμαντή.
 - « Οι Δυο Φίλοι ».Γ. Γκουτζιαμάνης-Ι.Μπουτάρης
 - Βιολογικής Καλλιέργειας Ι.Τιούκαλιας & ΣΙΑ.
- «ΑΕΙΦΟΡΟΣ

Εστιατόρια Ταβέρνες

- «Αρχοντικό»
- «Γραβάδικα»
- «Ευ ζην»
- «Καπετάνιος».
- “La Gustosa” Πιτσαρία.
- «Η Φούρκα»
- «Πάρκο»
- «Πλάτανος»
- «Τρία Πηγάδια»
- «Πέτρινο»
- «Ιράνεια»
- «Ιβερίς»
- «Χάνι»

Σύλλογοι

- « Σύλλογος Σιατιστέων Θεσσαλονίκης.
- « Σύλλογος Σιατιστέων Αθηνών – Πειραιώς.
- «Σύλλογος Σιατιστέων Νέας Υόρκης Η.Π.Α.
- «Σύλλογος Ουάσιγκτον DC Η.Π.Α.

- Σύνδεσμος Γουνοποιών – Γουνεμπόρων Σιάτιστας «Ο Προφήτης Ηλίας»
- Σύλλογος Εμπόρων Σιάτιστας.
- Σύλλογος Κρεοπωλών.
- Σύλλογος Αμπελουργών.
- Σωματείο Επαγγελματιών Αγοραίων Αυτοκινήτων Σιάτιστας και περικώρων (ΤΑΧΙ) « Ο Άγιος Χριστόφορος»
- Συνδικάτο Οικοδόμων. Παράρτημα Σιάτιστας.
- Σύλλογος Λογιστών και Φοροτεχνικών Επαρχίας Βοΐου Ν. Κοζάνης.
- Μορφωτικός και Πολιτιστικός Σύλλογος Σιάτιστας «Μαρκίδες Πούλιου»
- Σύλλογος Φιλίππων – Φυσιολατρών.
- Ορειβατικός Σύλλογος « Ο Μπούρινος»
- Εξωραϊστικός Σύλλογος.
- Πολιτιστικός Μορφωτικός Σύλλογος Σιάτιστας « Ο Μέγας Αλέξανδρος»
- Ιππικός Πολιτιστικός Σύλλογος «Ο Άγιος Μόδεστος»
- Κυνηγετικός Σύλλογος Σιάτιστας « Η Άρτεμις»
- Σύλλογος Εθελοντών Αιμοδοτών – Αιμοδοτριών «Ο Άγιος Παντελεήμων»

Στον αθλητικό τομέα είναι οι σύλλογοι:

- « Η Ακαδημία Ποδοσφαίρου» «Ο Γυμναστικός», «Ο Μακεδονικός» και «Ο Άρης».
- Μ.Α.Σ. « Τρίτων » (Μπάσκετ).
- « Ήμερόδρομοι » Σιάτιστας – Κλασικού Αθλητισμού.

- «Αθλητικός Γυμναστικός Σύλλογος» (Μπάσκετ Β' Εθνική)
- Σύλλογος Μοτοσυκλετιστών Σιάτιστας.

Ραδιόφωνο:

Λειτουργούν:

- « Ορθοδοξία και Παράδοση »
- « Ράδιο Σιάτιστα »
- « Ράδιο Σιέρα »
- « Ραδιοφωνική Λέσχη ».

Εφημερίδες:

Ο Μορφωτικός και Πολιτιστικός Σύλλογος «Μαρκίδες Πούλιου» Εκδίδει και κυκλοφορεί από τον Αύγουστο του 1981 μηνιαία εφημερίδα με τίτλο «Εφημερίς»

ΓΙΑ ΤΗ ΣΙΑΤΙΣΤΑ.

== Ο Γάλλος περιηγητής και ιστορικός συγγραφέας Πουκεβίλ Φραγκίσκος (1770 – 1838) γράφει τις εντυπώσεις του από την επίσκεψή του στη Σιάτιστα: *« Η πόλις αυτή είναι καθ' ολοκληρίαν Ελληνική. Εις 8.000 ψυχών δεν υπάρχει ούτε μουδίρης, ούτε καδής, ούτε χωροφύλακες. Οι Τούρκοι την γνωρίζουν εξ ακοής ή αν τύχη να διέλθωσιν αυτήν. Ομιλούσι καθαρά Ελληνικά. Πώς αυτή η εξαίρεσις; πώς η πόλις αυτή είναι ελευθέρα εν τω μέσω Τούρκων; Πού πρέπει να το αποδόσωμεν; εις την αδυναμίαν του δεσπότη ή εις την δύναμιν του υποτεταγμένου; και εις τα δύο. Οι έντιμοι ούτοι κάτοικοι έχουσι ήθη ευγενή, δύνανται να χρησιμεύσωσι ως παράδειγμα εις πάντα χριστιανικόν πληθυσμόν. Σέβονται τους Νόμους. Οπλίσατέ τους, δια να υπερασπίωσι την αυτοκρατορίαν, αφαιρέσατέ τους τα όπλα και θα έχητε μίαν πόλιν ως τας Κυδωνίας, μίαν νέαν Κασσάνδραν ».*

Ο Γιάννης Τόξης που μετέφρασε το Γάλλο περιηγητή μας λέει ότι οι εντυπώσεις του Πουκεβίλ για τη Σιάτιστα ήταν ζωηρές και τις διατυπώνει με τα παρακάτω: *«... Η έκπληξή μου ήταν μεγάλη. Διασχιζοντας το παζάρι το στολισμένο με ωραία καταστήματα, ν' αντικρύσω στίτια καλοχτισμένα, να χαρώ το θέαμα μιας τέλειας Ελληνικής πόλης, που είχε έναν*

αέρα ανέσεως και καθαριότητας, που δεν το βρίσκει κανείς πουθενά στην Τουρκία.». Και αλλού: « Η Σιάτιστα ήταν η κατοικία της ειρήνης, η σχολή της μια καθαρή πηγή ηθικής και αυτός ο εξαιρετικός πληθυσμός ένα παράδειγμα ενώσεως, που μπορεί κανείς να το προβάλλει στους χριστιανούς της Ανατολής.»

• • • • •

== Ο Αναστάσιος Χ. Μέγας στο άρθρο του «Μοσχόπολη και Σιάτιστα» που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Σιατιστινά» τεύχος 19-20 / 1999-2000, παραθέτει ένα «δημῶδες» ποίημα, που μέσα στους 35 στίχους του, δίνει συνοπτικά την Ιστορία της Σιάτιστας:

*Στα χρόνια του Σουλτάν Μουράτ του πρώτου, πέρα-πέρα
οι Τούρκοι σαν κυρίεψαν τα μέρη μας μια μέρα,
ήρθαν απ' το Ικόνιο «Κονιάροι» καραβάνια,
και στην κοιλάδα κάθησαν που λένε «Καραγιάννια».
Κι οι Χριστιανοί τραβούσανε μεγάλη τυραννία,
τον εθνισμό τους θέλοντας να σώσουν και θρησκεία,
αφήσανε τα σπίτια τους στους Τούρκους τους Κονιάρους,
και ήρθανε στη Σιάτιστα μ'ανδρεία και με θάρρος.
Και πρώτα-πρώτα έχτισαν κάτι μικρά καλύβια.
Και όσο πέρναε ο καιρός ως τόσο και ολοένα
στη Σιάτιστα μετώκησαν πολλοί κι' απ' τη Τσερβένα,
Πέτροβο, Πέλκα, Γιάνκοβη, Σισάνι, Σαμαρίνα,
Παλιόκαστρο, Τζιρούσινο, Έξαρχο, Σαρακίνα.
Και λίγο πάλι αργότερα, θες στα χρόνια του Παπάζογλου,
κι Ορλώφ τα πικραμένα,
μας ηρθανε στη Σιάτιστα και λίγοι Μωραΐτες,
καθώς και από την Ήπειρο πολλοί Μοσχοπολίτες,*

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

Η Σιάτσιτα, μέσα στους έξι αιώνες ζωής της, από τότε που ξεκίνησε από το πουθενά μέχρι σήμερα, ακολούθησε μια πορεία που είχε πολλές εναλλαγές έξαρσης και πτώσης, φτώχειας και πλούτου, επικίνδυνων επιδρομών, καταπιέσεων και άλλων συμφορών.. Πάντοτε όμως με σύνεση και θάρρος, με αισιοδοξία και ελπίδα, με δύναμη αλλά και με διπλωματικότητα, μπόρεσε όχι μόνο να επιβιώσει, αλλά να αναδειχθεί σε μια πόλη με σωστή οργάνωση, πολιτισμό, πλούσια παράδοση, προκοπή και πλούτο και να γίνει γνωστή σ' Ανατολή και Δύση.

Σήμερα η Σιάτσιτα βρίσκεται σε μια κατάσταση πτώσης και ύφεσης, ξεχασμένη σε μια γωνιά του ελλαδικού χώρου, να αγωνίζεται σε έναν αγώνα αλλιώτικο τώρα, όχι μόνο για επιβίωση, αλλά σε αγώνα απέναντι σε μια αόρατη δύναμη, που προσπαθεί να διαβρώσει και να καταστρέψει ό,τι καλό και ωραίο, ό,τι υπέροχο σε πολιτισμό και παράδοση έχει δημιουργήσει και διαφυλάξει μέχρι σήμερα, φαινόμενο όχι μόνο τοπικό, αλλά πανελλήνιο, ίσως και παγκόσμιο.

Στη νέα αυτή κατάσταση δεν θα πρέπει να λείπει το θάρρος και η αισιοδοξία γιατί και σήμερα,

όπως και τόσες άλλες φορές, θα μπορέσει να ξεπεράσει τις όποιες δυσκολίες. Όπως τότε, έτσι και σήμερα έχει κρυμμένους θησαυρούς. Έχει τις υπέροχες παραδόσεις ανθρωπιάς και προσφοράς, τα γνήσια ήθη και έθιμα, τα οποία πρέπει και πάλι να αποκτήσουν τον αυθορμητισμό και την καθαρότητα που είχαν πριν από την τυποποίησή τους με παρελάσεις και φιέστες. Έχει την ιστορία της, τα αρχοντικά της, το υπέροχο ξηρό και υγιεινό κλίμα και τόσα άλλα σύγχρονα μέσα που πρέπει να γίνουν οι μεγάλοι κράχτες για μια δυνατή προβολή στο πανελλήνιο και όχι μόνο. Και πάνω απ' όλα έχει ένα μεγάλο και σημαντικό έμψυχο υλικό. Το ανθρώπινο δυναμικό της Σιάτιστας, το διάσπαρτο παντού, σ' όλα τα μήκη και πλάτη της Γης, καλύπτει όλους τους τομείς δράσης σε επιστημονικό, καλλιτεχνικό, μορφωτικό και σε κάθε λογής επαγγελματικό πεδίο. Δεν υπάρχει επιστήμη που να μην έχει Σιατιστινούς, που όχι μόνο την υπηρετούν, αλλά και διακρίνονται σ' αυτήν. Δεν υπάρχει επάγγελμα που να μην ασκείται με επιτυχία από Σιατιστινούς.

Όλα αυτά θα πρέπει να μας δίνουν τη δύναμη, το θάρρος και την αισιοδοξία για μια συνεχή προσπάθεια για να ξεπεραστούν όλα και να μπορέσει η Σιάτισσα να βρεθεί και πάλι μπροστά.

Τώρα χρειάζεται να γίνει μια πραγματική σταυροφορία. Όλοι εμείς, ηγεσία του τόπου και λαός, ο καθένας από όπου κι αν βρίσκεται, ας ενδιαφερθούμε με αγάπη, πίστη και ανιδιοτέλεια για τα κοινά. Ας γίνει ένα γενικό προσκλητήριο και ας

κληθούν όλοι σε ένα νοερό αντίσωμα για να προσφέρουμε όλοι λίγη αγάπη για τη γενέτειρά μας, έναν καλό λόγο, μια προβολή του τόπου μας.

Ας μη ξεχνάμε ότι η Σιάτσιτα έχει κάθε δικαίωμα και πρέπει να υπερηφανεύεται για το λαμπρό παρελθόν της κι εμείς σήμερα έχουμε βαρύ καθήκον και ιερή υποχρέωση να της ξαναδώσουμε την αίγλη και τη ζωντάνια που της πρέπει. Ας θυμόμαστε πάντα ότι είμαστε συνεχιστές εκείνων που έκαναν το ΘΑΥΜΑ με το να δημιουργήσουν μια πόλη από το πουθενά, με οικονομική άνθιση, πνευματική ανύψωση και δύναμη, σε χρόνους χαλεπούς. Έχουμε χρέος σ' όλους αυτούς και όχι μόνο...

.....
«... Γνώμες καρδιές, όσοι Έλληνες,
ό,τι είστε, μην ξεχνάτε.
δεν είστε από τα χέρια σας
μονάχα, όχι. Χρωστάτε
και σε όσους ήρθαν, πέρασαν,
θα 'ρθούνε, θα περάσουν.
Κριτές, θα μας δικάσουν
οι αγέννητοι, οι νεκροί. ...»

Κ. Παλαμάς.

•••••

Σιάτσιτα 2012

ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΧΑΤΣΙΟΥΛΗΣ

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- 1.- Ιωάννου Αποστόλου «*Ιστορία της Σιατίστης*» Εκδ. Οίκος Δημητράκου Α.Ε. Αθήναι.
- 2.- Αναστασίου Ν. Δάρδα. «*Ίδρυση και λειτουργία του Τραμπανιζείου Γυμνασίου Σιατίστης με την εποπτεία της εκκλησίας*». Συμβολή στην εκκλησιαστική και εκπαιδευτική ιστορία της Δυτικής Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1997.
- 3.- Γεωργίου Μ. Μπόντα. «Οι Γενναίοι της Σιατίστης» Σιάτισσα 1971
- 4.- Κώστα Βαρβέρη. «*Σιάτισσα 1963-1983*» Εκδ. Μαϊάνδρος Θεσσαλονίκη 1984.
- 5.- Νικολάου Κ. Ψημμένου. «*Για τον Μεθόδιο Ανθρακίτη*» Μελετήματα. Εκδ. ΔΩΤΙΟΝ Ιωάννινα 2007.
- 6.- Ιακώβου Γ. Κλεοβρότου «*Ο κόπος μου εις την Μακεδονίαν*» Αθήναι 1959.
- 7.- Αναστ. Ν. Δάρδα. «*Η Επισκοπή-Μητρόπολη Σιοανίου και Σιατίστης*». Συμβολή στην εκκλησιαστική ιστορία της Δυτ. Μακεδονίας. Θεσσαλονίκη 2006.
- 8.- Γεωργίου Μ. Μπόντα. «*Η Σιατιστινή ζωγράφος Θάλεια Φλωρά-Καραβία*» Θεσσαλονίκη 2001
- 9.- Γεωργίου Μ. Μπόντα. «*Οι πρόδρομοι της Ελληνικής δημοσιογραφίας Σιατιστινοί αδελφοί Μαρκίδες Πούλιου και η πρώτη Ελληνική εφημερίδα*» Θεσσαλονίκη 1989.

- 10.- Δημητρίου Μιχ. Σιάσιου. «Οι Κασομούλιδες του 1821 και η Σιάτιστα». Η Δυτική Μακεδονία στον Αγώνα της Εθνικής Παλιγγενεσίας. Έκδ. 2011.
- 11.- Θεοδώρου Μ. Νάτσινα. «Οι Μακεδόνες Πραγματευτάδες» Εις τας χώρας Αυστρίας και Ουγγαρίας. Κοζάνη 1961.
- 12.- Αναστασίου Ν. Δάρδα. «Ο Μητροπολιτικός Ναός του Αγίου Δημητρίου Σιάτιστας» Έκδ. Ιερού καθεδρικού ναού Αγ. Δημητρίου. Σιάτιστα 1995
- 13.- Φιλίππου Ζυγούρη. «Ιστορικά σημειώματα περί Σιατίστης και λαογραφικά αυτής» Σιάτιστα 2010
- 14.- Αριστοτέλη Χ. Κωστόπουλου. «Μορφές Μακεδόνων αγωνιστών του '21» Αθήνα 1973.
- 15.- Αναστασίου Ν. Δάρδα. «Το Διδακτήριο του Γυμνασίου και Λυκείου Σιάτιστας, Γεώργιος Παπαγεωργίου» Θεσσαλονίκη 1988.
- 16.- Χαριλάου Κανατσούλη. «Θεοκάρης Γ. Τουρούντζιας (1776-1798)» Συμμετοχή της Σιάτιστας στο Προεπαναστατικό κίνημα του Ρήγα Φεραίου. Αθήνα 1985
- 17.- Δημητρίου Κ. Χατζή. «Οι Μακεδόνες εις το Ολοκαύτωμα των Ψαρών» (διάλεξη) Θεσσαλονίκη 1980
- 18.- Ιωάννη Γ. Σιάπαντα. «Φαρδύκαμπος» Μάρτιος 1943. Θεσσαλονίκη 2008.
- 19.- Νικολάου Δάρδα. «Ιεροί ναοί και παρεκκλήσια της Σιατίστης» Αθήναι 1964.
- 20.- Μιλτιάδη Α. Στρακαλή. «50 έτη Ελευθερίας» Έκδ. Δήμος Σιατίστης 1962.
- 21.- Γεωργίου Μ. Μπόντα. «Οι Σιαπιστινές Γυναίκες και η προσφορά τους» Έκδ. Σινδέσμου Γραμμάτων και Τεχνών Ν. Κοζάνης 1998.

- 22.- Χρίστος Καπνουκάγιας. «Οι Δάσκαλοι και οι Καθηγητές μου» Θεσσαλονίκη 1975.
- 23.- Αναστασίου Ν. Δάρδα. «Χρίστος Κων. Καπνουκάγιας» Σιαπιστεύς Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών (1900-1991) Θεσσαλονίκη 1991,
- 24.- Δημητρίου Κ. Χατζή. «Ιωάννης Μιχ. Τραμπαζής» Μέγας ευεργέτης της Σιατίστης. Αθήναι 1969.
- 25.- Δημητρίου Κ. Χατζή. «Θεοόδωρος Μανούσης» Ο πρώτος καθηγητής της Ιστορίας εν τω Εθνικώ Πανεπιστημίω. Αθήναι . (τυπογρ. Ανδρ. Σιδέρη)
- 26.- Νικολάου Κ. Ψημμένου. «Προσεγγίσεις στο έργο του Κώστα Ντιο.» Εκδ. «Δώτιον» Ιωάννινα 2010.
- 27.- Νίκου Ποταμίτη. « Εν Σιατίστη.» ποιήματα. εκδ. «ΔΩΤΙΟΝ» Ιωάννινα 2006.
- 28.- Ιωάννη Α. Τόζη. «Αόρατες Αναλαμπές» Νέα Υόρκη Η.Π.Α. 1918
- 29.- Αναστασίου Ν. Δάρδα. «Σιάπισα Αδούλωτη» Ύμνος εγκωμιαστικός της προσφοράς της Σιάτιστας στον Ιερό Αγώνα και Ωδή επινίκιος στην απελευθέρωσή της. Εκδ, «Ελιμειακών» Θεσσαλονίκη 1983.
- 30.- Αναστασίου Ν. Δάρδα. «Η Σιαπισινή καπετάνισσα Περιστέρα» Θεσσαλονίκη 1991.
- 31.- Γεωργίου Μ. Μπόντα. «Ευεργέτες και Δωρητές της Σιάτιστας» Εκδ. «Μαϊάνδρος» Θεσ/νίκη 1983.
- 32.- «Το πνευματικό Βοΐο» Επετηρίδα συγγραφέων Επαρχίας Βιΐου Νομού Κοζάνης. Εκδ. Βοϊακής Εστίας Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1990.
- 33.-«Σιαπισινά». Εξαμηνιαία ιστορική, λαογραφική, γλωσσολογική έκδοση του Συλλόγου Σιατιστέων Θεσσαλονίκης.

34.- « Σιαπιστέων Μνήμη » Λεύκωμα του Συλλόγου Σιατιστέων Θεσσαλονίκης. Θεσσαλονίκη 1972.

35.- « Εφημερίς » Εφημερίδα εκδόσ. Μορφωτικού και Εκπολιτιστικού Συλλόγου Σιατίστης «Μαρκίδες Πούλιου»

36.- « Κατάθεση Τιμής » Στο μητροπολίτη Σισανίου και Σιατίστης κ. Αντώνιο. Έκδ. Ι.Μ.Σισανίου και Σιατίστης. Σιάτιστα 2004.

37.- « Η Δυτική Μακεδονία κατά τους χρόνους της τουρκικής κυριαρχίας με έμφαση στους Δυτικομακεδόνες αποδήμους στις Βαλκανικές χώρες» 15^{ος} αιώνας έως το 1912 « Διεθνές Συνέδριο » Έκδ. Μανούσιας Δημόσιας Βιβλιοθήκης Σιάτιστας. Σιάτιστα 2003.

38.- Εγκυκλοπαιδ. Λεξικό « Ελευθερουδάκη ».

39.- Πληροφορίες από το Διαδύκτιο (INTERNET) και το προσωπικό αρχείο του Γεωργίου Μ. Μπόντα.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

1) Πρόλογος.....σελ.	9
2) Εισαγωγή.....	« 13
3) Τοποθεσία-Κτήση-Όνομα.....	« 17
4) Η διοικητική οργάνωση της Σιάτιστας στα χρόνια της Τουρκοκρατίας...	« 23
5) Εκκλησία.....	« 29
6) Ιεροί ναοί της Σιάτιστας.....	« 41
7) Παιδεία.....	« 49
8) Η παιδεία στη Σιάτιστα.....	« 52
9) Τραμπάντζειο Γυμνάσιο.....	« 65
10) Ευεργέτες – Δωρητές.....	« 67
11) Πρόσωπα που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην όλη ιστορική εξέλιξη της Σιάτιστας.....	« 97
12) Η Σιατιστινή γυναίκα.....	« 130
13) Σιατιστινοί Μακεδονομάχοι.....	« 132
14) Και άλλα ονόματα.....	« 133
15) Δυο ιστορικές μάχες στον εικοστό αιώνα. Η μάχη της 4 ^{ης} Νοεμβρίου 1912.....	« 135
16) Η Δίδυμη μάχη «Βίγλας-Φαρδύκαμπου» ...	« 143
17) Επιδρομές.....	« 152
18) Ο σκοτωμός.....	« 156
19) Η πανώλη (πανούκλα).....	« 157
20) Ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός.....	« 158

21) Η Σιάτιστα χθες και σήμερα.....	« 159
22) Τα αρχοντικά.....	« 164
23) Η Μανούσεια Δημοσία Κεντρική Ιστορική Βιβλιοθήκη Σιάτιστας.....	« 166
24) Ύδρευση.....	« 168
25) Τι έχει σήμερα η Σιάτιστα.....	« 171
26) Για τη Σιάτιστα.....	« 179
27) Επίλογος.....	« 183
28) Πηγές και βοηθήματα	« 187

Τ Ε Λ Ο Σ

ΜΙΧΑΗΛ Γ. ΧΑΤΣΙΟΥΛΗΣ
ΣΥΝΤΑΞΙΟΥΧΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΣ

ΣΙΑΤΙΣΤΑ

ΕΞΙ ΑΙΩΝΕΣ ΖΩΗΣ
ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΙΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

ΣΙΑΤΙΣΤΑ 2012

(ΤΑ ΣΙΑΤΣΕΝΑ Νο 5)

.-...~::~***~::~...-.

ΑΛΛΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

1.- «**ΤΑ ΣΙΑΤΣΕΝΑ**». Το Σιατιστινόν γλωσσικό ιδίωμα. Σιάτσιστα 1992. (**ΤΑ ΣΙΑΤΣΕΝΑ Νο 1**). (εξαντλήθηκε).

2.- «**ΤΑ ΣΙΑΤΣΕΝΑ**». (Δεύτερη Έκδοση) Σιάτσιστα 1995. (εξαντλήθηκε)

3.- «**ΟΣΑ ΜΥΘΙΑ ΤΟΣΑ ΑΛΗΘΕΙΑ**». Σιατιστινές παροιμίες, ιστορίες και σιατιστινά ανέκδοτα. Σιάτσιστα 1996. (**ΤΑ ΣΙΑΤΣΕΝΑ Νο 2**). (εξαντλήθηκε).

4.- «**ΣΙΑΤΙΣΤΙΝΗ ΝΤΟΠΙΟΛΑΛΙΑ**». Γλωσσάριο, παροιμίες, ιστορίες. Έκδοση αρ. 4 Μανούσειας Δημόσιας Κεντρικής Βιβλιοθήκης Σιάτσιστας. Σιάτσιστα 2004. (**ΤΑ ΣΙΑΤΣΕΝΑ Νο 3**),

5.- «**ΟΤΑΝ Η ΚΑΡΔΙΑ ΦΟΡΑ ΤΑ ΚΟΝΤΑ ΤΗΣ ΠΑΝΤΑΛΟΝΙΑ**». Τα παιχνίδια που παίζαμε στη Σιάτσιστα. Σιάτσιστα 2006. (**ΤΑ ΣΙΑΤΣΕΝΑ Νο 4**).-

.-...~::~***~::~...-.